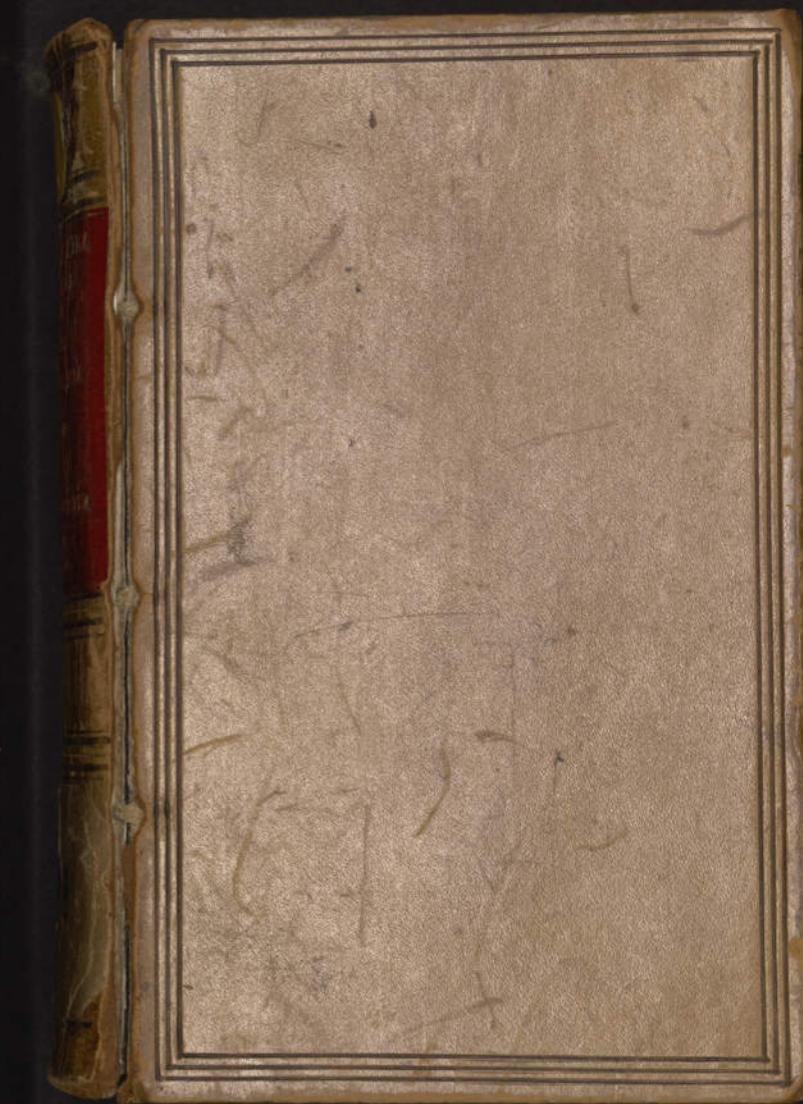

colorchecker CLASSIC

x-rite

NICOLAI DE LYRA
PRECETORIUM

ANONYMI
EPIST. DE MISERIA

CURATORIUM

ET

ALIORUM OPUSCULA

SINE ANNO

PRINTED IN LONDON FOR THE AUTHOR BY J. DODSLEY

1740. MDCCLX.

RECORDED IN THE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

18. JULY. 1913. MDCCLX.

RECORDED IN THE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

18. JULY. 1913. MDCCLX.

RECORDED IN THE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

18. JULY. 1913. MDCCLX.

RECORDED IN THE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

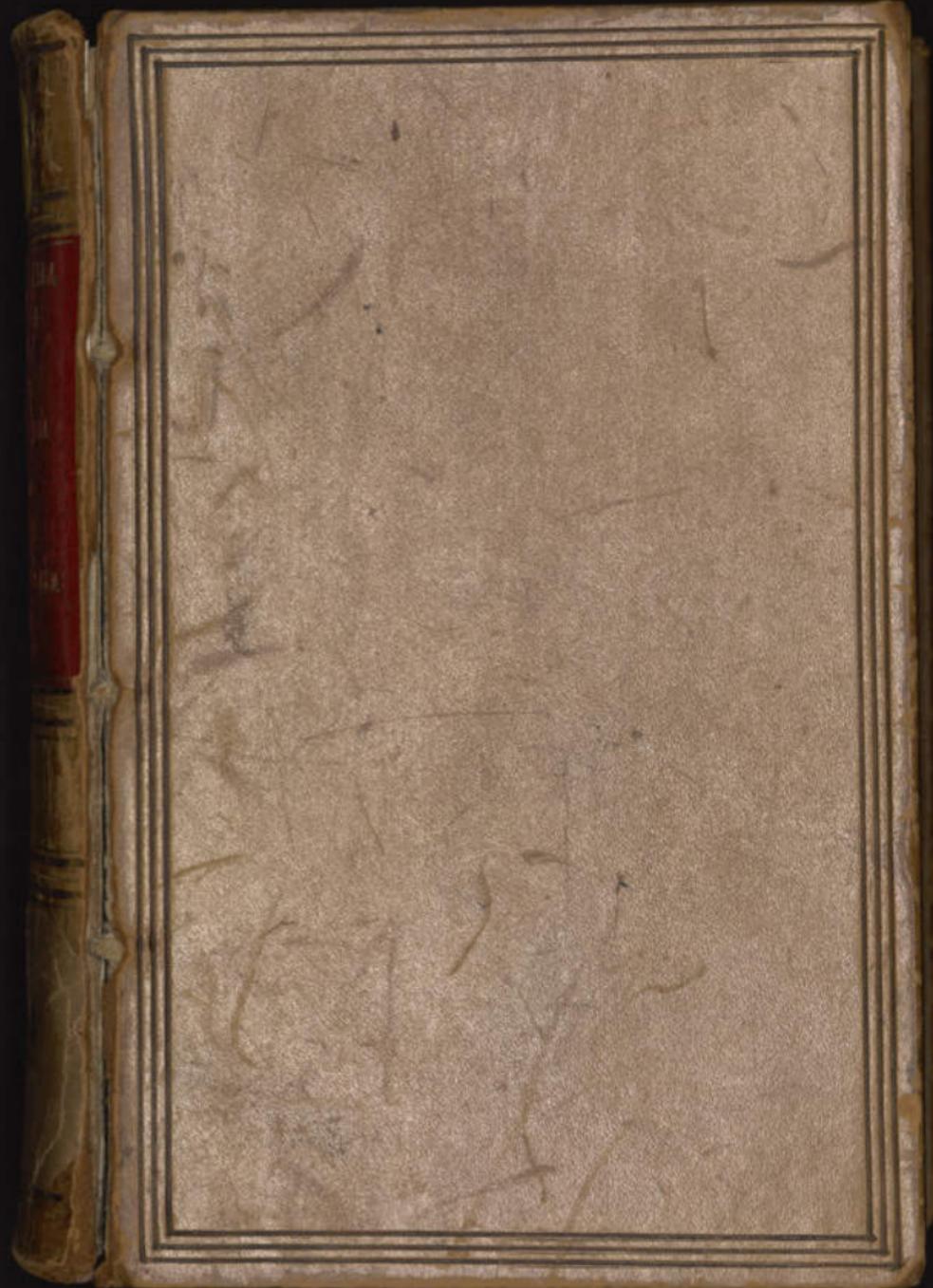
18. JULY. 1913. MDCCLX.

RECORDED IN THE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

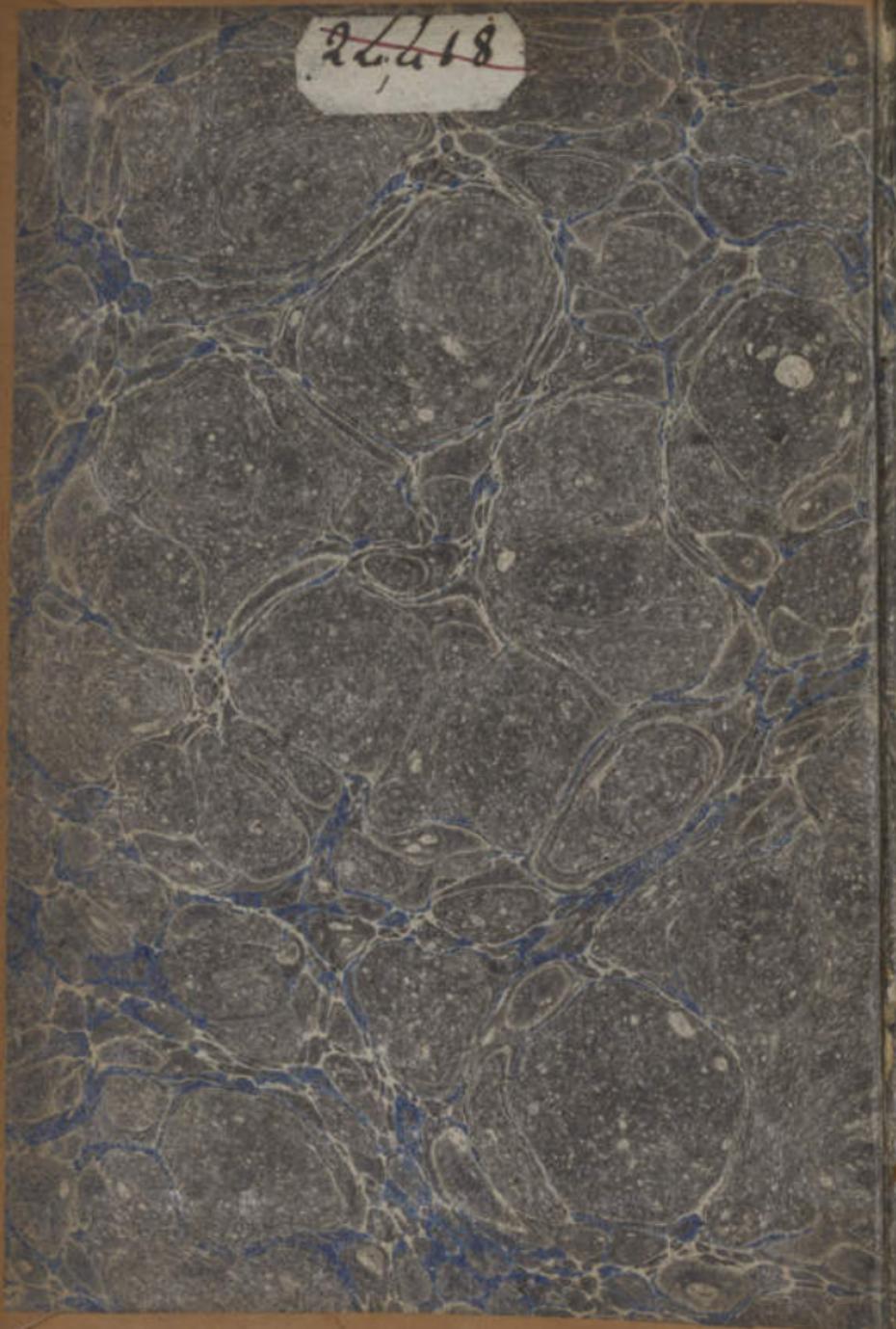
18. JULY. 1913. MDCCLX.

RECORDED IN THE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

18. JULY. 1913. MDCCLX.

~~26418~~

XVe Siècle
818

8821

8821

R

~~13861~~ N° ~~27618~~

~~lega A~~

818

Table du Coran en un Volume
Dix cent cinquante de lira:

¶ Casus iniquibus iudea pecunioris poterantur in personas plororum sine morte et evanescere atque inveneri.

Prologus

Generabilis fratri Nicolai de lira ordinis sera
phici fructifici preceptoris sine expō tripharia bre
uie et utilis in decalogū legis diuīe Incipit felicis

Aldi israel p̄cepta dñi: et ea i corde tuo q̄ si in
libro scribe: et dabo tibi terrā fluētē lac et mel
Deutro. vi. In his abbis p̄positis spūssāct circa
diuīa p̄cepta tria agit. **T**ριō nāqz oñdit q̄ sūt
hylarit audiēda. **S**cđo q̄ sūt meōrie p̄medan
da. **T**ertio q̄ sūt etnaliſ p̄mianda. **P**rimū in
mūt cū p̄mittit. Tudiirsi p̄cepta dñi. Secundum
cū subdiē: et ea i corde tuo quasi i libro scribc. Ter
ciū cū annectit: et dabo tibi terrā fluētē lac et mel.
Tρopter priuiscēcū q̄ p̄cepta dñi sūt hylari
ter et libenf audiēda triplici rōe. **T**ρiō qr natu
rā lapsam reuelat: et oē petī vuln' curat. **S**cđo
qr hoiez de vita biā p̄fecte certificat. **T**ertio qr
mentē rōnalē totaliter adsumā p̄fectionē eleuāt.
Tρimū p̄ Naturā nāqz hūana ex p̄uaricatōe
pmi parētis fuit triplicis petī vulnēsauciata. Et
pmo qdē in rōnali q̄ fuit obsuscata i cognitōe pri
mi viri. Hā prim' hō en petī habuit sincerā noti
ciā de deo p̄ spēs sibi i tellecualiteris luxas Sz p̄
petī rōfuit de p̄ssa intātū ut p̄ spēs corpales i p̄az
cognitiōez diuinā oporteret mēdicare. **S**cđo i
scupiscibili q̄ fuit viciata i dilectōessimi boni. A
puritate nāqz diuīe dilectionis: scupiscibilis de p̄ssa
fuit et cōt amīata amore terrenoꝝ. **T**ertio i lira
scibili: q̄ fuit debilitate in detestatōe mali. Hā pp̄
vehementiā passionū. hō in statu nature corrupte
nō pōt ita viriliter detectore mali sicut fecissi i sta
tu i nocētiꝝ. Hoc autē vuln' triplex p̄ diuinā p̄cepta

Legende

perfectissime sanat. **C**um primo rationale illuminat
imperfecta cognitio pmi viri. **A**nus p̄s p̄ receptu dñi
lucidu illuminans oculos. **C**redo cōcupisibilez
inflammant in perfecta dilectio summi boni. **A**nus p̄s.
Ignitus eloquiu tuu vehementē. **C**ertio irascibili
le cōfirmat i perfecta detestatio malii: qd petebat
psalmista cu dicit. **L**ōfirma me i x̄bis tuis. **U**nde
pter pdicta p̄cepta diuina nō soli sūt hylarii au
diēda: sed etiā sūt pre oībus intime diligēda. **T**e
ste pphera q dixit. **I**deo dilexit mādata tua sup
aurū et topaziō. **C**ui⁹ tñ cām triplicē pdictis trib⁹
cōsonā reddit ibidē subdēs. **P**ropterea ad omia
mādata tua dirigebar. In quo inuit q hō p man
data diuina dirigit in perfecta dei cognitio et itima
eius dilectio. **S**ed p hoc qd seq̄tur oēm viā iiquā
odio habuit: ostendit etiā quo ad irascibile q p ea
hō pfecte dirigit i perfecta detestatio malii. **E**t q p
p̄cepta diuina sic sanat vulnera pcti: iō conuenientē
in scriptura sacra noīe vnguēti sanguiui ex p̄mun
tur. **E**ccl. xxx. **V**nguēti faciet pigmēta suauita
tis. **E**t vnciōes officiet suauitatis. **M**ā ad sanādi
vulnera nfe mētis pigmētari⁹ de⁹ ip̄e i apotheca
diuine bonitatis p arte et magisteriu sue sapiētie in
create officiet vnguētū et triplerātidotū p optie sa
natinū. **E**t hoc ex x̄bis nobilissimis adiūcē p mir
tis. **E**x diuina. s. mīa/et ex eius melliflua doctrina
et ex ḡa diuinit⁹ inspirata Hec aut artificio diuine
sapiētie sibi unice p mixta: illud vnguentū sanati
ū cōficiunt. **C**scđm p̄z. **M**ā i pavoce veritatis hō
ex diuinor p̄ceptor obſuātia certissime assecurat
de vita btā. **E**t iō saluator dicit Math. xix. **S**i vis
ad vitā ingredi: sua mādata. **P**rop̄ qd saluator

Prologus

discipulis eius doctrinā seruātib⁹ r̄pcepta ei⁹ splē
tib⁹: p̄n: iū eterne b̄titudinis pollicet. Luce. xxi.
Ego dispono vobis regnū sicut disposuit mihi p̄
vt edatis ⁊ bibatis sup mēsa⁹ meā in regno meo
vbi vita eterna (b̄m augustini) sine fine videbit⁹: si
ne fatigazione laudabil⁹: ⁊ sine fastidio amabitur
¶ Tertius p̄z. Nā suprema pfectio hoīs actiū in
hac vita tripli actu pficiet. Id quox cōsumatio
nē p̄cepta dñia mētē rōnalē totalif eleuāt ⁊ subli
mant. ¶ Qd̄rūm⁹ ē oīs terrene sollicitudis depositio
⁊ mēris ab oī spē creata pfecta denudatio: ac i sui
intimo oīmoda recollectio. ¶ Qd̄ ptz. Optet eī mē
tem ad sp̄ialē pfectionē pscēdere volētē ab oī soli
citudie frenoz cē semotā: ⁊ ab oī spē creata eē ab
stractā ⁊ i sui itimo totalif recollectā. ¶ Qd̄ pulcre
figuratū est i moyse Exodi. xx. iiiii. q̄ cū ūberet ad
deū in mōtē ascēdere: pri⁹ fuit a tumultu pp̄li se
gregat⁹: deinde fratri suo aaron associat⁹ quē tñ
postea dimisit postq̄ cū eo partē mōtis ascēdit et
ita demis sol⁹ remāsit. Moyses nāq̄ interpretat as
sumpt⁹ de aq̄/v̄l depositio vel denudatio. ⁊ signi
ficiat mētē p̄teplatiū ab oī tumultu pp̄li segregā
tā. ¶ Qd̄ inuit⁹ p̄ hoc q̄ moyse segregat⁹ fuit a pplo
Itē ab oī spē creata denudatā ⁊ abstracta / qd̄ inu
itur p̄ hoc q̄ fuit a frēseiūct⁹. Et hoc notan⁹: qz si
cū aaron fuit moyse naturalitvē o colligat⁹: ita
spēs p̄ q̄s i intellegualē cognitōe deducimur sem
p̄ fūt mēti nr̄ naturalit̄ cōplātate. qd̄ p̄z: qz nr̄ in
tellectus nichil itelligit naturalit̄: nisi pri⁹ fuerit
spē aliquil̄ iformat⁹. tertio de ala. Et iō moyse ab
aarō separatio ē mātis rōalīs ab oī spē creata pfecta
denudatio Tertio iōaz mētē p̄teplatiū oī eēi

qui isto f^ecollecta. Qd p^r p^r hoc q^r m^roses p^r sepa-
tionesui a fratre. xl. diebus solitari^r remansit. Ad
insinuādū q^r m^res i^rp^ri^r insui intimo pfecre recolle-
cta fuit. Ecclid^r act^r ē sui p^ri^r oīmoda derelictio.
Optet nāqz mētē ad stēplatiōis fastigii aspiran-
tēseipaz debere et volūtate p^rpriā oīmode abdica-
re et ipaz diuilevolūtati a deo pfecre formare: q^r i^r
nullis suis motib^r seq^r i^rpetū arbitrii p^rprii s^ri^r oī-
bus mere depēdeat ex voluntate arbitrii diuini.
Quō at m^res vel qlif seipaz debere debeat: pulcre
doc^r et subtil^r bernad^r sup cātica. fmōe. lxxviii.
vbi dicit q^r hoc sit cū m^res ineffabili^r bi dulcedie al-
lecta/seipaz quodā mō furat^r seipaz rapit^r etela-
bit a seipavt^r bo dino fruat^r Qd etiā si det alicui
expiri: nulli tñ dñe posse eloq cū hoc sit ineffabile.
An berñ. ibidē dicit q^r si xbsi diligentē cōsideret.
appet q^r hoc emanat a p^rfūdo cordis deifici q^r xi-
tate scī expimēt^r etr^r probauit. In quo qdē verbo
b.berñ. tria inuit q^r ad hoc p^rcurrit ut m^res seipaz
deserat. ¶ Prio nāqz redit^r volūtatis p^rpē oīmo-
da abdicatō. qd inuit p^r hoc q^r dicit q^r m^res quodā
mō se sibi furet. ¶ Secdo redit^r oīs opatōnis na-
turāl oīmoda trāscēsto et i^rapice stēplationis p^rfe-
cta suspēsio: qd inuit cū dicit p^r hoc q^r m^res supses-
ipam rapit. ¶ Tercio redit^r sui p^ri^r despectio et
sue volūtatis i^r volūtate dinā p^rfecta trāsformatio
qd inuit p^r hoc q^r dicit mētē elabi a seipaz ut verbo
dino fruat^r. Sic ei mens a seipaz elabit: qn sibi p^ri^r
et oīb^r actib^r suis. I^r app^rhesiue: et appetitiue pre-
suauitate dīne stēplatiōis fundit^r morib^r verbo di-
nō fruēs et oīb^r aliis mortua exīs. Hec afit mōs
dulcissima: qd bñ. pbauerat iacob patriarcha di-

Prologus

cens. Nam letis mortiar: q̄r vidi faciē tuā. Benieb.
 xxiii. H̄ec asit suūpsi⁹ derelictio pulcre figurata
 ē in moysē. cui dixit dñs: ne ad ipsūz appropiāqua
 ret: sed calciamēta pedūz solueret. Exodi. 3. H̄e
 appropinques inquit h̄uc: sed solue calciamēta
 de pedibus tuis. locus enim in quo stas terra san
 cta est. Q̄d̄er calciamētu⁹ quod perfecte pedi cō
 formatur et sibi quodāmodo vinculo ligature as
 stringitur designatur inclinatio naturalis qua
 quilibet inclinatur et reflectitur ad seipsum eius
 commodum appetendo et propriam voluntatem
 sectando quam oportet hominem prorsus disere
 resi diuine contemplationis velit esse particeps.
 Et ideo pedum discalciatio nichil aliud est q̄ p̄
 p̄ie voluntatis omnimoda abdicatio: et eins i dis
 uinū beneplacitū perfecta transformatio. ¶ Ter
 tius actus est mentis ad diuinam caliginam in
 troductio: et diuine claritatis purissima contem
 platio. Quod figurentur inuitur per hoc q̄ moyses
 quodā raptu deifico ad diuinaz caliginē introdu
 ctus: ipsum deum per essentiam vidit. ut dicit au
 gustinus in libro de videndo deum ad paulinum
 Ex hac ei visione et cōsortio diuinis sermonis eius
 facies cornuta fuit. quia radiis claritatis marie
 resplenduit: que etiam acumen visus humani ins
 tantum repercuttit: q̄ iudei non poterant in faciē
 moysi respicere: nisi eam prius velaret panno su
 perposito. Sed notabile valde est q̄ sola facies
 moysi diuina claritate resplenduit: quia cum ani
 ma per raptum ad diuinam cognitione perduci
 tur: sola ymagō rationalis anime luce diuine cla
 ritatis perfunditur. ¶ H̄ec de p̄mo principali.

Contrapter seclidi est sciēdī q̄ diuinā p̄cepta per
lungē meditationē et deuotā affectōe sūt scribēda
iteri⁹ i corde: ⁊ exteri⁹ i ope. Hec valet excusatio
si aliq̄s diceret se nescire scribē cū nū q̄ l̄fas didi-
cerit: qz scriptor hui⁹ scripture iteri⁹ i corde ē virt⁹
sp̄isscti interi⁹ i spirās. Pdēna scribēs ē diuinā ispi-
ratio volitatem ad bonū excitās. Pargamenū in
quo scribit qd̄ d̄ eē mū dū ⁊ nitidū ē cordis mīdi-
cia qz i pgamenō nigro ⁊ lutoso nō appet scriptu-
ra pulcra ⁊ legibilis. Incaustū hui⁹ scripture est
grā sp̄isscti. Cōtinētia x̄o scripture ē dilectio dī ⁊
primi. qz sc̄d̄ ap̄lm. finis p̄cepti est caritas. i. ad
Thimothēū. i. ca. ⁊ sicut i strumēta p̄ciosa ⁊ specio-
sa recōdunt i loco secreto ⁊ priuato: ita scripture
preceptor̄ dei cū sit vtilissim̄ no- flissia d̄ i secre-
to pectoris p̄fueri. Hiere. xxii. ifi Dabo legē me-
am ⁊ scribā cā i eoꝝ cordib⁹. Hec solūz p̄cepta di-
uinā scribēda sūt i corpoze exteri⁹ nevnq̄ obliuioē de-
leanſ. Sūt aut̄ scripta i triplici pte corporis videlz
in manib⁹: vt p̄z p̄ decē digitos manū. i pedib⁹:
p̄ decē articulos pedū. ⁊ in i p̄is sensib⁹ p̄pter qnq̄
sensus exteriores ⁊ infiores. Jo aut̄ scripta sūt in
trib⁹ p̄tibus corporis p̄dictis: ad designādī q̄ p̄
cepta diuinā debēti nobis reglare man⁹ opatōis
dirigere gressus affectōis: ⁊ moderare sens⁹ tmo-
tus p̄fueriōis: vt videlz i oī tua opatiōe diuinum
honorē attēdas: ⁊ i oī affectōe tua amore diuinis
exerceas ⁊ in oī cōuersatione tua exēpla sc̄titatis
p̄tendas. Et de hac duplicitate scriptura pōt̄ itelligi
illud quod scribit Epoc. v. Vidi in derēa sedētis
sup thronū libri scriptū int⁹ ⁊ foris: vbi p̄ sedētes

Prologus

in throno intelligo p̄nitā diuīe maiestat̄ q̄ i aīa dē
 uota delectant̄ req̄escit & illā requiē p̄re oib⁹ aliis
 desiderabilib⁹ appetit. iuxta illō puer. viii. Deli
 cie mee eē cū filius hoīm. q̄ se er thronū vero intelligo
 dignitatē aie rōnalis q̄ ad modū throni d̄z eē
 clara & lucida p̄ mēris puritatē: solida et firma p̄
 virū suarū i bono diuino pfectā stabilitatē. Sub
 limis & alta: p̄ fruētis desiderii sublimatōez & per
 oīmodā sui a concupiscētia terrenoz elegationez
 'yn hec aūt̄ throno sedēs: signāter tenet libri i de
 xtera manu: qz desideriū aie deuote sp̄ inclīat ad
 amiorē celestū & etnoz: qd̄ p̄ dexterā intelligitur.
 Hic aūt̄ liber script⁹ ē int⁹ & foris: qz p̄cepta diuīa
 dñt scribi i aīa deuota int⁹ i corde p̄ itimā dilecti
 onē: & foris i corpe opis p̄ ip̄letionē. Sciēdi tñ q̄
 l̄ ista scriptura tā i corde q̄ i corpe hoīs idelibr̄
 scribi debeat: tria tñ q̄ p̄thodolor in multis hanc
 scripturā delēt abscidūt 'yn q̄busdā aq̄ carnalis
 delectatōis 'yn q̄busdā ignis tpal' affectōis 'yn q̄
 busdā vōvetustas mūdial' sueratōis ¶ Primum
 p̄. nā aq̄ carnalis delectatōis i q̄busdā ad modū
 diluīi intīn p̄ualet q̄ multoties & mētes pfectoz
 deuicit & subuertit En̄ dicit aug. i li. de singlarita
 te clericoz. Credemichī(ep̄is loquez) Tidi p̄stē
 istā deuicere cedros libani d̄ quor lapsu nō min⁹
 dubitabā q̄ hieronymi vel abrosii. Et iō si p̄cep̄
 ta diuīa i mēte tua d̄sideras idelibr̄ obſuare oz
 & flux⁹ carnal' delectatōis i mēte tua domēt et de
 siccez p̄ vētū calidū & vrētēferuētissime caritatis.
 Qd̄ pulcrefigurat̄ ē Exodi. xiii. vbi de⁹ p̄ vētū
 vrētēsic desiccauit mare rubrū qd̄ pp̄ls israelitic⁹
 i p̄z sicco vestigio p̄trāsinit. Et hoc vē cōplet̄ i nō

dis q̄ h̄ ardorē caritatis oīs flux⁹ labitis carna
lis voluptatis ī nobis totaliter desiccāt. Et zēscien
tia q̄ iste vent⁹ vires signant̄ dī veire de debto: q̄a
nūq̄ caritas pfecte in corde hoīs accēdit: nū si pri
us ab oībus affectiōib⁹ mīdāis mēs totaī denu
def. ¶ Secundū p̄. Hāsicut ignis materialē appo
situs radici arboris tollit oēze⁹ cōrōz⁹ & fecūdita
tē: sic ignis cōcupiscentiē terrenoꝝ desiccāt in aīa
oīs ḡc fecūditatē & abstergit oēm diuīe scripture
decorē ī ipa rōnali ymagīne dīnit⁹ īscripte. Et iō
st̄ dīmīa p̄cepta in aīatua īndeliblī dīt obseruat
oīs q̄ ardorē cōcupiscentiē p̄ roē celicū & refrgerium
diuīe ḡre temp̄t. Ros enī ḡre obuiās ardori con
cupiscentiē ī p̄. estī tēyat & teneruat Et hoc triplici
rōe. ¶ T̄rdio nāq̄ ex eo q̄ ḡra q̄ ē quedā emanā
tio lucis eterne pōt obfuscare oīm rerū t̄palis̄ cla
ritate & p̄ s̄is appetibilitatē. Sed oī ex hoc q̄ ḡra
q̄ est quidā gus⁹ spūalis emanās a lōte diuīe dul
cedis pōt obuere vel alienare oīm t̄palis̄ suauita
tēitavt eox dulcedinē vt ī amaritudinē cōuertat:
q̄ bñ bñ. de amore intern⁹ gus⁹ mētes tāto dul
core p̄fudit: vt de labore requie: de mero gaudi
um: & de orūmeltis gl̄iam hēam⁹. Tertio ex hoc
q̄ ḡfa q̄ ē quoddā donū emanās ab imēsitate di
uīe largitatis: pōt mēti ā nichilare oīz t̄palis̄ di
gnitatem: ita vt illa q̄ pri⁹ estiabat p̄ciosar̄ magna
postea reputet vilia & ablecta. qđ bñ sentit aplūs
eti dicit. Q̄ia arbitrat⁹ s̄lvi stercore vt xp̄z lucrisa
cīa. H̄ec mirū: q̄ cū oīa tēporalia sunt vacuā et ege
state plēa: vt scribif̄ h̄ief. iii. Espexit terra ecce
vacua erat & nichil. Dicitur nāq̄ frenā vacua: q̄o
p̄fit esuriē aī e satiare: & dīr̄ plena nichil: q̄ nō

6

Prologus

psit ei⁹ desideria quietare. Tertiu p^r nā vetustas
mundialis pueratōis admodū vetustatis natu-
ralis hoīem excitat in diūia cognitōe: et mitem
infrigidat i diūia dilectōe: vt virtutes naturales
debilitat i bōa operatōe: q̄re tale nichil pōt efficere
deo gratū: vt. ii. ad cori. 2. Et iō hanc vetustatē ui-
hoīie abolentē diūina p̄cepta apl's docet deponer-
re. ad Ephc. iii. Exētes inq̄st veterē hoīez. i. anti-
quā peccādi cōsuetudinē hoīez in terāte facit ei
hoīez cecū in diūia cognitione: frigidū in diūia di-
lectōe: t̄ ipotētē i bōa operatōe. Lal' aut̄ver⁹ hō d^r
erū cū acīib⁹ suis hoc ē cū oī affectiōe t̄ iclātiōe
derelicta peccādi cōsuetudinē ita q̄ intantū aim⁹
p̄tū d̄tēles q̄nsi q̄ p̄terite delectatiōis peti sua
uiter recordet. Sedetur. Et induite vos nouū ho-
mīnē q̄ fm̄ deū creat⁹ ē in iusticia t̄ sc̄titate verita-
tis. Ephc. ivii. vbi signāter ē aduentēdūq̄ nou⁹ hō
quez induere debemus per tocius virtutis exerci-
ciū t̄ decore notanter dicitur esse creatus in iu-
sticia: vt q̄d tibivis fieri p̄ximo tuo facias. Hanc
enī iusticiā naturalē r̄ps personaliter docuit Ma-
thel. vii. Debet etiā eē creat⁹ in sanctitate vt in oī
cōuersatōe tua primo tuo exēpla sc̄titatis exhibe-
as. Sz̄ d̄r eē creat⁹ i x̄itate vt i oīb⁹ operib⁹ bōis
verā t̄ rectā intēriōnē habeas solū intēdedo i eis
diūinsu honorē t̄ p̄imi edificationē. t̄ tūc veracit̄
dicere poteris cū apostolo: n̄r̄ a cōuersatio in cel⁹
est. q̄r̄ licet p̄tēdas i existēta naturali cōditio
nē hūanaz seruas: tamē in efficiatia virtuali perfe-
ctionē āgelicā. ¶ Prop̄ eccl̄ ēsciēd q̄ q̄cūqz di-
uiā p̄ceptā sic hilarit̄ audierit t̄ i toto corde mēo-
rit̄ retinuerit t̄ ope viriſr̄ adpleuerit: talis sine-

dubio eterna felicitas erit: ppe quod signans subiungit:
et dabo tibi transfluentem lac et mel: per trans eternam beatitudinem
intelligit, ppe stabilitatem et permanentiam et ne felicitas
quod de trans affluit lacte. i. claritate divinae cognitionis
et melle suavitatem divinae fructuositatis: quam nobis postare
digne est quod sine fine regnat in celis deus benedictus.
Concedes igitur p. coi exhortatione fidelium aliquam
noticiam tradere divino pcepto triassit notantem p. peli
geda. **C**ontra primum respicit divino pcepto distinctionem.
Contra proprie primum est sciendum quod distinctione
pceptorum potest sumi tribus modis. **C**ontra distinctionem
sumi ex diversitate status. et sic quodammodo pcepta nos
ordinant invita contemplacione sicut pcepta prime tabu-
le. et quedam in vita activa sicut sunt pcepta secunda tabu-
le quod docet homines virtuose conuersari et querere. **C**ontra
distinctionem sumi ex diversitate finis. et sic quodammodo pcep-
ta finalia nos ordinant in deum: sicut pcepta pri tabule. quodammodo vero nos ordinant respectu proximi: sicut pcepta
secunda tabule. **C**ontra tertiam suavitatem ex obiecti formalis
diversitate quod hoc dicit a secunda. quod ista distinctione ap-
plicat. sed quam formaliter ratione primi quod non faciebat secun-
da distinctionem. quod sic est videre. Nam hunc ordinamus in deum
secundum tripliciter. **C**ontra quodammodo obsequio opis quod
debet diuinae praetationi: et hoc quodammodo ad personam patris et sic
est p. primi pceptum quo dicitur Exodi. xx. Nam adorabis deos
alienos. In quo pcepto primo augustinus includit quodlibet ob-
sequium opis deo necessario exhibendu. **C**ontra secundum in
reuerentia oris quod debet diuinae exercitati quo ad personam
tui. et sic est secundum pceptum. Nam assumes nomine domini tui inva-
num. **C**ontra tertium in deuotio cordis quod debet diuinae hosti-

Prologus

tati q̄tū ad psonā sp̄ū sc̄ti. t sic est tertīū p̄ceptum
Memēto vt diē sabbati sc̄t̄fices. Et sic p̄z q̄rōe p̄
p̄cepta p̄ie tabule hō directe ordinat̄ i deū. Per
alia x̄o p̄cepta secūde tabule hō ordinaſ ad p̄xim
duob⁹ mōis. P̄driō i bñficietia: vt bona q̄ p̄ot̄ p̄ris
mo ip̄edat. t sic ē q̄rtū p̄ceptū. Honorā patrem et
marrē ut sis lōgen⁹ sup terrā. Ero. xx. Sc̄do iūno.
cētia ut nichil iūste sibi iferat nec i aliquo sibi no
ceat. P̄droxio autē p̄ot̄ iferri triplex nocumētū. sc̄z
cordis:oris: t opis. Ope aut̄ q̄s nocet p̄xio P̄driō
qdē i psona p̄p̄a. t hoc phibet q̄ntū p̄ceptū. Hō oe
cides. Sc̄do in psona p̄iūcta. t hoc phibet sextuz
p̄ceptū. Hō mechaberis Tertio i exteriori subā: et
hoc phibet septimū p̄ceptū. Hō furtū facies. Ut
nocumētū oris. t hoc phibet octauū. Hō falsū te
stimoniū dices. Abi fin aug. ip̄licite phibet oēno
cumētū oris respectu p̄ximi. Tertiū nocumētū est
cordis ut q̄n̄ aliq̄s cogitat malū ē p̄ximū. qđ duo
bus modis cōmittit ē p̄ximū. Ut i igitur ē respe
ctu rei rōnalis: et hoc phibet nouū p̄ceptū. Hō cō
cupisces vrorē p̄ximi tui. Ut ē respectu rei irrō
nalis t hoc phibet decimū p̄ceptū cū dī. Hō cōcupi
sces domī: nō agrī: nō seruū: nō acillā: nō asinū
q̄ p̄ximi tui sūt. C P̄dro p̄ secūdū ē sciendū q̄ fin
ap̄lī plenitudolegis ē dilectio. iō dicit p̄nt q̄ oīa
p̄cepta t eo p̄ ip̄letio salutifera originalē emanant
a radice caritatistā q̄ a suo fōtali p̄ncipio t ī ip̄az
vltiate ordinant̄ tā q̄ in finē t terminū p̄pletū: m
qđ p̄z. Hā p̄cepta p̄me tabule emanat̄ a dilectiōe
dei. sc̄de x̄o tabule a dilectiōe p̄ximi: qđ ē sic vidē
Hā p̄fecta dei dilectio mētē vnit diuīe p̄tāti: diuīe
X̄itati: t diuīe bonitati. Lui⁹ rō ē: qz exp̄fecta dei

dilectōe sīc hō vniū deo: q̄ oēs actōes suas refert i
dei laudē et honorē ī p̄tū potētiā cū obseq̄o venerā
do q̄tū ad mādatū p̄mū Sil'r p̄ eā oēs locutōes su
as refert i honorē diuīe virtutis q̄tū ad f̄z māda
tū. Et tertio p̄ eā oēs affectōes refert ad honorē di
uīe bōitatis eidē p̄ amorē pfectū suauissimē ī herē
do q̄tū ad tertū. Qd̄ etiā alia p̄cepta septē emā
nēt a pfecta dilectōe p̄xī sic p̄z. Lōlat eī q̄ q̄cūqz
primū p̄fecte diligēret ip̄z libent̄ hōraret et ei⁹ ne
cessitatib⁹ studiōse subueiret: et nū q̄ aliqd̄ nocuī
tū sibi nec corde: nec ore: nec ope inferret. In quo
alia p̄cepta secūde tabule īcludūt: vt p̄z ex dictis.
P̄dropter tertū ēsciēdū q̄p̄cepta decalogi p̄nt ac
cipi: vel vt data: v̄l vt īnara. si p̄rio mō: sic p̄tiebat
solū ad pp̄z israeliticū cui fuerāt data dūit⁹ pro
mulgata. Siscō mō: sic v̄l r̄ obligat oēz hoīez qz
q̄cqd̄. ītinēt p̄cepta decalogi explicite: hoc lex na
ture descripta ī corde cuiuslibz hoīe ītinēt īplicite
qd̄ p̄z. Mā illō p̄ceptū legis nature/qd̄ tibi nō vis
fieri: aliis ne feceris īcludit ī se'ōia p̄cepta negati
ua: sicut Mō occides. nō furtū facies. et h̄mōi q̄ de
calog⁹ p̄ot explicite. sil'r de p̄cepto legis nature
affirmativo. Quib⁹ visis: de forma cuiuslibz p̄ce
pti singulariter ē agendū forma autē cuiuslibz p̄ce
pti p̄t distinguit ī tres partes p̄ncipales b̄z tres ex
positiones cuiuslibz p̄cepti. vt videbit ī processu
Primū p̄ceptū appropiate respicit p̄sonā p̄ris
q̄tū ad voluntariū obseq̄si oīs operis qd̄ debe
tur dūic p̄tāt: et hoc explicat cū v̄r. Mō adorabis
deos alienos. Qd̄ qdē p̄ceptū r̄ps expōit Methei
iii. cū dicit. Dūim tuum adorabis: et illi soli fuies
In quo qdē emidē plitās deoꝝ excludit: et vñ⁹ so
lus ver⁹ de⁹ colēd⁹ p̄dīcaſ qd̄ tñ euīdēt⁹ p̄z. Deu

8

Primum preceptum

tro. v. Audi iste dñs de tu vn ē. Sciendū ē ait
fīm aug. i eucheridiō qvnū solū versū desī debem⁹
adorare t colere tripl'r. ¶ P̄driō qdē fide itegra
¶ Scđo spes sincera. ¶ Tertio caritate perfecta
t fīm hoc accipit triphari p̄mi p̄cepti intellectus
¶ Propter primū ē sciēdū q̄ fides t̄f̄ itegra tr̄l
pl'r. P̄driō: qr̄ i actu suo nō ē diminuta. Scđo qr̄ ē
operib⁹ bōis approbata. Tertio: qr̄ ē caritate iſor
mata. ¶ Primum p̄z. Hā fides fīm aug. h̄z triplicē
actū. Hā vno mō fīcēs credit deū cū aliq̄s credit
t̄p̄m ēē p̄mā cām cīm. Alio mō credit deo: sicut q̄
credit q̄ ipē ē ōps t qvni cuiq̄ tribuit fīm merita
sua. t isti duo act⁹ sāt imperfecti t p̄nt etiā ip̄is de
monib⁹ p̄uenire Aug⁹ libro de fide t opib⁹: qr̄ de
mōes tremisit t tremiscit. Si p̄fit elici a fide iſ
formi. Tertio fides credit i deli et iste ē act⁹ fidelis
perfect⁹ t caritate iſformat⁹. Q̄r̄ p̄z aug: i deli cre
dere ē credēdo p̄ amorē i p̄z irer ei perfidē forma
tā tāq̄ fini vltio iherē. Scđo fides itegra d̄z bōis
opib⁹ ēē approbata: t̄p̄ caritatē efficacissimā vi
talē iſformata q̄r̄ fides sāt operib⁹ ēsicut cādquer
mortuū sāt q̄a p̄dropt̄ q̄d̄ scribit̄ i casi. ia. ii. Fides
sine opib⁹ mortua ē p̄der istā expōnē nō solū dā
nāt iſfideles nō baptizati sicut iudei q̄ i vnu verus
desī credit. s. i messiā et saracēi q̄ credit i machōe
tū: versietiā q̄ttuor ḡnā hoīz baptizator̄z hoc p̄ce
ptū peccatiū t p̄ ōfis dānāt. Primum gē ē decipiē
tū: sicut hētici q̄ falsis surreptiōib⁹ ſiplices i fide
subuertit q̄ etiā exēdicati ſūt i p̄o iure. extra de hē
ticas Exēdicā. ii. Si r̄ sortilegi t diuini: de qb⁹ v̄z
extra oſort. Ex tuar q̄ q̄ ſpectōes ſorti. faciūt ēt
ſi ex zelo t ſola ſimplicitate faciūt guilliz pec. i curit̄

Et si sacerdos ex simplicitate hoc fecerit: p anni
vz segregari ab altarī mīsterio. Laic⁹ & oī hoc fe-
cerit. xl. dieb⁹ a cōione fidelitū pueret & excōdicetur.
Cleric⁹ & oī officio & bñficio pueri pōt: vt p̄z i decre-
to qd̄ ponit. xxv. q. v. vbi dī. Hō l̄z xpiano gētilia
traditōes obfūare velelementa cole. Itē aug. xxvi
q. vii. Hō obfūetis dies q dñr egyptiati: aut kl̄:ia
nuarii: i qb⁹ cādele qdā & qdā cōestōes & dōa ad
imīcē donātur qsi i pncipio bōi āni fati augurio.
Aut aliquos mēses aut tpa v̄l dies & ānos nūc lu-
ne nec stellar̄ cursū obfūare solisqz i cōmgiis sociā-
dis: nec i herbis colligēdis: nec i cātatiōes liceat
attēde. Dēs tūc artes h̄mōi ex qdā pestifera socie-
tate hoīz & demonū qsi pacta ifidelis & dolose ami-
cicie a xpiano sūt penit⁹ fugiēde. H̄n q talib⁹ cre-
dūt aut ad interrogādū dom⁹ eorū trāt aut eos in
domos pprias trāducunt: sciat se fidē catholicam
& baptisimū puericasse tpaganost apostatas & di-
limicos eē: & dei grauit̄ irā icurrisse Ad hoc gen⁹
ifidelitatis reduci obfūatio die egyptiace & cete-
raz rotaz p mercationib⁹ faciēdis: & p cōmgiis
sociādis & herbis colligēdis: vt p̄z. xxvi. q. v. Hō
l̄z. vt i supiore decreto vīstū ē. Et aut magis pate-
at qn̄ tales act⁹ diuīatōis sūt p̄tīn mortale aut ve-
male: sciēdū & act⁹ diuīatōnis & sortilegii pōt q̄s
triplicē exercere. P̄dō credēs p illū actū reali-
ter asseq qd̄ intēdit: puta alicui⁹ amorē vlfurti re-
uelationē: vel futuri euent⁹ cognitionē. Sicut q̄s
cū q̄ shere debeat: qr̄ cū amor hoīs depēdeat a li-
bera volūtate h̄tuata cui⁹ subest soluz mot⁹ volū-
tati diuīe atqz ptāti. & sil̄r reuelatio oculor⁹ & p̄co-
gnitio futurop⁹: certū ē & cū credit talia posse as-

Primiti preceptum

sequi per actū diuiniōis: opz q̄ credat in illo actu ali
qd existere diuini numis: et per ſnis fidē et baptismus
hoc est xitatē pfectaz in baptismo abnegare et ē dete
rior pagano: qz ecclidit afide pfecta: quod nō facit pa
gan: et īcurrut irā dei ī perpetuūz niſi peniteat: et hoc ē
grauiſſimū pctūz et mortale: qz corrūpit fidem que est
fundamēti totū edificiū ſpſial' Ecclō lz nō credat per
illū actuū aliquid realiū quod intendit: vult tñ curioſe ex
periri. vtz aliqđ efficacie ſit in tali actu vel nō: et hoc
item est mortale: lz nō ſit ita graue ſicut p̄mum. Et rō
hui⁹ ē: qz talis ē dubi⁹ et fluctuās infide postq̄ ſidei
firmitatē et xitatē pponit talia experiri qſcit vſcire
dz per fidē catholicā eſſe reprobata. Tertiomō ſi ſola
ſimplicitate vſlēnitate talia exerceat: nichil tamē in
hoc credēs cē xuitis vſlē efficacie. nec etiā experiri in
tendat vtrū in hoc aliqđ efficacia exiſtat: ſz ſolū exple
nitate cordis et ſimplicitate hoc faciat: hoc videſ ſolū
pctū veniale: maxime q̄tuž ad laicos et idiots. Sz
q̄tum ad clericos qſcire tenenſ hoc eſſe a iure phi
bitū: ſemper ē pctū mortale. qz iura determinat eos
per annū a cōione p̄uandos: quod ſolū iducit p pctō
mortali. Quātū autē ad obſernatiā diez ſati. ſciē
dum q̄ ſi certū tēpus obſerueri i his actib⁹ q̄ depēdēt
a cauſa naturaſ ali: puta ab iſluſtia celeſti ſicut potiōis
ſumptio: et agri ſemiatio. hoc nō ē idolatrie: ſz ſagaci
tatis et prudētiae. Si xo hoc obſerueri i his actib⁹ q̄ ſo
lum depēdēnt ab hoīs libero arbitrio: vt puta merca
tio: vroris traductio: et belli aggressio: cū ſola virtus
diuina poſſit impedire et mouere libez arbitrium hoīs:
opz q̄ tali intentōe hoc exercēt q̄ credat talib⁹ acti
bus iēē aliqđ diuini numis et per ſnis peccāt mortalię
Ex premiſſis igi⁹ p̄z q̄ obſeruatio diez et tēp̄z q̄nq̄z eſt
b

idolatrie et infidelitatis. quicquid prudentie et sagacitas
quisque est obediens et necessitatis. ut per festis colen-
dis et nuptiis sicut statuta ecclesie celebrandis. Porro etiam
ex hoc quod in talibus actibus et consilibus necesse est homini quod
ad discretum confessore recurrat per quem possit informari
quoniam tales actus sunt mortale peccatum: vel veniale ¶ Se-
cundum genitum si fidelium quod tempore necessitatis etiam fidem superlatam
deserunt. ut per apostolis fugiendis a Christo. Uel quod fidei so-
lum in corde suare volvit: sed ore non audeat confessari: quod
sine dubio sicut hanc expone; dominus apostolus ad
Rom. x. Corde credit ad iusticiam: ore autem confessio fit
ad salutem. Et iunctum sacramentum confirmationis datur in fronte: ut
Christianus libere audeat: profiteri nomine Iesu Christi. ¶ Ter-
tium genus in fide negligentium quod articulos fidei negligi-
gunt ad discere: cum possint et debent eos scire. Sed nun-
quam quod laicus tenet scire omnes articulos fidei? Uel hoc respon-
dent doctores: quod scire articulos fidei explicitate est fidei
iam probate vel puecte quod solus requiritur clericis. Scire
autem implicitate est diminutum fidei et per se his mortale. Scire
autem quosdam explicitate et quosdam implicitate: hoc est fidei
memoria: et tales sunt articuli quorum festa celebrantur in
ecclesia. puta Christi incarnationis nativitas: passio resurrec-
tio: vel etiam quoniam usus frequens est in ecclesia: ut arti-
culi de trinitate. quod ex frequenti repetitione vel celebra-
tione sciri potest. Si ergo in uno simbolo apostolorum paulo-
plus continet quod tales articuli igitur vestrum dicendum quod quoniam Christus
natus cum ad annos discretiis prouenerit: tenet discere
et scire illud simbolum: nisi vel certi doctoris impossibili-
tas: vel nisi prohibetur ingenii tarditas. Ubi ad remo-
nendum in pedimentum predictum statuerunt iura quod patrini
tenent filios suos spuiales instruere et docere symbolum
et dicta orationem. ut per decretum Augustini. quod ponitur

Primum preceptum
 de secr. di. iiiii. Glos sū oīa. **¶** Quartū gen⁹ est ex
 tollentiuſ pſumptuo ſe fidē ſcrutari volētiſ: q nichil
 voluit credere niſi poſſit eiſ rōne lucida demonstrari:
 t plerūq; in errorē labunt. Exemplū in auguſtino q vo
 lebat huius rōne oīa pſrehēdere: t tales mortal'r pec
 cant: t meritiſ fidei perdiūt. qz ſim Greg. fides non h̄z
 meritiſ cui rōne huius prebet experimentuſ. Unū hanc
 pſumptuosā pſcrutationē phibet sapiēs. Eccl. iii. Al
 tiora te ne quiescieris: t fortiora te ne ſcrutatus fueris.
 Et qui ſcrutator ē maiestatis opp̄meſ a glīa. Et iō di
 cit berli. Fidē pſumptuoſe inuestigare: temeritas eſt
 credere pietas noſcere vita eſta ē. Et hec de yma ex
 pōne. **¶** Scđo adorabis ſpe ſincera totam ſpē tuam
 ponendo in ipo deo. Et hoc rōnabiliter. Digne nāq; hō
 hō in ipſo totā ſuā ſpēm ponit: ſine quo nō pōt ad mo
 mentū ſubſiſtere nec aliqd boni opari. Johānis. xv.
 Sine me nichil potestis facere. Et q exigenita boni
 tate tibi in nulla neceſſitate vniq; nouit deficere. Unū
 ſup illis Math. xiiii. Ego ſū nolite timere. ego ſū q in
 om̄i neceſſitate vobis paterne ſemp aliſto: t nūq; iuo
 cantibus vobis deesse potero. iō ſcribiſ. Eccl'iaſti. ii.
 Quis ſpauit in dñō: t derelictus ē ab eo? **¶** Sciēduſ
 aſit q ſim dupliſem ſpē: duplex ē adoratio ſue cultus
 diuin⁹. Mā qdā ē ſpē ſalutis t hec in ſolo deo ponen
 da eſt. t iō ſol⁹ adorat̄ adoratiōe latrīe t imago eius
 t corpus xp̄i rōne ypoſtatice vniōis. Latrīa ē ſuſit ſi
 ue cultus reuerenſe deo exhibit⁹. Elia eſt ſpē ſuſfras
 gii q pōt h̄ri in creature digniſſima: vt in xgīe glīoſ
 ſa. t iō ipa adorat̄ in q̄tū eſt pſona ſciā adoratiōe du
 lie qui eſt homo q debet creature in q̄tū ē imago dei
 ſicut ſe iſ. Sz in q̄tū ē mater dei adorat̄ adoratione
 yperdulie q importat excellentē cultum veneratiōis

Non potest etiam hec spes ponii in aliquo sc̄to in celo vel etiam
in mundo per cuius orationem fidim⁹ adiuuari. Et talis
adoratio proprie dicitur dulia. Per hanc expōnem vānanē
quidā heretici q̄ prauis suggestiōibus hoīes a sc̄torū
veneratione perniciose retrahunt dicētes q̄ nec beata
virgo nec aliq̄s sc̄torū debeat adorari: qz ad ipetrā
dum effectū gr̄e ut dicitur in nullo possum⁹ adiuuari per
ip̄os: cū solus de⁹ sit cā effectiva gr̄e q̄ quidē dictum
est nephandū ⁊ hereticū. Et enī sol⁹ de⁹ sit cā effecti-
ua gr̄e: tñ sc̄tā virgo ⁊ ceteri sc̄ti meritorie ⁊ per mo-
dum suffragii depcatiui p̄st esse cā gr̄e. Et ēnotandū
q̄ ex ista expōne iudei nos de idolatria calūniantur:
obiiciētes nobis illud. Exodi. xx. 15. habes deuter.
v. Non facies tibi sculptile nec adorabis ea neq; co-
les. Ad quod dicendū ē q̄ nō adoram⁹ imaginē vt q̄
dam res est: qz hoc ēē idolatria. Sz in q̄tu imago est
signum alicuius rei. Et qz idem mot⁹ quo q̄s ferit ad
imaginem in q̄tu signū et in ip̄am rē cui⁹ est imago.
Ideo ⁊ eadē ē adoratio qua veneramur ip̄am imaginē
⁊ rē cui⁹ ē imago. Sz ad hoc obiiciunt ⁊ dicunt q̄
in lege veteri nū q̄ fuit usus imaginuz q̄ tñ figura est
noue legis: ergo nec in noua lege dū esse. Ad hoc ē di-
cendum q̄ qz de⁹ in lege veteri non fuit hāanat⁹ nec
hō factus: ideo tūc nec debuit h̄ē figurā vel imaginē
Item dicunt q̄ in noua lege nū q̄ inuenitur expōsse de
imaginib⁹: iō vī q̄ nō sūt traditōes diuine: sz hūane
fictiōes. Ad qđ dicendū ē q̄ formatōies imaginum
nō sunt noue adiunētiōes. Sz traditōes apl̄ice ⁊ diuine
qz dicit aug. li. deci. dei q̄ xp̄s pannum proprie faciel
supponit ⁊ figurā proprie faciei impressit: regi abaga-
ro transmisit. Beatus etiā lucas dī depinxisse imagi-
nem xp̄i ⁊ etiam sculpsisse imaginē. bte marie Agis

41

Primum preceptum

q̄ ambe rome habent. Huc aut̄ ymagines introducere ppter tria. Primo pp̄ simpliciū ruditatē: vt qui nesciūt legere in codice: saltī legāt i pariete Secundo pp̄ affect⁹ tarditatē: vt q̄ ad deuotionē non promouent ex auditis: saltez moueantur ex visis. Tercio pp̄ mēorie labilitatē: vt si a mēoria labant audita sicut sepe cōtigit quod per vñā aurē itrat per aliā exit: saltē mēorū teneāt visar presentialē depicta. ¶ Tercio adorabis caritate perfecta ex toto corde et ex tota aia tua defi tuū diligēdo: oēm actū dilectioni sue p̄rium abliendo. Quod cōfirmat glo. Exo. xx. q̄sic dicit. Sciendū q̄ cū hoc mādatū suare decreueris: h̄fe. s. et colere vnū deū tm̄ sicut in baptismo pmisisti: hoc est velle renūciasse oībus his q̄bus i baptismo renūciasti et cōtradixisti solū cōfites patrē et filiū et sp̄m sanctū. S̄ nisi toto corde cū hoc diligam⁹ deum nostrū tota aia et tota virtute ei adherētes: nō sumus particeps dei nostri. Ut̄ talibus d̄r̄ nescio vos. Sed hic incidit rōnabilis dubitatio. Ut̄ si aliq̄s in hac vita: posset mādatū dilectionis implere. Diliges dñm deum rc. Ad quod dicēdū est q̄ perfectio dilectiōis p̄t sui dupl̄r. Pr̄ior ut excludat oīs actus extraneus: et sic nō p̄t impleri i ista vita. vt hō semper deū actu diligat ex toto corde. i. intellectus sine dubitatione. ex tota anima. i. voluntate plena sine retratione. hoc ei nō patiſ fragilitas p̄ntis status. Secundo ut excludat oīs actus cōtrari⁹ caritati et sic p̄t impleri i vita: q̄r caritas p̄t esse ita pfecta in vita: qd̄ oēz actū p̄cti mortalis excludat. Quasr̄ asit homo ad caritatis tantā pfectionē ex crescere q̄ nūq̄ mortalit̄ pecc̄: dicēdū q̄ hoc potissimē cōtigit exinde q̄ hō perfecte incorporat̄ caritati.

xpi. Ad quod perfecte intelligendū duo sunt decla-
randa. Primo qualiter ymago caritatis xpī fuerit for-
mata: et qbus colorib⁹ fuerit insignita Secdo q̄lis sue
caritati tanq̄ forme xpī exemplari debem⁹ iprimi et
ei perfecte p modo nobis possibili cōformari. Pro-
pter p̄mū sciendū est q̄ forma et ymago caritatis xpī
fuit triplici colore insignita. Primi⁹ color potest dici
lūam⁹. Secundus celicus. Tertius diuinus Primi⁹
color est virtualis efficacie. Secund⁹ gratia affluētie
Terti⁹ supernaturalis existētie. De priō pz. Hā gra-
dus sui amoris mensurabit ex tota x̄tute aie sue et om-
niū viriū ipſi⁹: et ex tota x̄tute cordis sui. et fm vltimū
posse totius aie totius corporis. et toti⁹ x̄tutis ei⁹ fm ca-
pacitatē sue nature. Et iō iste color dicitur signanter esse
x̄tualis efficacie. De secundo pz. Hā sue caritatis gra-
dus mensurabit fm vltimā pfectioñē ois grē et ois
virtutis: siue sit gratia gratis data: siue grā gratuifa-
ciens vel etiā grā vniōis. Q̄s enī istas grās et om̄is
istas virtutes et oia dona ad pfectioñē p̄tinētia: xp̄us
i summō hūit. Et iō scribit Joh. 2. q̄ nō fuit ei dat⁹ ips⁹
ad mēsuram. Quod nō est intelligendū q̄ grā s. xp̄isim
plicē fuerit infinita: qz sic nō eēt creata. Sz qz nō acce-
pit grām ad mēsuram alioz hoīm vel etiā āgeloz: sz
longe excellentiorē. qz ipse tanto excellentior ē āges-
lis effectus q̄to differēti⁹ p ill' nomē hereditauit ad
hebreos. i. Inde ē etiā q̄ grā xpī dicitur grā capitis: qz si
cut in capite est plenitudo omniū sensuū: i aliis autē
mēbris est solū sensus tactus: sic in xp̄o fuit om̄is ple-
nitudo grē in aliis aliis sanctis fuit grā limitata et ad
certam spēm siue ad certum modum habendi termi-
nata. Sicut etiam a capite membra influuntur mot⁹
et sensus: sicca gratia christi nobis influitur sensus

Propterimum preceptum

deuotionis et mot^o bone operationis. Et ideo signa
ter iste color dicitur gratialis affluētic. quia sua gra
tia omnem perfectionem gratie comprehendit. Ler
tio patet. Hā tanta fuit excellentia caritatis christi
quod non solum mentē ipsius inseparabiliter coniunge
bat ipsi deo: verum etiam totam humanā naturā in
separabiliter vniebat diuino supposito. Et ex hoc fuit
tres prerogatiwas nobilissimas consecutus. Prima
est: quia esse naturalis subsistētie ipsius humane na
ture est esse psonale et ypostaticū ipsius verbi diuini.
Secunda est. quia ex hoc christus dicitur filius dei.
etiam secundum naturam humanam: quia natura
liter existit inesse diuino et ypostatico quod est pro
prium filii secundum naturam. Tertia est: quia om
nis honor et cultus latrie qui exhibetur ipsi deo: etiā
secundum humanam naturam competit ipsi christo.
Et ideo dicit apl'us Adorent eum omnes angeli dei
Et ideo benedictum est quia ille dicitur diuinus: quod
sue caritatis perfectio potissime mensuratur ab es
se ypostatico et diuino. ¶ Propter tertium sciendū
est quod isti forme exemplari debemus tripliciter cōfor
mari. Primo in hoc quod hō tenetur ex caritate deo vi
uere: et ei solum placere secunduz vltimum posse sue
cognitionis: affectionis et operationis. ita quod in exterio
ri conuersatione tam lucida exempla sanctitatis pre
tendar: et interiori mentis illustratiōe tam in decoro
gratiae prefulgeat quod veraciter sibi cōneiat quod devni
genito scribit. Mathei. xvii. Hic ēfili^o me^o dilectus ī
quo michi bene cōplacui. Talis enī hō efficiē specim
et exemplum recte vivendi omnibus secum conuers
antibus. quod ipse suo exemplo ipsos regit virtualiter
et alliciti dulciter adiuenduz et placendum deo soli.

Et de talib' scribit' Isaiæ. gl. Omnes q̄ viderit eos co-
gnoscet' eos. t. approbabunt vitam et scientiam conuersa-
tōis eorum et dicent: quoniam hoc est semen cui benedixit dñs.
Secundo in hoc quod homo ex caritate deoviuat sicut omnia
dona virtutum et gratia quae ab ipso recepit. Hec enim anima dicit
per deuotam gratiarum actiones in deum refudat nihil de humo
suis meritis vel viribus ascribendo: sed omnia in primam venas
divine largitatis humili referendovt ex hoc influentia do-
norum et gratiarum sibi largius augeatur. Et hoc inuit subtiliter Galo. cum dicit Eccl. i. Ad locum unde exireunt flumina
revertitur ut iterum fluat. quod per hoc quod habet dona gratiarum
per humiles recognitores in deum refudit: sibi fluxus gratiae
copiosius ampliatur. Tertio in hoc quod habet ex caritate
deum diligat sicut omnem modum et formam quo ipse eum pre-
dilexit. Cestum enim quod Christus dilexit hominem fortiter: dulciter
et constanter. Fortiter quidem: quod tanto amore et tantis tribus
do desiderio nostram salutem appetivit: quod coram pylato
stans ad interrogata noluit ex respondere: nec nisi de vita
prolongare tempore sue passionis et nostro redemptoris. Dicit
eiter quoque: quod tanto prompto affectu et leta mente ex cari-
tatis dulcore pro nobis passus est: ac si passio acer-
bitatem et amaritudinem et exprobationis calamitatem
sibi summas delicias reputaret. Cestanter vero: quod tamen
perseuerenter nos dilexit quod vinculum amoris nisi quod ad
momentum dissoluit. quod patet per hoc quod in unionem sui cum
natura humana nec propter mortis acerbitatem: nec propter pena-
rum atrocitatem: et opprobriorum multiplicitudinem: inquit
ad momentum voluit separare. Et ideo leo papa dicit quod
tanta fuit illa virtus quod nec penis nec opprobriis potuit
separari: nec morte dissolui. Sic et tu si velis imprimi
forme exemplari sue dilectionis: debes ipsum diligere
et ardenter: ita quod ardore sue dilectionis: omnem transitum

Primum preceptum

riæ affectionē in te absorbeat ea deo dulciter q̄ i dul
core sue dilectionis tibi omnis aduersitas trāsitoria
dulcescat. Et adeo pseuerenter q̄ res nulla transito
ria te ab ipsius amore euellat. dicens xacit cū aplo.
Quis nos separabit a caritate xp̄i? Sic ergo ptz tertio
quomodo xp̄i obeamus adorare caritate pfecta h̄z
est sciendū q̄ contra istud pceptū faciūt gulosi: supbi
et cupidi. Nam superb⁹ p̄ deo collit vanā gl̄iaz. cupi
dus pecunia. gulosus ventre⁹ siue ventris ingluie⁹.
Enī apo. ad ephē. v. dicit q̄ auaricia est idolor⁹ seru⁹
tus Et de gulosis df̄ quoꝝ deus venter ē. Philip. iii.
Nam hec est regulare fm̄ aug. et hiero. q̄ illud quod
vnusqz supra deū vel equaliter deo diligat: q̄ hoc si
bi pro deo sit q̄dū illud diligit et p̄ deo sibi constitu
it. h̄z est sciendū q̄ superbia i triplici ḡne p̄ deo con
stituitur et collitur. et qñqz enī supbia i pōpa singlari
exerceſ: sicut i cōuiuitis: in tornamētis: et i vestib⁹ p̄
cios et hoc ē mortales si fiat pp̄t pōpā vel ostētationē:
aliter nō. puta si fiat pp̄t exercitiū militare vel vt hō
decenter aliis cōueniret: qz qñqz etiā exerceſ i virtu
tibus religios actibus. Et illa fm̄ aug. ē deterier p̄
ma. eo q̄ magis decipit sub religiosis spem. Et hec
contingit quattuor modis. Primo cum quis boni⁹
quod h̄z a se h̄pe estimat. sicut fecit phariseus publi
canose p̄ferēs. Luce. xviii. Secundo cū hoc datū credit
p suis meritis sibi erogatu. Tertio cū iactat se
h̄re qd nō h̄z: tñ sibi datū putat. Quartο cū abiectis
ceteris singulariter vult videri. Hec glo. Super illud
Luce. xviii. Duo hoīestc. Qñqz xō exerceſ i sacramē
tis. sicut cū qz p̄ceptū i obediētiā se abstinet a con
mūōe et nō p̄fitet ip̄e statuto ab ecclia. Et si hoc ex
temeritate fiat: peccatum mortale ē. nō aut si fiat ex

obediētia et reuerētia sacramenti. Generaliter autem contra istud preceptū faciliſt qui cōfiterentur deū ore: factis autē ipm negāt. De qb⁹ dñis p̄qrīl. Isaic xxix. Psopul⁹ hic labiis me honorat: cor autē eoz longe est a me Et istis p̄z qualiter sit cōfitenduz de transgressionē huius precepti. Et p̄mo de p̄ma expositione. Si qd̄ h̄ deū de reliquisti corde aliquā fidē fētēdo vel tenēdo. ore aliqua contra fidē dicēdo. vel veritatē fidei doctrine de ridendo: sine subsannādo. Ope incātationes exerce do: vel exerce tib⁹ fidē adhibēdo. dies egyptiacos et certas laminationes supsticiose obfūndo. veram fidē debiliter tenēdo. et ea p̄ vitalia opera non exercendo vel etiā articulos fidei negligenter adiscēdo. Item de seculida expōe. Si in aliquo bono creato spēm tuaz posuisti. Si p̄ nimia sollicitudinem spē tuā a diuina p̄uidentia subtraxisti. aut si alios verbo vel exēplo a spe diuini adiutorii retraxisti et pro spe eternae salutis et diuini suffragii nō orasti. s̄ poti⁹ pro sanitate v̄l vtilitate aliqua corporali. Itē de tertia expōe. Si ali quid vltra deū dilexisti vel etiā si actiones tuas p̄cise in ei⁹ amorē vel honorē nō ordinasti. vel si vitā tuā exemplari sue dilectionis cōformasti. et breuiter q̄cquid h̄ caritatē deliq̄sti. Ex qb⁹ etiam patere potest necesse sit cuiilibet ad discretum cōfessore recurrere per quem de p̄dictis valeat informari plenarie.

Secundū preceptū. Non assumes nomen dei tui in vanū. Ero. xx. vbi secundum aug. phibē iuram tufrimolū et etiā piurium. Ut erq̄zenī et q̄ p̄ nullō iurat et qui false iurat assumit nomen dei sui in vanum. Qz prim⁹ sine causa noīat summā veritatē. secundus autē p̄tenit eā piurādo. Et hoc preceptū tripli⁹ expōit

14

Secundum preceptum

¶ Primo de transgressione iuramenti ut sit sensus.
Hō assumes nomen dei tui in vanū: execrabiliter sc̄z
iurando. vel etiā piurando. Circa quod sunt tria per
ordinem declaranda. Primum est q̄liter et quibus mo-
dis istud preceptum male iurando violet. Secundū
est que sunt attendenda in hoc q̄ aliq̄s licite et sine
petō possit iurare: vel iuramentum recipere. Tertio vidē-
dū est que sunt illa per q̄ quis a petō piurii merito
retrahat. ¶ Propter primū sciendū ē q̄ nomē dei
i vanū assumitur male iurando trip̄. Pērio quidem
iurando vane et inutiliter. et hoc fit diuinā veritatem
sine causa noīando et obtestādo. Secundo iurādo do-
loso et fraudulentē: ut in contractibus primū d̄cipi-
endo et iurando rē tuā meliorē esse q̄ sit / vel plns cō-
stare q̄ fecit. Tertio iurando temerarie et pertinaci-
tē: et iter fit trip̄. Prōrio execrabiliter iurādo ut cū
aliq̄s iurat p̄ viscera dei: vel intestina. vel pulmonez
et h̄moi: sicut cōiter faciūt flamingi. Secundo irreue-
renter iurando: ut cum quis sine causa iurat p̄ q̄nq̄z
vulnera x̄xi. Hec enī iuramenta q̄tūcūq̄z sint vera sūt
illicta. qz p̄mū sonat i dei blasphemia eo q̄ aliquid deo
ascribitur qd̄ nō cōuenit sue dignitati. sc̄dm aut̄ sōat
in dei irreuerētiā: qz magna ē dō irreuerētia sua vul-
nera p̄ciosa i vanū assumere vñ nobis tota sal⁹ efflu-
xit: iō si talia iuramēta ex deliberatē fiant: sūt petā
mortalia. Prop̄p̄ qd̄ i q̄busdā locis talia iuramenta
sic sūt restricta: q̄ q̄cūq̄z deū talib⁹ offēdit: aurē v̄l di-
gitū: vel etiā q̄nq̄z ligū amittit Si at talia fiant ex
cursu ligue et ideliberate sūt veialia sicut et pri mot⁹ i
fidelitatis. Tercio piurādo sciēt et x̄itatē diuinaz p̄tia-
cis x̄tenēdo. et hoc etiā sūm theologos et iuristas cō-
tigit q̄tuor mōis. Et in quolibet eoz piuriū cōmittit

Con primo cū q̄s iurat scientissim. t̄ hoc ē semper peccatum mortale: secundus q̄ ignorantia hoc facit putās eē verū quod iurat. Et nō solēt q̄ piurat: sed etiam ille disponit plena voluntate iurare. etiā ante q̄ piuret vñ eē per iurū cēsēdus q̄ deus nō iudicat ex opib⁹: s̄ ex cogitationibus vñ. xxii. q. vi. in decreto. Sciendis tñ q̄ piuriū solēnatū t̄ deliberatū ē grauissimū peccatum. Tñ p̄ tres digitoz quoz ponit super sc̄tōs libros significat q̄ corpore et animam et res siue fama ponit in potestate dyabolus. Deliberatum ait iuramentū: nō solēnatū si tñ fūriose iuret et plene deliberet: tunc ē peccatum mortale. Si aut̄ hoc facit velfiat solo cursu verborum non solēnizatū uel deliberatū ē peccatum veniale. **C**ed domodo dñ piuriū iuratio indiscretas siue dubias ut cuiq; quis iurat de quo dubitat ansit verum. t̄ hoc si fiat ex deliberatione t̄ p̄posito: sic est peccatum mortale. t̄ maxime q̄n ē solēnatū. Si aut̄ fiat incaute t̄ iocosa levitate: sic ē peccatum veniale. Tertio dñ piuriū iuramenti transgressio. aut igitur iuramentum ē illicitū: ut cum quis iurat nō dare elemosinā: t̄ sic fit piurus ipso facto et peccat: nō dando et iurando s̄ nō peccat t̄ veniēdo. Quādūm isido. xxii. q. iii. Q̄ dicante voulisti non facias. impia est enim p̄missio que scelere adimplēt: ī malis p̄missis rescide fidē: t̄ in turpi voto muta decretum. Aut̄ est licitū: ut cū quis iurat q̄ noluit ludere p̄ posculēto vel estulēto. t̄ sic semper mortali p̄ peccat quotiēt cūq; ludit. Si aut̄ q̄s iurat elemosinā dare: vel ieiunare vel p̄egrinari: t̄ si transgredit̄ ex necessitate vñ ipotētia: a piurio excusat̄. Si aut̄ ex voluntate piurus efficit extra de ieiunē iurā. Querelas. Quarto modo dñ piuriū receptio iuramenti: Qui enim iurat t̄ piura re compellit: vñ terq; piurus ē: vt p̄. xxii. q. v. c. i. Qui

Secundū preceptum

conpulsus. **C**ui rō est. qui enī aliquē cōpellit ad iurandum t sit eū falsum iurare: vincit homicidā. qz iste occidit corpus: ille ḡiam. imo duas aias. s. illius qui falsū iurat: t suā ipī q recipit. vt pz. xxv. q. v. capitulo Qui exigit. **T**propter secundū sciendū ē q ad hoc q aliquis possit licite exigere vel iuramentū recipere: cō siderandū est q exigitē iuramentū aut est persona publi ca vt puta iudex. t ille non peccat: qā tenet ex ordine iuris iuramentum recipere siue sit verum siue falsum. **E**lut est persona priuata: t tunc aut exigit ab obligatiōnis confirmationē: t hoc fit sine pctō. aut ad veritatis subuersionē: vt cū scit eū falsum iurare: t sic mortaliter peccat. **E**lut ad dubitationis remotōem vt qn̄ pro relitigiosa iurat. t sic nō peccat iuramentum exigenſ: cum sit finis cōtrouersie. vt scribiſ ad Hebreos vii. Potest etiam aliq̄ pbare innoſentiā ſuā iurame to: t d̄z scribi niſ in p̄ium possit per testes auicifide dignos. Ad hoc autē q aliq̄ possit ſine omni pctō iurare t iuramentū recipere tria req̄runtur. **P**rimo ve ritas ex parte p̄ſcie. **S**econdo iudicium. i. descriptio ſine deliberatio ex parte rōnis. **T**ertio iusticia ex pte rei iurande. i. q illud qd̄ iurā ſit iustū t licitum. Et predicra tria ſcdm h̄iero. d̄cuntur comites iuramenti: qz debent comitari quo d̄lz iuramentū licitū put no ſtāuit idē h̄ieroni. super hieremiā. t. xx. q. ii. **A**liaduer tendum est q iuriurandi habeat hos comites: **V**itas tem: iudicium: atqz iusticiā. **S**i autē iſta defuerint: ne qua q iuramenti erit ſz iurishi. Itē q falsum iurat mē titur. **M**entiendo autē iurare nichil aliud est q deie rare. i. piurare ſine giurisi cōmittere. **T**propter ter tum est sciendū q qlibz merito a periuorio d̄z retrahi ppter tria mala q ex periuorio incurrim. t ſilr ppter

tria bona q̄ ex piurio amittim⁹. ¶ Primum malum
est pñie austertas. qz fm canones p̄ piurio manife-
sto ⁊ sol enizato: dñ illiponi pñia septēnis. vt p̄z de illo
qui deierat. i. valde vñfir miter iurat. xxii. q. v. vbi sic
h̄r. Si quis se periurauerit. Secundū malū est rea-
tus ī mānitas. qz fm Hostien. hoc crimē in pñia ⁊ pas-
tur ho mīcīdīo volūtario. īmo fm aug. xxii. q. v.. Qui
cogit a lūm iurare dupli cōrōne superius tacta vincit
homicidīam. Tertium malū est fame irrecuperabilis-
tas. qz periurus in famis efficiet postea q̄tumcunq;
peniteat: in testimoniu non admittit. extra dc testi. c.
Testimoniū. ⁊ ca. Sicut. Sunt etiā tria bona q̄ piu-
rio amittim⁹. Amor nāq; xitatis tria bona facit qui-
bus hō ex periurio denudat. ¶ Primum bonum est q̄
amor ⁊ conseruatio xitatis hoīem a fuitute liberat.
Ufi scribiē Jo h. viii. Si filius vos liberauerit xē libe-
ri eritis Si māseritis in fmone meo: xē discipli mei
eritis: ⁊ cogit oscetis xitatem et xitas liberabit eos.
glo. In pñti veritas fidei liberat a seruitute culpe in
quo incoā libertas vera. Et in futuro a fuitute mi-
serie qñ ip̄a creatura liberabit a seruitute corruptio-
nis in libertatē glie filiorū dei. vt h̄r Ro. viii. Et tunc
libertas p̄ficiet. qz alia erit subiecta soli deo i quo co-
sistit eius libertas. Prop̄ qđ dicit aug⁹. Voluntas
tua erit libera si fuerit pia. P̄dia autē est seruitus dei
⁊ corpus erit subiectū oīno aīe p̄ dotes glie. Secundū
bonū ē qđ p̄se ruatio xitatis ip̄z hoīez oīb⁹ dōis ⁊ xitū
tib⁹ fecūdāt. Eccl. xxiiii. P̄denetrabo oēs iferiores p-
tes tre ⁊ illū uīabo oēs spantes in dñio. Tertiū bonū ē
qđ hoīem de adeptione bītūdīs assecurat. Ḡp. vi.
Cōcupina ⁊ amor sapine p̄ducit hoīem ad regnū per-
petuum. Sed hoc est nota ter sciēdū q̄ ex illo q̄ xp̄s

Secundis preceptum

dicit Mathei. v. Ego vobis dico nō iurare oīno. qui
 dam simplices sumpserūt occasiōē erroris sic intel-
 ligentes q̄ xps inhibuerit oē iuramentū tāq̄ oīno il-
 licitū. et hoc multi heretici senserūt et sensunt. Sed
 hoc nō est verū: q̄ xps in hoc xbo phibet simplē iur-
 rare: s̄ solū sine cā legittima et necessaria non sit iurā-
 dum. et hoc ad perjurii periculis evitandum ¶ Scđo
 exponit hoc de transgressione voti sub hoc sensu. Hō
 assumes nomen dei tui in vanum votū. s. deo factum
 transgrediēdo: q̄ b̄llugonē de sacramētis libro. li.
 parte. ii. ca. iiiii. et magistrus sen. in. iiiii. distin. xxviii.
 Votū est testificatio quedā pmissionis spōtanee que
 ad solum deuz et ad ea q̄ dei sunt referēt. Et hoc p̄t q̄
 trāsgressio voti hoc p̄cepto phibere. Ubi ad maiorem
 evidentiā hui⁹ circa votū sit q̄ttuor p̄ p̄nti inqrenda
 p̄trī. qdsit votū et quot reqrunt ad ip̄z. Scđo utrum
 votū lictū sp̄ obliget ad suādū. Tertio utrū post votū
 simplex possit q̄s mīōnū ūhere. Quarto. utrū meli⁹
 sit facere aliqd ex voto q̄ sine voto. Prop̄ p̄mū sciē-
 dū ē q̄ votū nichil aliud ē q̄ spōtanea pmissio cū de
 liberatione vel obligatione firmata. Et hoc p̄t q̄ ad
 votū tria reqrunt. Primi⁹ ē p̄positū volūtatis qd̄ dī
 fieri ex animi libertate nō aut ex coacta necitate. Et
 ex hoc p̄t q̄ si q̄s cogare metu cadēte i ūstātē virū ad
 aliqd vnuēdū. nō tenet exoluē. xxviii. q. v. Motifica-
 sti. Scđm est deliberatio volūtatis: q̄ si q̄s subito bo-
 nū aliqd sc̄ipiat: nō obligat ad suādū ex voti neces-
 sitate: s̄ solū ex qdā decentia et cōgruitate in q̄ttū dis-
 uinis et bonis instinctib⁹ nō est resistendū. Tertiū est
 q̄ votū sit de re bona. q̄ si de remala: nō obligat. di-
 scente Isodoro. In male pmissis rescindēt: et i tur-
 pi voto muta decretum. et ponit. xxii. questioē quarta

CPropter secundū ēsciēdū qvotū licitū semp obli-
gat ad seruādū si vouēs sirsui iuris. qz ei⁹ trāsgressio
est p̄tīm mortale. exceptis q̄ttuor casib⁹. **T**rim⁹
est si aliq⁹ voueat ex cōditione: tūc enim nō existen-
te cōditione: nō tenet soluere votū. puta si aliq⁹ vouit
beate virginī ieūnare vt sanct⁹: talis nō tenet ad solu-
tionem si nō sanat infra t̄ps prefixū. **S**ecundus si ac-
cedit disp̄fatio eius q̄ pōt q̄ tñ nūq̄ d̄fieri in voto ni-
si in eq̄ bonuz vel in meli⁹ cōmutet. **L**ui⁹ gr̄a q̄rī pōt
Utrū papa in voto cōtinentie solēnizato possit disp̄f-
sare; **A**d qđ cōiter r̄ndent Hugo Johānes. Hostien⁹
& Inno. q̄ sic. qz in voto sicut in oī iuramento itelligi-
tur excepta p̄tās pape. ideo dī hoc posse de plenitudi-
ne p̄tatis & maxime si cōis vtilitas regni vel prouincie
hoc exposcat. **S**ed albertus sup. iii. senē. dicit q̄
votū cōtinentie solēnizatū nullo mō recipit dispensa-
tionem. qz hoc per nichil melius & dign⁹ poterit com-
pensari: cum nō sit digna pōderatio aīe cōtinētis. vt
scribit. Eccl. xxvi. Et extra de sta. mo. ca. **E**nī ad mo-
nasteriū. in fine. sic h̄f. Lustodia castitati adeo znera
est r̄ se monachali vt ī eā nec sūm⁹ pōtifex possit licē-
tiām indulgere. Inno. iii. **E**nī iuxtra snīaz magnor̄ do-
ctor⁹ papa in voto continētie dispensare nō pōt. **H**ec
valet istud qđ dī: de vtilitate regni vel puincie. quia
scđm aug. Nō sūt faciēda mala vt eueniāt q̄cūq̄ bos-
na. **E**nī consilio. b. mathei. Effigēna x̄go deo dicata
noluit nubere regi hirtaco cū tñ secū omni pplo pro-
mitteret fieri xpianū. Matheus apl̄s ad hoc conser-
tire noluit: sed p̄ eo poti⁹ mortem sustinuit. **E**t hanc
opinōnē sine p̄cūdicio reputo meliorez et tutiorē
Castitas sola est que pōt cuſ fiducia deo aīas p̄fitare
In autēti. De lenonibus. parag. Sāxim⁹. col. iii.

Secundū preceptum

Qui th oppositum vellat: diceret tali mō. quia si non
 pōt: aut hoc est qr votū aut qr solēne. s̄z non qr votum
 qr tunc nō posset in aliquo voto dispēfare: qđ ē falsuz
 nec qr solēne: qr solennitas est ab eccl'ia. t̄ tō super eā
 pōt papa. Enī dico q̄ pōt papa. ppter bonum cōe. Et
 qđ dī q̄ nō est digna pōderatio aie. t̄tinētis. ibi t̄tinē
 tia nō simpl'r capiē p castitate: s̄z p oneru xtutū qui
 restringit oia illicita. Et etiā q̄ matheus nō dispen-
 sauit: hoc erat qr nō videbat expedire. vel qr nō per-
 tinebat ad eū cū eēt ep̄s t̄ nō pōtifer summ⁹: nec di-
 spensat vt fiat malū. ppter bonū: sed ne min⁹ bonum
 amittat: qđ. s̄. ē bonū cōe. **¶** Terti⁹ casus est si ipotē-
 tia t̄ impossibilitas accidat. Hā q̄cqd votū fiendi im-
 pediret si p̄hs cēt hoc ipm supueniēs voto facto au-
 fert obligationez. Enī si aliqd possibile dum voueret
 postea fiat impossibile: tollit obligatio. q̄tum ad hoc
 puta si aliqs diues vouerit edificare eccl'iaz t̄ postea
 paupertate supueniēte eam pficere nō possit: nō obli-
 gatur: sed tñ sic intelligendo si fact⁹ est ipotēs totali-
 ter: absolut⁹ est a toto. Si aut̄ sit ipotens in pte ita q̄
 totū pficere nō possit: tñc solū remanet obligat⁹ ad il-
 lud quod pōt: t̄ nō ad aliud. **¶** Quart⁹ casus est. Si
 vouēs nō sitsui iuris. Enī votum si spontanea pro-
 missio melioris boni cū animi deliberatōe firmata ut
 visum ē. p̄z q̄ ille solū vouere pōt t̄ p̄fis p̄ votū suuz
 obligat q̄ sui iuris existit. secūda scđe. q. lxxxviii. Et
 tō q̄cūqz subest volūtati alienē: nō pōt vouere id qđ
 ipm debito subiectiōis speditat. Tho. ar. viii. in solu.
 p̄mi argu. Enī seruus q̄ subest dñi nō pōt q̄c̄p̄ vouere
 qđ ipm a seruitio dñi speditat. in sol. ii. argu. Cir autē
 qui subest mulieri qđ ad redditionē debiti: et mulier
 ecōuerso nō pōt vouere cōtinentiā sine licētiā cōing.

Nec etiā pegrinatiōes lōgas: excepto voto terresē
xxiii. q. v. Si dicat. Lz abstinentiam & silia vir posset
vouere sine licētia vxoris. Mulier autē q̄ subest viro in
olb⁹ nichil pōt vouere sine licētia viri: nec etiā mona-
chus sine licētia plati. Tho. vbi. su. Et si nullū tempus
exceptū sit: in quo nō possit plati subditi circa aliqd
occupare: iō nullū votū religioni firmū est: nisi de cō-
sensu plati. qr religiosus non ēsue p̄tatis. xxviii. q. v.
Monach⁹. Si r̄ eps q̄ subest pape i his q̄ ad ep̄atū
tinet nō pōt vouere pegrinatiōes lōgas: nec etiā religio-
nem intrare sine cōsensu pape. extra de' vo. & vo. redē
pti. Magne d'cuorōis. Abstinentiā autē & elemosinā
& silia hui⁹ pōt vouere q̄ nō retrahit ab administra-
tione sibi cōmissa. Cleric⁹ autē secularis qr subest epo
q̄tū ad bñficiū: iō nichil pōt vouere qđ ipm retrahat
a seruitro bñficii / Iz alia vouere possi quib⁹ sui iuris
existit Filius familias qr subest p̄i: i his q̄ ad regimē
dom⁹ pertinet: ideo circa talia nichil vouere pōt sine
p̄e. Sed religionē itare & alia in qbus p̄i nō subest:
sine licētia ei⁹ vouere pōt. Et hoc notat Huil. & Hoe-
niū. Sed cū mulier nichil vouere possit sine p̄sen-
su viri: merito q̄r̄ vtꝝ peccat votū aliquā emittendo
sine consensu mariti? Td hoc dicēdū ē q̄ nō nisi hoc
faciat temerarie. 2. 2. q. lxxxviii. Lz enī votū vxoris et
olz hmōz q̄ nō sit sui iuris: nō sit firmū sine p̄sensu eoz
q̄b⁹ subiectū: nō tñ peccat vouendo absolute loquē-
do in sol⁹ secūdi art. qr in eoz voto intelligit debita cō-
ditio. s. si suis superioribus placuerit. vñ nisi expressere
mittant. in talib⁹ enī sufficit tacit⁹ cōsens⁹ s̄m Inno-
cē. putasi superior sciat & nō h̄dicat. 20. q. ii. Si in qualib⁹
Sciendū tñ q̄ Iz vxor nō possit aliqd vouere sine cō-
sensu viri si tñ faciat nō debz ḥ venire auctoritate p̄

Secundū preceptum

pria: s̄i vir eius pōt irritare etiā si voulit anq̄ m̄fionis
 sit contractum dūmō nō fuerit adipletum: imo etiam
 qđ plus est: si mulier de consensu viri voulent abstinē-
 tiam: pegrinationē: et h̄mōi. et postea vir ei⁹ executio-
 nem phibet ei: d̄j obedire viro et non peccat viro obe-
 diendo: l̄z vir eius peccet illud qđ p̄senserat retractā
 do vel etiā phibēdo. xxiii. q. v. c. M̄luit In hoc tñ
 distinguendū est: qz aut dedit licentiā facie ecclie et
 quasi i⁹ indicio: et tūc fm̄ petrū non pōt reuocare. Aut
 dedit in p̄uato: et tunc an vsum licentie pōt reuocare:
 puta si dederit licentiā de ingressu religōis: s̄i postea
 non potest. Unde Thomas et etiam Albertus dicunt
 q̄ si vir licentiam coniugi dederit de castitate voun-
 da: non potest eam post votum emissum reuocare. S̄i
 intellige hoc q̄ non potest sine peccato. Sed si vir so-
 lum dissimuleret: et post plenam deliberationem reuoc-
 are velit: potest. et mulier tenetur ei obedire. Quia
 causam videtur dare. Innocentius dicens. Qui dat
 licentiā voulendi nō prop̄ hoc impedīt exigere de-
 bitum nisi et ipse similis voulent. Illa tamen que voul-
 it impeditur ab exigendo et non a reddendo. Sed
 forte dicens. Numquid vir peccat irritando votum
 uxoris quod sine consensu suo emiserat? Dicendo q̄
 non: quia vtitur suo iure diuinitus sibi concessō: et etiā
 a canone sibi indulto. **C** Propter tertium. s. utrum
 post votum simplex continentie possit aliquis con-
 trahere matrimonium: sunt triavidenda. Nam p̄mo
 ostendendum est q̄ mortaliter peccat qui post votum
 simplex contrahit matrimonium. tum qđ a facit con-
 tra preceptum diuinum quo dicitur voulent et reddite
 tum qz in foro conscientie et apud deum tantū obligat
 fm̄ doctores votū in simplex: quantum solēne. Extra

Qui clericī vel vo. pos. ma. cō. c. Rursus Celestīnus
tertīo. Quidā. Ex quo euidentē p; q; pphane aliq; oſu
lunt et licentiāt pſonas ſhere m̄itionū post votū ſum-
pler emiſſum continētie q; peccāt trip̄r. P̄duo q; ſuo
oſilio hoſes ad petrū iſidelitatis ipellunt. Mā tranſe-
gressio voti ſicut et iuramenti v̄ qdā abnegatio dini
ne xitatis. Et iō poſt idolatriā pctiū giurii et trāſgres-
ſio voti videnē b; locū tenere i grauitate pcti. pp̄ qd
etīa vtr̄sq; phibet in ſecundo p̄cepto qd̄ immediaſe
h; ad p̄mū. Sc̄o peccāt q; perſonā illā maximo ex-
ponūt pīculo: cum fm certiorē opinionē nunq; poſſit
debitū peteresine pctō. Tertio q; dignitatē angeli
cam hoi adimūt. quod p; q; p̄ continentia hō puritati
angelice cōformat. Imo etīa per eā dignitatē ſuper
grediā angelicā. q; fm h̄ero. Continentia in carne
corruptibili fuare eſt digni⁹ et exceilent⁹ et maioriſ
meriti q; eam per naturā h̄fe. C̄ Sc̄o videndū ē cū
ſille q; poſt votū ſimplex cōntinentie poſtea iurat ſe cuž
aliqua ſhere vtr̄ſi pl⁹ debeat fuare votū q; iuramentū
Dicēdū q; votū ſeruandū ē etīa ſi poſtea iurauit vro-
reducere: et p̄ temerario iuramento pñiam agat. Lz
Hōſtiē. in caſu ſh̄rio (vt cū p̄mo iurauit vrorem ducere
et poſtea votū continētie emiſit) dicat magis fuandū
eſſe iuramentū q; votū C̄ Tertio vidēdū eſt an votū
ſit magis volūtarīū q; iuramentū: Et dī q; ſic. Nam
obligatio voti cauſa ex fidelitate quā deo debemus
ex qua tenemur xificem⁹ quod p̄ votū ei p̄misimus
Ois enī iſidelitas eſt irreuerētia et nō ecōuerſo. q; in
fidelitas v̄ eē maxima irreuerētia: q; re cū iſidelitas
importet maximā irreuerētia: maior v̄ eē obligatio
voti q; iuramenti: ſi attēdam⁹ ad p̄priaꝝ rōrem obli-
gatiōis vtr̄sq;. Qd̄ aſt hōſtiensis dicit vtr̄sq; eſſe

Secundum preceptum

eiusdēfirmitatis hoc pōt significari q̄tū ad idētitates
obieci. qz vtrūqz obligat ip̄i deo. Sz q̄tū ad rōnem
obligādi maior videt eē obligatio voti ut dictum est
¶ Prop̄ quartū sciendū ē q̄ multomeli? est facere
aliqd ex voto q̄ sine voto. qd p̄ ex trib⁹. Primo qz
vouere est actus latrie q̄ est nobilioz virtus. Constat
aut̄ q̄ actus q̄ a pfectiori virtute pcedit vel elicit: est
nobilioz quare. rc. Scđo qz fm anselnum li. de simi
litudinibus. Perfect⁹ est dare arborē cūfructu. q̄ fru
ctū sine arbore. sed cōstat q̄ hōa volūtas ē quasi ar
borē fecūda. actus aut̄ cōtinētic est quidāfructus bo
ne volūtatis. cū igis qui continet sine voto det solum
fructū: qui autem ex toto cōtinet etiā ipaz volūtatebo
nā cū oīfructu ex eaventiē dco ppetuo dedicat: patz
q̄ multomeli? est cōtinere ex voto q̄ sine voto. Hec
valet distantia si dicat q̄ continēs sine voto libere cō
tinet. q̄ autem ex voto cōtinet ex necessitate cōtinet.
Melius at̄ vñ aliquid fieri ex libertate q̄ ex necessi
tate. qre. rc. Id hoc r̄fndet anselm⁹ li. ii. Cur deus hō
q̄ felix est necessitas q̄ hoīem ad meliora compellit
constat aut̄ q̄ necessitas nascitur ex voto pcedit ex li
beravolūtate qua hō spontaneo deo p̄ votū obligat
qre rc. Tertio hoc idē p̄. qz p̄ votū volūtas imobilis
terfirmaſ in bono. facere aut̄ aliqd ex voluntate ma
gis firmata ad bonū/hoc ē perfecti?. qz p̄tinet ad p
fectionem virtutis. vt p̄. 2. ethicoꝝ. qre. rc. ¶ Tertio
expōitur de transgressiōe verbi maledicti: sic. Hō as
sumes nomē dei tui in vanū in verbo. s. maledicito.
Et sic cōtigit q̄ttor mōis peccare. Primo nō male
dices deo. sicut lusores faciunt cum non p̄sperant in
ludo taxillorū q̄ culpam diabolicā retorquēti diuinā
inocētiā t̄ deo maledicunt qd etiā est horrēdum audi

re. Non viciorū p̄ticipes sunt qui talib⁹ cōuiciātib⁹
hospicia concedunt. Et qui vestimenta illorū delusa di-
uidūt vel q̄ eis iūis familiaris viuunt: vel ab ipsis for-
tem lucrū recipiunt. ¶ Seco nō maledices alii nī sā-
cto: t̄ sp̄liter beate virginī putfaciūt iudei blasphem̄i.
Tales nō p̄nt absolui nisi ab ep̄o vel eius penitē-
tiario: t̄ maria d̄eis p̄nia iponi put d̄ extra de ma-
ledi. li. vi. Statuum. ubi plura inuenies de hoc i tex-
tur i glo. ¶ Tertio non maledices delabo ipsum sc̄z
substantiando: vel etiā p̄dicationē impediendo. Con-
tra qđ faciunt q̄ x̄ba predictoris deridēt: vel ad ip-
sum impediendum clamores vel. iusus t̄ alias trufas
exercent. ¶ Quartu non maledices diuīe volūtati:
vt faciunt illi qui maledicunt aure pluiali: vel eorū
infirmitati seu etiam rex perditioni propter q̄ multi
maledicunt deo vel etiā sibi p̄pis Exemplū de clericop
quattuor annos ifrimāte dicēte deo. tu accepisti michi
corpus t̄ ego auferā tibi aliam. Dyabole veni: t̄ aliam
meam accipe. qđ diuīo iudicio factū fuit. Rotandū
tū q̄ maledictio qñqz p̄cedit ex voto ultionis t̄ odio
p̄sequentis t̄ hoc p̄hibetur q̄ ē p̄ctiū mortale. qñqz
etiā procedit ex amore iusticie: t̄ hoc cōcedit: nec est
p̄ctiū/c̄s etiā sc̄t ea vñi sunt. qđ p̄. xxiiii. q. 3. ¶ Lūcet.
In sup̄ est sciendum q̄ istud p̄ceptū triplū violatur a
multis xpianis. videlz corde: ore: t̄ opere. Lorde qui
dem sicut illi q̄ solo noſe christiani vocan̄t rē t̄ verita-
tem nois abnegātes. q̄ l̄ sacramēti. i. gratia carent. O re vero sc̄z
mala iuratione voti transgressione: verbi dei derisio-
ne: p̄dicatione q̄ fit mala t̄ vana intentione: t̄ etiam
indevota orōne De quo d̄ Isaie. xxix. D̄ opulus hic
labitis me honorat. cor te. D̄ perevero sicut hypocrite

Tertium preceptum

qui nomine dei in vanu assument in simulatione opis exterroris: et non in pietate cordis. Bene namque illuc in vanu recipiunt quod vanam gloriam appetentes mercedem suam receperunt. Ex primis diligenter consideranti per quam qualiter quis de isto precepto debeat confiteri.

Tertium preceptum est Memento ut diem sabbati sacrificies. Hoc preceptum refert ad spissantem gratiam suae bonitatem sicut secundum ad filii veritatem. et primum ad patris patrem. Docet autem hominem per affectum deuictiois totaliter hac die quiescerere: ita quod si homo quisque in orationibus vel bonis opibus per totam ebdomadam ne neglexerit: hoc recuperet isto die. Ende ad evidenter huius precepti primo queritur quare homini fuit datum id quod dicendum est quod huius triplex est ratione litteralis. Prima est divini cultus vacatio ut homo isto die simpliciter deuotio studeat. Et quodcumque boni alio die neglegenter: hoc isto die potissimum restauraret. Secunda ratio fuit auaricie restrictio. Tamen non tantum ab opibus mechancis sed mercaturis isto die abstinere debemus. Tertia fuit diuine omnipotentie maior recordatio. quia sicut deus requieuit die septimo ab omnibus opibus et rebus quas fecerat in obsequiis hominibus: ita homo deus quiescere ab ope exteriori ut vacet diuine laudi. deo. scilicet laudes referendo per creaturis beneficio. quod deus omnia in suis obsequiis sub sidili predictum. Est etiam huius precepti triplex ratione mystica. Prima est allegorica scilicet quod sabbatum significat recessum corporis Christi in sepulchro et est solatorem altaris in limbo quod per prophetiam aie Christi facta fuit. Secunda ratione est tropologica. quod sabbatum significat requiem altaris in deo per devotionis affectum et per contemplationis exercitium. Tertia ratione anagogica: quod significat quietem altaris in celo ad quam per pitem vacationem mentis in deo speramus perducire

Scđo qđis qđre dies sabbati fuerit translata ī dñicaz
Ad hoc dicēdū ē qđ hoc fuit factuz similiter triplici rō
ne. P̄tria ob mēoriā beneficii incarnationis. qđ sicut
die dñico mūdus fuit creat⁹: ita eodē die p̄ incarnati
onis misteriū recreat⁹ est. Et hōc bñficiū dignissimi
in memoria iugis est habēdū. qđ p̄ hoc nobis de⁹ sumi
mā caritatē exhibuit: dicēte aplo. P̄dropter nūniā
caritatē qua deus dilexit nos: misit de⁹ filium suum
vnigenitū. tc. Ex maria enī caritate pcessit qđ iō ver
bū eternū hō fieri voluit vt te deificaret: et vt hoīem
abiectū ineffabilē exaltaret: et vt hoīem nēdicuz the
sauro diuinitatis locupletareb̄. Et vt ista in nobis effi
ceret: lumē diuīc claritatis abscondere voluit sub ve
lamē n̄rē mortalitatis rpotētia diuīe maiestatis sub
velamē hūane ifirmitatis: Scđa rō ē: ppter memo
riā bñficii n̄rē redēptōis. Hā xps illa die naturā hu
manā de vinculis captiuitatis eripuit. In qbus fere
p̄ qnqz milia ānoruz fuerat mirabilē captiuata et de
carcere tenebrar̄ eduxit. qđ l̄z aīe in limbo non h̄fent
penā sensus: hēbant tñ penā danni: cū priuate erāti
siōe diuīa. Ad quā illa die p̄ xbi diuini p̄ntiā felicit
admittebant. Eadē etiā die diabolū alligauit: ei⁹ po
tentiam adimēdo qđ quidē bñficia merito dñi ī mēo
riā retieri et iugiter recoli cū ḡr ar̄ actione. Id quod
meōremur exēplo Iſaie di. Miserationū dñi recorda
bor. Tertio ppter mēoriā bñficii resurrectōis qđ fuit
cā et exemplar n̄rē resurrectōis. Hā illa die tria bñfici
a nobis cōtulit. P̄drimum qđ mortez destruxit et eaž
in seipso occisus occidit. Hā sm aug. dignum erat vt
qđ diabolus xpz innocētē pemit: prātē pderet in eos
quos sua calliditate vītos detinebat Scđm est qđ qn
fsurrexit naturā hūanā veste īmortalitatis iduxit: cī

Tertium preceptum

Immortalis et impassibilis resurrexit Tertius quod tunc mor
 tis a nobis abstulit: qui per resurrectionem suam nos de
 beatitudine eterna assecurauit. cum certum sit quod membra
 sequentia debent vbi caput suum precessit. Et iohannes dicit Leo
 papa quod hec dies tantum diuina dispensatio est misericordia
 secreta: ut quocumque signe est a deo constitutum erit:
 in huius diei dignitate sit gressus. ut per ipsum in passione misericordie
 in eporum consecratione: et in scismate velatione: et
 huiusmodi. Spalis tuus rofuit translationis ne videares
 mur inuidare diem sabbati more indeorum obfuscando.
 Sed et sciendum quod istud preceptum potest triplex accipi. Primo
 generaliter ut cessemus a virtute. Secundo specialiter ut ces-
 semus ab opibus corporalibus et actibus mechanicis per que
 mes impedit ne libere possit deo vacare. Tertio spal-
 lissime ut contingit in viris contemplatiis quod ab oib[us] occa-
 cupatis mundanis se abstinent ut totaliter deo vacent
 Prima vacatio est ad salutem necessaria. Secunda est de
 vita: quod conuenit obediencie domini precepti. Tertia est per
 fecta: quod solum conuenit prelectioi status contemplacionis
 quod sibi et oib[us] mortualibus mortui: soli deo vacant. Et iuxta
 predicta distinctione istud preceptum triplex expeditus est
 primo sic. Memoremus ut dies sabbati sacrificii. scilicet summo sin-
 dio illa die honores nichil. scilicet corporalis opis in ea facies
 quoque possit impedire quietem mentis in deo. et secundum hunc in-
 tellectum istud preceptum contingit transgredi quatuor
 moies. Primo manualiter operando. Secundo mercatoribus in-
 tendendo. Tertio placita scolaria frequentando. Quar-
 to actibus iudicariis exercendo. quod ius statuit ut illo die
 strepit iudicarii quiesscat. L. defensio. li. 3. l. Omnes
 dies iubemus eenturidicos. Imp. val. Item ibidem Im-
 pe. Leo. l. Dies festos. Prout tuus ut dicit Guillermus in
 glo. vel pace tractanda vel affirmanda licite iuramentum

prestari. Ex quo p^r q^d q^d sabbatū violat. mortali
ter peccat Excusā tū q^ds a p^rcō mortali quattuor mo
dis. P^rō quidē pp̄ter laboris vel opis modicitatē,
puta si labor sit tā modicus q^d quietē mētis in deo nō
possit impeditre. Et hoc iuitur in glo. Exo. xxii. sup
illo Xbo. Quicq^d polluerit sabbatum. glo. turbans
do q^d etem aie: morte moriaſ. s. aie et corporis. Ex quo
p^r q^d solū ille labor q^d turbat quietē spūs libertatē cā
sat p^rcīm mortale. Scđo. pp̄f laboris necessitatē que
tanta eē vt labor opis sine rei periculo non posset p^r
ueniri nec differri sicut contingit in messibus pp̄ter
incurvuz hostiuz r in vindemiuſ prop̄ frigus: r in ca
ptura aleciū. q^d solum fit tempore determinato. In tas
libus eī excusat: necessitas q^d legē nō hēt. vt p^r extra
de ſuetudie. c. iiiii. Quāta aut sit necessitas v^r ēt la
boris q^dntitasq^d ap̄cīs excusat: ad arbitriū bōivirū in
dicādū est. Uſi dicit Huill. in glo. q^d viatores minuto
res et ferratores equorum si talia faciunt non prop̄
questū p^rp̄ſi: sed pp̄f necessitatē alioꝝ excusantur
a p^rcō: aliter nō. Tercio pp̄f cordis pietatem: q^d be
ne l^r arare in sabbato pp̄f deli r agrum patrīs pp̄f
deli seminare: vel ducere religioſ ligna r aliis miſa
bilibus personis. Quarto pp̄f utilitem publicā: pu
ta laborare p^r pōte velvia. ſeu etiā ecclesia repanda
būmō hoc gratis fiat. Sed hic incidit dubitatio. Cū
enī obſeruatio sabbati sit de p̄cepto diuino: diuinum
alit p̄ceptum sit maius q^d humānū: videtur dubitabi
le quō ecclesia q^d utr̄ p̄tate humana poterit dispēſa
re in casib^r p̄dictis ſup trāggressione precepti diuini
Et q^d dicendū ē q^d ecclⁱa bñ videſ dispēſare i predi
ctis dupliſi rōe. P^rō q^d ecclⁱa n̄ tñ vtitur p̄tate hu
mana vt rō ſuppōit: ſz etiā p̄tate diuina. iō eadē p̄tate

Tertium preceptum

te dispensat eccl^aia in p^cecepto diuino qua deus ipsa^ceō
didit. Ex hoc p^r q^ui quisq^uo p^tatem vel claves eccl^aie
comēnit: dei p^rātem cōtēnit. Luce. x. Qui vos sper-
nit me spernit. Eccl^a: q^ui dispensatio vel sumiē p^m
dati relaxatione: t^sic verum est q^ui eccl^aia vel minor
pt^{as} non potest dispensare in mandato sup^toris. vel
sumitur pro mandati interpretatione. puta declaran-
do in quo casu f^m intentionem legislatoris mandati
obliget ad sui obseruantiā: et iⁿ quo casu nō. Ethoc
mō eccl^aia potest dispensare in precepto diuino. Se-
cūdo exponit sic. Sabbata sc̄ifices iⁿ. summo studio
illo die precipue pctā mortalia caueas nichil in eo fa-
cioris cōmittendo: quia multo pei^r est peccare vel
delinquere tali die sancta q^ui alia. Unū narrat. b. gre-
gorius in li. 3. dyalogor^x q^u: qdā legitia a viro suo co-
gnita cum se processioni iungeret a dyabolo rapitur
et multū ab eo vexat. Et si hoc fit in p^lonis legitimis
q^uta pena erit plectēdus illegitim^r cōcubitus. Unū di-
cit aug. in li. de decē cordis. Dico tibi q^u spūaliter ob-
fues sabbati nō quomodo iudei obseruāt Corporali
enī ocio vacare volunt ad nugas et luxurias suas: m^l
to aut meli^r facerent si iⁿ agro suo aliqd utile die sab-
bati seūnarēt: q^u in theatro et seditionib^r i^sisterēt et
melius femie eonlanas iⁿ sabbato fillarēt: q^u q^u tota
die inchōrea ipudice saltarent: Unū seneca derisit sab-
bata iudeor^x dicēs eos p^dere septimā partē vite sue
Unū in talib^r ipse illud. Tref. i. Ciderunt eā hostes
et deriserūt sabbata eius. rhoc rōabilis. Cum enī pⁿci-
palis intentio legislatoris sit ppter hoc nos abstiere
et corporalib^r opib^r vt liberi^r possim^r vacare spūalis
b^r vt p^r de cōsc. di v. vbi sic dī Zeiuniū magnūt gene-
rale ē abstine ab iūqtatib^r et illicit voluptatib^r sc̄liq^s

est perfecti ieiuniss. p^r q^{uod} illo^r sabbato merito deri-
dentur q^{uod} tali die deuotōe reiecta: solū ocio corporali
et sue lasciuie vacat. ¶ Scīēdī autē q^{uod} duo sunt peccati
q^{uod} maxime frequētantur dñicis dieb^s et festiuis. scīē
rea et ebrietas. Et iō de chorea prīo notādū q^{uod} hⁱ se
sit peccati mortale. tñ ex quattuor circumstātiis p̄mitit de
formitatē peccati mortale. Primo quidē rōe p̄sonae: puta
si persona sit religiosa vele ecclesiastica: tñc enī ratione
scādali pot̄ p̄mittere peccati mortale. Secō rōe t̄p̄is ut
si fiat t̄pe misse vel alio denotionis tempore quis cho-
riiset. Tertio rōe loci ut si fiat in ecclesia vel cymute,
rio: tunc enī ppter irreuerētiā deo in loco sacro exhibi-
bitā potest committi peccati mortale. Quartō ratione fī
nis vel modi: ut si fiat libidinosā intentionē etiā ser-
uet impudica gesticulatio: vel saltatio lasciva p̄uo-
cans ad libidinē. Ad quā intentionē vñ referri ver-
bū august. supra positū de decē cordis. Et predicte q^{uod}
tuor conditiōes cōplectunt̄ hoc mō. Lpc: fine: loco p̄
sona: chorea caueto. ¶ Secō notandū de ebrietate
et gula qñ sint mortalia vel venialia. Nam vñ modo
ebrietas pot̄ dicere mētis obnubilatōe. vel gula pot̄
importare solam corporis ingrauatōe. tñc non sunt pec-
cati pēna peccati. vt p^r. xv. q. i. ca. Hanc. Secō ebrie-
tas importat imoderatā potatiōe. vel gula imoderatā
cibi sumptōe. et tūc si in talibus actib^s q^{uod} intēdit
vel appetit ieiuniari: aut etiā crapulari: sic vtrunges
peccati mortale. Si aut̄ talia nec appetit nec intendit
solo casu eueniūt: sic solum sunt venialia. Si etiam
ex formidie potus vel nimietate cibi: vel debilitate
sumētis p̄ueniūt: sunt venialia. put̄ notātura. di. xi.
ca. Criminiis. Est aut̄ notādū q^{uod} transgressores huius
p̄cepti videntur spālī mēouia amississe. ppter q^{uod} cī

Tertium preceptū

signanter dicitur. Memetō ut diēs sabbati sc̄ifices. Nam
 id vidēns memoriam amississe. q̄ nec recordans eorum quod
 vidēns in natura ubi oī vegetabilia et sensibilia q̄d
 tē appetunt post labore sicut ē videre in alib⁹ et plās-
 tis q̄ fructificat et laborant in estate: sed descendit i hye-
 me. Hecetia eorum que in scriptura legim⁹. Legimus
 enī. Hen. i. q̄ dñs requieuit die septimo ab oī ope quod
 patraret. Iste autē laborat per totā septimanam p̄ mis-
 sero corpe: s̄ in die dñico laborat p̄ dñatōe aie: cuī
 tū de p̄ceperit tali die vacare ab omni ope corporali: vt
 hō liberi⁹ et quieti⁹ vacaret diuino cultui. Lui⁹ utique
 isti vidēns oblitus quod per totā ebdomadā dies sc̄ificat
 laborando in operib⁹ licitis: sed diē dñicūm polluit
 et contaminant intendo voluptatibus et ebrietatibus
 et choreis. Et de his conqueritur dñs Ezech. xxii. Sans-
 ctuaria mea spreuitis et sabbata mea polluitis: pro-
 pterea dabo vos contemptibiles omnibus nationib⁹.

Tertio exponit sic. Memetō ut diēs sabbati sc̄ifi-
 ces. i. ut illa die purissime contēplatiōi et pfecte quieti
 mentis intendas ab oībus misidianis cogitationibus
 vel occupatiōib⁹ te subtrahendo: et p̄ actū intime cō-
 templatiōis uitati diuine liberrime vacando. qđ p̄-
 prie puenit mentib⁹ contēplatiuis quod singula dei bñfi-
 cia mente deuotissima ptractant: et p̄ quolibz pcepto
 bñficio deo pfectas gratias actiones exoluunt replicā-
 tes tota die illud Isiae. lxxiii. Miserationē dñi recor-
 dabor: laudē dicāt p̄ oīb⁹ quod dedit nobis dñs deus nō
 Et istam quietem mētis in deo quilibz mens deuota
 feruent emulari dīz p̄ p̄ tria bona quod exinde sequitur.
 Primum est seminis deifici i aīa sepultifruictuosa ger-
 minatio. qđ p̄z: q̄r multa semina vñtū naturalēr hoī
 cōplantata latēt in mēte rōnali: et ibi quādam desidia et

ariditate mentis percunt et desiccan^t. quia copiosum
fructum produceret si per lumen gratiae et per feruore deuotio-
nis fecundarentur. Lui⁹ exemplum pr^z in sole materiali
quo radiis sui splendoris perferuore terram penetrans se-
men in terra defossum et occultatus vivificat et fecundat
sic etiam per lumen diuine gratiae et per feruore dilectoris et devo-
tions qua mens descit in deo virtutum semina in mente
rationali latenter uberiori fecundatur. Secundum est prius
vite attediatio et omnium terrenorum libera respectio
Nam certum est quod dulcor quo mens intimo feruore quies-
cit in deo: causati hoie tediis et meror totius vite pre-
sentis: et inducit menti deuote quandam insipiditas
tem et nauseam omni terreniorum. Hec mirum: quod enim Grego-
gorium gustato spiritu desipit omnis caro. Lui⁹ vero est: qui si
cuit ignis materialis in reb^z suo feruore adustis auferat
omnem pulcritudinem et placibilitatem: reddens ea nigra
et deformia advidendum. ita feruor interne deuotio-
nis omnem dulcedinem vite prius in tediis et merore
et rerum propriis pulcritudinem et placibilitatem in quan-
dam insipiditatem et nauseam conuerit. quod sicut summa bres-
nardum serpens moysi deuorabat serpentes magorum
ita dulcor intime deuotoris omnem dulcedinem vite presen-
tis tollit: et in quandam insipiditatem conuertit. Tertium
est cordis frigidi duri et rigidi perfecta liquefactio et
divinorum instinctuum prompta executio. quod pr^z. Nam
sicut radis solares glaciare resoluti: ita feruor interne
deuotoris mente frigidam gelu torporis et desidie con-
strictam a deo resoluit et liquefacit ut propte diuisi insti-
ctibus consentiat: et per viam mandatoris dei in omnem virtutem
exercitio feruens et celeriter currat. Quem motum bene senserat.
Psalista: cuius dicebat. Utia mandator tuorum
cucurri: cuz dilatasti cor meum. Postquam meam men-

Tertium preceptum

tem dilataristi et inflamasti feruore tue deuotiois oīno
desidia, pcul mota: mandata tua iplenit: et oīb? diuis
instinctibus propte et delectabilr acqueui. Sed for-
te diceret aliquis. Qd apersum. tñ habeo laborare
pro cōbus indigentius q inde obliuiscor contempla-
tionis et orationis. Hinc ego rñideo q talis debz diligen-
ter aduertere qn sua occupatio sit maior q illius exi-
mii regis. David. qui habuit regnum altissimum et
terras plurimas gubernare: qui tamē de seipso dicit.
Meditatio cordis mei in cōspectu tuo semq. Et alibi
Septico in die laudē dixi tibi. ¶ Sciendum autē q
sicut qlibz xpian⁹ adultus tenet om̄i die ad aliqualē
memoriā de deo p suis bñficiis habendā. ita religio
sus et clericus beneficiat⁹ tenet ad horas canonicas
quas si sine causa legittima omitunt mortalr pec-
cant: et nō soluz qui horas canonicas ad quas tenens
tur omittunt peccant mortaliter: verum etiam q eas
negligent⁹ dicunt. Non quidē ex impotētia vel infir-
mitate: sed potius ex contemptu vel mala consuetu-
dine: quia licet negligentia in talibus scdmse et fra-
gilitatem hñianā cōsiderata sit venia⁹: contēpt⁹ tñ et
mala consuetudo facit eam mortale. vt de conse. di.
eo. in textu et glosa. Et sic patent tria pcepta que ordi-
nant hoīem ad deū. Primi quidē ad venerandā. scz
patris potentia⁹. Secundi ad colendā filii ritatem
Tertium ad iugiter meditandum spiritu sancti bo-
nitatem. sed est diligentissime aduertenduz q cōtra
tria precepta predicta contingit hominem triplicē
peccare. ¶ Primo ex impotentia vel infirmitate aut
etiam ex timore: et sic peccat⁹ contra patris potentiam
et contra primum pceptū. Dicil asit peccatum ex im-
potentia vel infirmitate quando peccat⁹ ex passione

que indicat nature corrupte fragilitatem et ipotētū
Ex timore autē cōtingit peccare duplēr scđm duplicē
timorē. Est enī quidā timor huiusq; s. timorē pica
la carnis. Est timor mūdanus: qñ scđ timetur picala
rerū. Et isti timores malisūt. et mortaliꝝ peccat q̄ pro
pter eos faciūt illiciūt qđ est ptra deū: vel omittūt ali
quid licitū ad qđ tenent̄. Ut̄ istos timores excludit
saluator Math. x. Molite timere eos q̄ occidūt corp̄
sed potius eum timere q̄ pōt aiam et corp̄ mittere in
gehennā. Ex quoseq; correlative q̄ si qđ miles iurat
dñm suū in bello iusto: vel si pbabilr credit eum h̄c
iustū bellū: in his duob; casib; pōt iuuare dñm suum
sine pctō. sed nō amicū vel cognatiū: nisi sciat euz h̄c
iustū bellū. Et hoc pbaf: xxiii. q. i. Quid culpat ḡs
stūt bellū scđz Hui. ē qđ vlciscit iniurias: vel qđ
gerit p̄ rebus debite repetēdis: et sic gens vel ciuitas
plecti pōt. **S**ed si fit pct̄n per ignorantia sine erro
rem q̄ si ptra filii sapiam. et sic peceat h̄ secūdū p̄ces
ptū Dic̄it autē pct̄n ex ignorantia q̄ si aliquid ignorat eo
tū quorū sc̄ia a pctō ipediūisset. et tūc distingue. q̄ vel
hoc fit ex ignorantia iuris et hoc nō excusat: q̄ est in
cibilis. vt p̄. i. q. ii. ca. vi. Sed si est iuincibilis exca
satisicut p̄ de infantib; furiosis vel demētibus quibus
nō iputat quod faciūt. vt dicit Ber. in glo. Si reti
excusat is q̄ seq̄tur vnā opinione pbabilem et famo
sam vbi magistri inter se h̄rie opinant̄ Aut hoc fit ex
ignorantia facti et sic excusat h̄o a pctō obliito: dūmō
duo in se habeat. Primiſt est: si adhibet diligentia q̄
pōt ad iueniēdū pct̄n oblitū: vt h̄f Isiae. xxviii. Re
cogitabo tibi oēs ānos. et c. Secundū est si oret deū vi
renelet stbi. Tūc enim fūt au. aut reuelat aut relaxat
Tertio fit pct̄n ex malicia sine ex electōe: vt cum

Tertium preceptum

homo ex voluntate deliberata peccato adheret. et sic pec-
 catur in tertium precepto. quod in honestatem spiritus sancti. et ta-
 lia deo in spiritu sancto. Circa quod duo per ordinem
 duo sunt declaranda. Primum est quod in quo sunt peccata in spi-
 ritu sancto. Secundum est: an illa peccata sunt mortalia semper.
 vel si quinque potest esse venialia. Quod propter primum est scien-
 dum quod peccatum in spiritu sancto proprius de illud quod impugnat ho-
 nestatem spiritus sancti: cuius gratia fit remissio peccatorum. et tale
 peccatum quod fit ex certa malitia secundum theologos vel ex ele-
 ctione secundum philosophos et ethici. de irremissible. ut per Matthei
 XII. in textu et glossa. Non quod non remittat: sed quod non habet
 causam remissibilitatis tollit enim opera illa quod requiriunt ad
 remissionem peccatorum. Et quod sex sunt conditores quod requiriunt
 in remissione peccatorum: id sunt sex species peccati in spiritu sancto
 Marum autem sex: due sumuntur ex parte remittentis. Prima
 est: dei misericordia condonans culpam. et hoc hanc est despatio. quod
 hoc propter gravitatem peccatorum despiciat. ut per carnem qui
 desperauit de dei misericordia. dixit enim carnem domino. Bene. secunda.
 Maior est iniqtas mea quod ut veniam merear. et sic fuit
 deceptus: quod (propter testem) propterea est dominus omnibus invocatus
 eum in necessitate. propter enim. id est omnes invocantibus
 eum in necessitate. et hoc in necessitate. tamen non secundum mala desideria que
 alii quod requiriunt quod ipsum deum. glo. ire patitur ibus et nimis non
 conuertunt ad deum: sed despicio accumulat crimen suis
 Gregorius. Secunda est iusticia obligans ad penitentiam.
 Et hoc presumptio in unitate. Si rex propter peniten-
 tis duo requiriunt. Primum est dolor de peccatis posteritis et
 hoc est finalis penitentia. Secundum est: ppositum ab-
 stinentia a peccatis futuris. et hoc est obstinatio quod hois
 mens ita obstinat in peccato: quod non vult penitere. Si
 tertio ex parte gratiae facientis per quam similes peccatum
 remittuntur duo requiriunt. Nam hec gratia vel conferit infide-

ecclesie: et hoc est ipugnatio veritatis agnitionis sacramentis ecclie vel legis noue. et hoc est iudicium fraterne gratiae: propter aliq[ui]s iniurias fratris suo. vel alicui singulari psonae. si q[uod]am tanta est malitia in eo quod displiceret sibi de gratia dei crescere in mundo. Et sic per quod et quot sit peccatum in scripturam quod sex:puta despatio: presumptio: fuit illis impenitentia: obstinatio: ipugnatio veritatis agnitionis et iniudicium fratrem gratiae. sed etiam quod illiter ista peccata dicuntur irremissiblem: illiter non. **P**roprie secundum est scidum quod si quis labet in designatione ex infirmitate vel prauitate coplerioris: et de hoc dolet et renitit in quantum potest desperatio non est peccatum nisi forte veniale. Si autem contingat ex errore vel deceptione: puta si putans se obsequiis prestare deo seipsum occidat: sic est peccatum mortale. Si vero quis despatet ex certa malitia et electione ut diffinitius dicatur cunctis cayn. Maior est iustitas mea quam ut veniam merear: sic despatio est peccatum in scripturam et tali consilendum est ut cogitet de immensitate diuinae misericordie modo de aliis dicendum est. Nam aut presumptionem scilicet ex infirmitate qua homo nimis de dei misericordia confidit sic est peccatum veniale. Aut nascitur ex errore metus de meritis suis presumendo et sic presumptio est peccatum mortale spiritus supbie. Aut nascitur ex certa malitia qua oino intendit dei iusticiam non sive presumens de impenitentia peccati et sic propter est peccatum in scripturam. quod auferit iusticie dei exactatem. Et tali consulendum est ut frequenter cogiter de rigore iusticie. Si ergo ipugnatio veritatis agnitionis: aut propter ex infirmitate. ut cum aliquis propter necessitatem vel stipendia aliquem querit cecidat in intellectu: ipugnat veritatem dantem alterius. ut per in malam aduocaciam: et sic est peccatum mortale. Aut hoc, propter

Tertium preceptum

ex certa malicia: ut cū q̄s deliberatē ipugnat fidē cā
tholicā: vñ p̄silia vel p̄cepta euāgelica. t̄ sic p̄prie est
petrī in sp̄m̄sc̄m̄. Si l̄r iuidētia fratre ḡre. aut p̄ueit
ex ifirmitate: puta si dolet talis meliore libi p̄ferri: tūc
si dolet p̄p̄t̄l̄iū iūsufficiētiā nō peccat: q̄z s̄m glo. Ber.
dolor iste bon⁹ ē. Si agit dolet soli p̄p̄t̄ eminētiā als
teri⁹: t̄ tal mor⁹ si t̄ideliberat⁹: sic ē petrī veiale. Aut
p̄ueit ex ignorātiā: puta si q̄s dolet de alteri⁹ excellē
tia. q̄z h̄o c̄sibl̄i t̄let d̄m̄ui p̄prisi bonū: sic ē petrī mor
tale t̄ sp̄es iūdie. Aut p̄ueit ex certa malicia. puta cū
p̄p̄t̄ depravationē affect⁹ aliq̄s nec amat bonū in se
ip̄o nec etiā videre p̄ot̄ i alio: t̄ sic ē petrī in sp̄m̄sc̄m̄
Cōde obſtatiōe agit t̄ finali in p̄niā: sciēdū ē q̄ talia
aut sumunē p̄uatiue. t̄ sic obſtatio dicit p̄manentia;
volūtatis i p̄c̄is. Et finali in p̄niā solum iportat p̄ua
tionē p̄n̄ie: t̄ sic ista duo nō sūt petā sp̄alis. sed circu
stantie cuiuslibz peti. Aut sumunē h̄rie: t̄ sic obſtatio
iportat volūtatiē deliberaṭā p̄manēdiū petō t̄ fina
lis in p̄niā iportat volūtatiē nō penitendi: q̄ duo sic
d̄r̄it. Hā finali in p̄niā sumū respectu p̄teriti: q̄z iportat
ppositū nō penitendi de p̄c̄is omissis: t̄ sic p̄uat p̄c̄i
emendā. Obſtinatio x̄o sumū respectu futuri vñ pri
uat p̄c̄i c̄autelā. t̄ sic ista duo p̄prie d̄sr̄ petā in sp̄m̄
sc̄m̄. **E**x p̄missis p̄z q̄lit̄ p̄fitendis sit de trāsgressio
ne hui⁹ p̄cepti s̄m quēl̄ ei⁹ itellectū. Et sic patet tria
Quādā prima p̄cepta que ordinant h̄oīem ad deum
Elartū p̄ceptū est: Honorā p̄fēm tuū t̄ m̄fēm tuā
Ero. x. In quo p̄cepto s̄m aug. li. de. x. cordis impli
catōis act⁹ bñficētie pxio ip̄ēdēd⁹ sine ex debito na
turalis obligatōis sicut h̄oī q̄ obēt p̄nālissime ex ca
ritat̄ obēto sicut alii ac⁹ p̄ierat; q̄ ex caritate ip̄i pxio
ip̄ēdēt̄. Implicatēt̄ i hoc p̄cepto oēs act⁹ x̄tutū q̄

ex caritate vel pietate seu humilitate sunt circa prim
erexcendi: ut videbis in processu. Et iō hoc preceptum
h̄ triplicem expōcm fīm q̄ p̄t r̄ m̄ trip̄l̄ accipiunt.
Prima qdē p̄ p̄t naturali p̄t est p̄ncipū ḡnatōis
naturali. Scđa p̄ patre sp̄uali p̄t est p̄ncipū reges
nerationis sp̄uali. Tertia p̄ patre etinali: videlz ipso
deo q̄ est p̄ncipium creatiōis supnaturāl. Et cui libet
istori patrū triplicē honorē deferre debem⁹. Hā pa-
trem r̄ matrem naturalē honorare debem⁹. ¶ Pris-
mo ip̄is reuerentiā exhibēdo nec xbo nec facto ip̄is
vnq̄ iniuriā inferēdo. Ad qd̄ hortat sapiēs. Eccē. viii.
Honorā patrē tūsi: r̄ genit⁹ matris tue ne obliuiscas-
ris. Memēto qm̄ nisi p̄ ip̄os nō fuisses. In quo xbo
inuit̄ rō potissima q̄re pentes honorare debemus: q̄
traximus ab ip̄is pfectōem nobilissimā q̄ est eē. Nec
enī est p̄ma r̄fundamentū oīm aliax pfectionū. Et iō
dicit ph̄s. viii. ethico. ca. xi. Xsus finē. q̄ filii nō p̄nt
pentib⁹ reddere equalēs: qz tria bōa nobilissima ab
ip̄is recipiunt. quorū nullsi recōpensare p̄nt sufficient
esse naturalē / v̄c̄ nutrimentū r̄ doctrinā. Nam rōne
esse naturalē qd̄ traxim⁹ apentib⁹. ip̄is tenemur hu-
miliſ r̄ reuerenſ ſuire trib⁹ modis. ¶ P̄prio ex tota
Xtute corporis vt si debiles sint ip̄os corporalr portem⁹
r̄ eis naturalē ſeruiam⁹. qd̄ est h̄ illos qui parentib⁹
manus violentas iniiciunt: vel ip̄is victū necessarium
subtrahunt. Exo. 21. Qui p̄cussit patrē aut matrem
mortē moriat. Scđo ex tota Xtute cordis: vt ip̄os to-
ta mente diligamus. qd̄ est h̄ illos qui mortē parēti-
bus optant: vt ip̄or hereditatē percipiāt. Aut vt sine
reprehensione fīm motū p̄prie volūtatis viuāt. Ter-
tio ex tota Xtute oris: vt nec duris nec asperis xbis
vnq̄ cum ip̄is contendam⁹. s̄ blādis xbis eis respō

27

Quartum preceptum

deamus: et ipsorum reprehensiones humiliiter et patienter sustineamus. quod est illos qui parentibus maledicunt: rex hoc diuinam maledictionem incurrit. Exod. xxii. Qui maledixerit patri vel matri: morte moriat. Secundum Iosuam honorare debemus: ipsi si indigerint vite necessaria misstrando: et post hanc vitam eorum aias missis et elemosinis de purgatorio liberando. Et ad hoc tenemur propter secundum donum quod ab ipsis receperimus scilicet naturale nutrimentum: in quo filii non poterunt reddere parentibus equalens. qui pentes nutrit filios de sua carne et subiecta propria. Filii autem de subiecta aliena nutriunt eos parentes. Et ideo filii qui parentibus in sua necessitate non subueniunt: mortaliter peccant sicut et illi qui eos iniuriis molestant. quod per prophetam glo. Exodi. xxi. cap. qui dicit quod hic precipitur quod filii honorent parentes officio pietatis ipsis in eorum vocatione necessitatibus subvenientibus eis beneficia exhibendo. Qui enim inquit hoc parentibus non facit quod faciet alius Valerius in. ii. Quid prodest foris esse strenuum: si domini male vivit? Nota ex quanto valerii de filia quematrem in carcera et et coddentata: mamma nutriuntur propter quod ipsam a morte eripiunt. Quod inquit ipse non penetrat aliquid non ex cogitata pietas? Tercio debemus honorare parentes: ipsi in his quod ad bonum suum et salutem pertinet obediendo. Et ad hoc tenet filii ratione tertii dei quod ab eis accepit. scilicet salutaris informationem et doctrinam. Et ad nos Christus proprio exemplo inducit: quod suis parentibus subditus fuit. ut habet. Luce. 2. Unde contra illud faciunt filii quoniam suorum parentum precepta negligunt vel contemnunt. et ideo mortaliter peccant: et ira diuina ultioris incurunt. quod per prophetam hoc. Nam tripli hastata diuine ultioris cor filiorum proficit: quoniam suos parentes perturbant vel eorum indigentias non subueniunt: aut mandatis eorum gratia

alter recalcitrat. **P**roba ē substractio ipsius rex. nam
divisio indicio eius oīa fortia retinē temporaliū eueniit
q̄ suis pēribus scđm diuinis suis p̄ceptū i suis indigen-
tibus nō succurrerit. **S**cđa ē abbreviatio ipsius vite et p-
ditio famē. **M**āsicut premiū pentes honorifici ē vi-
te lōgenitas. ita & p̄to sensu ip̄os dehonorantū ē vi-
te breuitas q̄ plimi ip̄rouse et subito moriuntur. **U**n
ps. Subito defecerit et perierit ppter iniq̄tem suam
Tales ctiā scđi iura redditur infames et nō tessellio
ferendo et ab oī actu legitio repellitur. vi. q. i. ca. In
fames. **U**n scđm canones et legitimas sanxioes pen-
tib⁹ ingrati a testamēto et donatōe isib⁹ facta excludi-
tur et hereditaria successionē p̄uantur. **T**ertia est cō-
dēnatio aīc. **U**n glosa super illđ Exo. xl. xxii. Qui ma-
ledixerit patri vel matri morte moriatur. morte sc̄lly
eterne damnationis. **H**ec mir si tales reputetur indigni
gni vita eterna. q̄ reputantur indigni hac penalizmi
sera q̄ eis iudicio divisio repētio substrahitur: cum in
aliis p̄tōribus vita ad penitētiā cōcedatur. **E**t
hoc rationabiliter p̄t colligi quantus sit reat⁹ trās-
gressio huius p̄cepti: q̄ contra ip̄m peccantes eximbi-
tur ob hoc p̄tē detestationē a s̄niā pietatis ip̄i⁹ dñi q̄
de ceteris p̄tōrib⁹ vđ Ezechie. xviii. **M**olo mortē p̄tō-
ris: s̄ ut cōuerteret vivat. **D**e istis autē p̄p̄ repētina mor-
tē q̄ plectit p̄ diuinam snigz: dici p̄t ecōtrario. **M**olo
vitā p̄tōris: hoc. s. p̄ceptū transgre diētis. **S**hot morte
moriat et cōmār cōdennet. **C**Secunda expō respicit
patrem sp̄ialem: putas sacerdotē et cōfessorē qui defō
te baptismalis regenerauit: q̄ tibi per sac̄m diuinum
alimētū misstrat: q̄ tescia predicationib⁹ et exemplis
instruit et informat. **H**unc patrem tripliciter honorare
debem⁹. **C**Primo h̄ibilis obedieō. **I**n is potissimum

29

Quartum preceptum

ad q̄ teneris de iure p̄f̄o tuo obedire c̄t̄ tibi p̄cepit
celbrādū q̄ celebres: cū ieiunādū ieiunes q̄ infidic
ta ecclie f̄ues & excōicatos strictissime vites. Oīzenī
p̄dictor trāsgressio marie si fit ex dcliberatōe & otē
pt̄u īducit peccātū mortale. Circa q̄ iria sūt notans ad
ueritēda. P̄sumū ē q̄tū ad excōicatōis sniaꝝ quā q̄lis
bet xp̄ian⁹ merito d̄z adhorrorere. P̄der ip̄az ei excōica
tis. Sōrtio d̄norbiōp̄ i etnafelicitate excludūt. P̄der
ip̄az ēt ab oī suffragior̄cōide oīz bonor̄ q̄fūt i ecclia
militātē totalr̄ p̄uāt. P̄der ip̄az a p̄tāte dei & sic loq̄li
ceat n̄ defensioē sc̄iōn̄ agelop̄ erip̄iūl. Et tāi aīa q̄ in
corpe p̄tāti dīsboli tradūt. p̄z hoc. i. ad Thūm. i. Se
cūdū ē cū q̄ta cura & diligētia excōicatos debem⁹ eut
tare qđ p̄z ex hoc & ex eoz cōione p̄tinaci p̄ctū mor
tale incurrit. Tō āt dixi cōione pertinaci: qz si igno
rātia v̄l ī aduertēcia seu ēt p̄ coactōes absolutā excōi
cato cōices nō ligaris: qz i hoc casu magis videri pa
ni q̄ agere Si x̄o p̄ coactōes & ditionatā: putasi alii
qđ dānū t̄pale om̄lēt: & ex hoc excōicato cōices sniaꝝ
n̄ enitas: qz l̄ talis met⁹ culpā attenuet: nō tñ anni
hilat: cum p̄ nullo metu reitp̄alis q̄s debeat peccare
mortalr̄. extra de his q̄ vi vel met⁹ cāfisit ca. Sacris
S̄z hoc īteilit Host. de his q̄ i. otēptu clauis cōicāt:
vel qñ p̄babilī credit claves ex hoc otēni. extra d̄ce
le. mi. c. S̄celebret. Tertiū ē cū q̄to conatu & diligē
tia pn̄iaꝝ & fessione positā debeas adiplere. qz negli
gētia & otēpr̄ p̄nē iūctrefacit & fessiōnē p̄cedētē non
valere in hoc cāusicut i aliis q̄ttuor casib⁹ oī & fessiō
nē totalr̄ reifare. vt p̄baſ de pe. d. i. Mensurā. vbi d̄
p̄ sacri canones t̄p̄a pn̄ie p̄fide & uersiōe peitētum
abbreviāda p̄cipiūt: & p̄ negligētia p̄tclanda existi
māt. Et q̄ negatōe; petri: īsecuta ēsatisfactō lacriꝝ

Qd etiā trina cōfessio dñice lectionis penitus deles
uit p̄t̄m̄ trine negatiōis . Uñ i aggrauatōe tal' iobe
dentie scibit . Deut . xvii . Quisupbierit nolens obes
dire sacerdotis ipio : morte moriat . Est āt scienduz q̄
q̄libet xpian⁹ ad p̄p̄te obediēdū suis supiorib⁹ me
rito dñ induci , pp̄f̄ tres prerogatinas ipius obedien
tie . P̄p̄ia ē q̄ obedientia est via certa h̄uane salutis
q̄s sicut p̄ iobedientiā hō est expulsus a gaudiis padi
si : ita p̄ inobediētiā illud certitudinaliter redire dñz .
Uñ legit in figura h⁹ de trib⁹ magis Mathe . ii . q̄p̄
aliā viā reuersisūt i regionē , pp̄p̄ia : vt exponit gregorius
S̄c̄da ē q̄ obedientia est scala celestis beatitudinis
In cuius figura vidit iacob scalā cui⁹ summitas ces
los tangebat ⁊ angeli per eā ascēdebant ⁊ descende
bant : ⁊ dñs erat innixus scale . He . xxv . In quo innui
tur q̄ obedientia pōt̄ hoīez invita celesti i cōuersatio
ne angelica ⁊ i māuūtenentia diuīa . Uñ nāqz dñs es
rat innixus huic scale . q̄ metē ⁊ cor veri obediētis i
se ip̄m̄ i obliq̄liter dirigit ⁊ firmat hoīs desideriūz ne
vnq̄ i momēti a diuīo bñplacitū deflectat . H̄ni⁹ aut̄
scale tñs sūt tres grad⁹ q̄t̄ ad p̄n̄s . Iz Berni . septē as
signet . ¶ Primus est obedere libent sine recalitra
tione Ad hoc hortatur Eusebius cesarien . Iomelia .
di . Quicqd vobis a superioribus p̄cipit̄ur hoc ita acci
pite acsi sit ore dei . plati . ¶ Secund⁹ grad⁹ est : obe
dere hylarissine murmuratione . Qui enī iuit ⁊ ei
murmuratione obedit : crucē post xp̄m̄ portat vt iten
xp̄m̄ crucifigat . Exempli de symone syrenco : qui cum
angaria etiā iuit⁹ crucē portauit . ¶ Terti⁹ gradus
est obedere perseverenter ⁊ sine interruptione : q̄z nō
q̄cipit : Iz q̄ perseverauerit : hic salu⁹ erit vt dicit salua
tor . Math . x . Mā h̄uūis imo p̄fectissima glōse x̄gis

Quartum preceptum

29

marie obedientia apernit nobis regnum celorum qđ
dixit angelo gabrieli Ll. i. Ecce ancilla dñi. ¶ Ter-
cia prerogativa est qđ obedientia est clavis eterne io-
cunditatis: qr sicut obedientia nobis aditus eterne io-
cunditatis claudit: ita ecōtrario p̄ obedientia apertur.
Scđo ipm honorare debet sibi debitū iusticie itegra
liter p̄ soluedo: vt scz sacrificces qñ sacrificandū fuerit
et decimatōez p̄stes de oībus bonis: de quibus fuerit
decimandū: et etiam sibi cōfitearis cū fuerit cōfite-
ndū. Sed dices quotiēs et qñ teneor sacerdoti cōfiteri
¶ Ed hoc dicēdū ē qđ de rigore iusticie et de iure scripto
teneris sibi ad minus semel i anno. hoc ē in quadras
gesima cōfiteri. Et etiā de bona et cōi consuetudine cū
vultuzsui pecoris agnoscere debeat: pōt a te exigere
vt cōfitearis quotiēs dītibi sacrm eucaristie mīstra-
re. aliis tib⁹ p̄ totū ānū postq̄ debitū tuū exoluēris
tuo sacerdoti poteris postea cōfiteri cū l̄ religioso p̄
sedē aplicā p̄uilegiato H̄ hic notabilit̄ icidit duplex
dubitatio. Qđrīa est an de necessitate absoluta subdi-
r̄ teneat suo pb̄o licētiā petē: cuž religioso p̄uilegia
to voluerit cōfiteri. Ed qđ dicendū est qđ postq̄ subdi-
tus p̄ p̄fessionē semel factā p̄prio curato satisfecit de
debito iusticie et puit statuto ecclesie: non vester qđ de
necessitate absoluta teneatur requirere licentiam al-
teri cōfitendi: potissime in eodē casu in quo religiosi
actū confessionis p̄sequūs: nō solū xtute p̄uilegii eis
cōcessi. s̄ etiam devoluntate rassensu diocesanī quia
per p̄uilegiū h̄m oēs eis p̄cedit liber usus ad debitas
materias q̄tsā ad psonas in sua diocesi cōtētas. Dis-
ci: tñ pōt qđ l̄ nō de necessitate absoluta teneātur ad
dictā licētiā petendū: ad hoc tñ tenerividetur ex q̄s-
dam congruitate et decentia. Tñ et si nō p̄cione necel-

et si visse est petere licentiam, ppter duo. Porro quod in petendo
licentiam per bonum obediencie meritorum et suorum actorum magis merito
quam iuris iuramentum. Secundo quod per honestitatem petendi a nota inobe
diencie excusat: quam notam fortasse videre et currere si non
petita licentia alii presumeret contiteri. Tertio secundum quod est:
an curat subdito petenti licentiam teneat dare alteri con
fitendi in marcie postquam statuto ecclie satisfecit de semel in
anno contitero sacerdoti. Dicendum est quod sic quod ex debitis
suis officiis quilibet curat tenet zelaret percurare salutem
suis subditus: et statim quod salutem cuiuslibet augeat ex hoc quod plus
ries per trahit contiteri et a pluribus patribus per ipsorum consilium ad
cautelam et preservatiōem et etiam emendā suorum petitorum dis
rigitur: igitur curatus talē licentiam petenti subdito con
cedere tenet. quod si eam negaret evitaret esset quod suam sa
lutem non zelaret: sed potius impediret. cum sibi percluderet
via per quam posset assidue qui proptiore veniam de com
missis: et vberiori emendatione ac perseveratione deo
mittendis. Eius certum est quoniam nullus eorum quod salutem suorum
subditorum zelat: talē licentiam petentibus negat: sed potius gra
tiantur et liberaliter indulger. Secundum tamen quod multi casus
sunt in iure expressi in quibus irreqüito curato: immo
cōtra ipsius prohibitionem expressam potest quis licite al
teri contiteri. Quādam est si sacerdos sit inscius et ignorans.
Secundus si sit revelator confessionis. Tertius si ipse met
sit p̄ticeps criminis utputa si ipse peccauerit cum perso
na quod sibi contiterit: tunc enim tollit erubescētia contitendi:
et sic ut plurimum puritas cōtritōis impeditur. Quartus
sic verisimiliter timeat quod personā confitētem sollici
tet ad p̄tīm: et marime si hoc constat ex probabilitate id
eius. Quintus si p̄tīm commissum sit directe per personā ipsius
curati et potissimum si sit tale p̄tīm cuius confessio redi
cat expressionē circūstantie illius persone in qua cōmis

Quartum preceptum

ſtu eſt. vt p; de iſfamia t detracſōe t hmōi. S; qdſiet ſi
 mētis ptiacia petitā licētā neget t ſubditio phibeſ
 at ne alteri pfitet. Dicendū ē q in hoc caſu ſentiūt
 maiores doctores ecclie q ſubdit? nō p; phiberi qn
 ſuā ſalutē qrat pfitēdo illi q auctoritate aplica v;. ēt
 epi pōt eſi abſoluē. nec i hoc teueſ ei obedire. qz tal p
 hibitio ē directe p caritatē t p ſubditis ſalutē. Prinile
 giat iñ abſoluē d; iſigere cōfelfio q ſe pñter ppoſa
 cerdoti t dicat ſe eſſe pfeſſi t abſolutū: t ſacerdos te
 nec ei crederet eucharistiā miſtrare. Et hoc ſufficit ſa
 cerdoti pſua pſc a q ex hoc dicto pētitē ſciat ip̄z eſ
 ſe pfeſſi et abſolutū cū de petis occultis t ciq ſciētia
 nō poſſit h̄e alia certitudinē niſi p ip̄mmet. vñ ſicut
 tenet ſibi credere de hiſ q iſfeſſiōe ſibi reuelauit. itz
 pari rōe ſibi credere tenet ſi dicat ſe eē pfeſſi t abſo
 lutū ab eo q auctoritate aplica ip̄m abſoluere potuit.
 An dicēdi q ei credere tenet t q iuſte agit ſi tali en
 charistiā neget q ſic phibet ſe eē pfeſſi. Tū p̄io qz p̄
 uat eſi iure ſuo eo q ois catholic; h̄ ius p̄cipiendi eu
 charistiā dūmō p̄trit ſuerit t pfeſſi. Tū ēt qz eneruat
 q tū ē iſc auctoritate ſediſ aplice dātis liberā faciſta
 tē p̄uilegiati ſi ſibi pfeſſos abſoluēdi. **T**ertia qſtio
 eſt utrū pfeſſi ſuilegiato teneat eadē petā ſuo cura
 to hoc petēti iten ſriter. Dicēdi ē q de hoc antiquit
 fuertit diuerte ſnic doctoy. Quidē ei dixerit q cū prela
 tis teneat agnoscere vulfi ſui pecoris: ſubdit ſtenet
 ſibi iſkare pfeſſionē ſi petat alſ nō poſſ cognoscere ſu
 am pfeſſionē. vñ eēt dign ſe recipie eucaristiā quā ſibi
 tradere tenet. Pſeſſia dicit Ber. in glo. ſup illo xbo
 ppo ſacerdoti: q cū q ſe ex cā decliet a ppo ſacerdote
 t pfitetur ſuperiori potest abſolutū ab eo nec tenetur
 huiuſmodi peccatum confiteri proprio ſacerdoti.

Sed ut dicit nō tenet ei credere q̄ sit absolutus: nisi
potiterit ei per l̄as superioris vel alio mō legitimo. er-
go multomin⁹ v̄r q̄ debeat reputare subditū de p̄tis
p̄uilegiato p̄fessis absoluti: nisi eadē p̄ctā p̄prio sacer-
doti iterum cōfiteat. Elii dixerūt t̄ vere melius q̄
nullo mō tenet p̄prio sacerdoti iterū cōfiteri. Quis
rō est: qr nullus tenet cōfiteri p̄ctā q̄ nō h̄z: s̄ iste q̄ est
absolutus a penitentiario epi vel a p̄uilegiato sedis
aplice iā nō h̄zista p̄ctā. ergo nō tenet ea cōfiteri. Si
t̄n aliqua postmodū cōmisit illa tenet ei cōfiteri ante
q̄ ad cōionē accedat. Sed si tpe cōtonis immediate sit
cōfessus p̄uilegiato: tunc sufficit q̄ solū se representet
suo curato: et dicat se cōfessū tali vel tali persone p̄u-
legiate et sacerdos tenetur ei credere. Tum qr de oc-
cultis sacerdos nichil p̄t scire nisi per ipsum referat-
tē: Tu qrī foro p̄scie tenet sacerdos credere subditū
p̄ se et cōtra se. Lui cōcordat l̄hosti. i q̄stione qua q̄n-
q̄ sit ordiniatus vel p̄iarcha. li. 2. e. Patriarche. vbi
dicit in foro p̄niali credo cuius q̄ dicit se h̄fe licentia
a suo indice: s̄ ip̄e caueat ne mētiat. Et hoc nūc ex p̄i
se determinatiū est p̄ Jo. papam. xxii. q̄ dicit q̄ confessi
fratrib⁹ nō plus tenentur eadē p̄ctā ite p̄fiteri q̄ si
ea fuissent p̄prio sacerdoti cōfessi. Et si nā p̄iā los-
hannis de poliaco: q̄ dicit q̄ eadē tenent ite p̄fiteri
papa dicit expresse eē erroneāt a catholicis mētibus
eē respuendā. Hec illa cogāt qui per opinionez p̄iā
superius sūt inducta. Hā ad illud quod p̄iō iducitur
q̄ pastor tenet agnoscere vultū sui pecoris. Dicendū
est q̄ v̄x ē q̄ tenet cognoscere si aliquo p̄ctū habeat
ad hoc q̄ possit diiudicare si ip̄m debeat ad cōionē
admittere. S̄ de hoc sufficiēter iformat p̄ hoc q̄d dis-
cit se eē cōfessum p̄uilegiato: cui etiā tenet i foro con-

Quartum preceptū

scie credere ut visum est. Illud autē qđ obiicīt p ber-
non obuiat: qz intelligit de peccatis manifestis. vt qñ cu-
ratus suū subditū pbabilr hz suspectū de aliquo pec-
cato notorio: tunc nō tenet credere subdito de absolu-
tione facta p superiorē nisi pbet cū legittimo documē-
to. Secusq; aut ē de occultis in qb' subdito credere dī
sue p se sue ḥ se: vt visum est. ¶ Tertio patrē spūiale
honorare debem⁹ ei debitū honorē r reuerentiā exhi-
bendo. Et de hoc scribit Eccl. vii. Honorifica sacer-
dotē r da illi partē vt mandatū est tibi: sed ve illis q
sacerdotes nō solū nō honorāt: s̄ detrahunt eis r eos
infamant r crucifigunt rursum filiū dei in semetipis
vt ait apl's. Hā quotiēs religioso aut sacerdoti detra-
his: totiens coronā spineā xp̄i capiti imponis. qz iipi
sunt caput r supior ps ecclesie militantis. Quotiens
aut ūiuriā eis feceris: totiēs xp̄m clavis figis. Quo-
tiens eis cōniciatus fueris totiēs in faciem xp̄i spuis
Et quotiēs ip̄os exosos habueris vel dicta vel facta
exprobaueris. totiēs lat⁹ xp̄i lancea transfigis. Un-
de⁹ ostēdere volēs q̄tū illud petītū detestat: declaras
uit hoc in pena in solita: quā in dathā r abirō p̄tulit
dum eos viuos fra absorbuit: p eo qz iipi sacerdoti
bus insultauerūt: r ignē obtulerūt alienū. Ex quibus
p̄z q̄ sacerdotes merito sunt ab hoib' honorādi p̄p-
tria. Primo rōe vtilitatis: qz per absolutionē a peccatis
te purificant: r per sacrā in esse ḡc te confirmāt: r re-
gnū celorū per clauem sue lingue reserāt. Scđo rōne
dignitatis q̄ tanta est q̄ suū creatorē mirabilr creāt
r pro hāana salute hostiā īmortalē consecrant. Ter-
tio rōe p̄tatis. qz irā dei p oblationē suam placant: et
manum dei ad vlciscendum extensam quodammodo
īmobilitant x̄tute oblatiōis p̄t facte ¶ Tertia

expositio est de patre supernali. ve; de ipso deo qui te
creavit: et qui te propria imagine insigniuit et de propria
carne et sanguine paruit. Et hunc patrem tripliciter debes
honorare. Primum quidem in seipso. Secundo in eius filio
unico Iesu Christo. Tertio in eius matre benedicta gloriosa
virginis. In se quidem patrem celestem honorare debes tri-
pler. Secundum sibi de omnibus beneficitiis suis tam donis natu-
ralib; quam gratuitis deuotas ringes gratias actiones re-
ferendo. Ad quod exequendum te monet scriptura prophetica
dicente Propterea xxxiii. Benedic dominum in omni tempore. Ad hoc etiam
monet te creatura irrationali. Evidenter enim quod animalia sua
tim cantant: et suorum factorum laudant cum in aurora benedicunt
lucis diei sentit. Valde autem est absurdum quod ibi obmu-
tescat creatura rationalis ubi deo laudat et jubilat crea-
tura irrationalis. Ad hoc etiam te excitat tua natura propositum
Nam in corpe humano iugementum natura tot membra
ut dicunt philosophi quot sunt dies in anno. ut ex hoc rationali
instinctu informeris ut nulla dies te transeat sine lau-
de divina et gratiarum actione. De hac laude dominus dicit quodam
modo sufficit confessio metus divini laudis sine confessione
ne ovis: ei quod habet tempus operandi. Est inquit aliquid deo gratias
agere: aliud deo laudare aliudque deum benedicere. Gratias
deo agere est de collatis a deo beneficiis ei se gratis exhibere.
Laudare vero deum est ipsum laudabile et deum
laude demonstrare. Benedicere vero deum est optare ut ab
omnibus et semper et verbisque benedicatur. In dignitate benedictione of-
feratur. Secundo ipsum honorare debes omnes actiones: cogita-
tiones: et affectiones tuas in sui laudem et gloriam referendo.
Ad quodhortat apostolus eum dicit ad collosenses. 3. Omnia
quocunqz facitis in domino aut opere: in nomine domini nostri Iesu
Christi facite. Omnia vestra dicta: cogitationes et affec-
tus in eius gloriam et honorem referendo ut ex hoc ut

Quartum preceptum

actiones non ceuseant humane: sed potius celice et
vne qui a celicam formam in eis imprimis quando
in eis solum honorem diuinum intendis. Ecōtra ma-
gnam deo iniuriam irrogat: qui in suis actibus uen-
dit ostentationem p̄prigam aut cōplacentiam huma-
nam. Exemplū de illo qui arborem fructiferam in or-
to alicuius plantatam sibi per violentiam surripit et
in p̄prio orto reponit. Nam arbor fructifera est volu-
tas bona per diuinam grām irrigata et fecundata: q̄
tot bonos fructus p̄ducit: quot actus bonos et meri-
torios elicit. Quam tſic de orto dei euellimus et in or-
tum dyaboli transplātam: quando de actib⁹ virtuo-
sis et aliis donis nobis diuinit⁹ cōcessis: supbimus et
nobisipſis ascribim⁹ vel p ipsoꝝ recognitione deo lau-
des debitas non referimus. Tertio iſm honoras
re debemus pre omnibus et super omnia diligendo.
Ad quod moueri potissime debes: eo q̄ tantis amo-
ris beneficiis te diligendo preuenit. Nam cum non
esses ex nichilo te creauit. Cum perditus essem: suo
proprio sanguine te redemit. Et ut beatus essem: se
ipsum in laboris tui premium repromisit dicens. Se-
xv. Ego vero merces tua magna nimis. Ideo autem
scđm augu. te tam multiplici dilectione preuenit: vt
a corde tuo excluderet omnem ingratitudinem et te-
piditatem sui amoris: vt si quādoq; te piguisse amar-
e iam non pīgeat remeare. Secundo iſum patrem
honorare debes in eius filio unico domino ieuſu chri-
ſto. Et hoc tripliciter. Primo saltem in anno ſemel
ipsum ad tuum hospicium dulciter inuitando sciens
et quotiens devote cōicas: totiens ad tuū hospicium
inuitas. Et cumq; ſemel in āno non cōicando ſtatutā
ecclesie p̄tinaciter violauerit: p̄tīn mortale incurrit

Sed q̄ qñcliqz videris corp⁹ xp̄i in missa eleuari siue in via portari teipm genibus flexis huius et cum deuote et reuerent adores. Ad quod hortat apl⁹ ad philip. ii. in nomine iesu omne genu flectat. Tertio ut eius filii benedictū in sacro altaris q̄libz xp̄ian⁹ ad minus semel in die libenter videat et deuote contempleat ex illa visione duplex petori solarii puenit. Primi est de peccatis compunctio. Exemplum de petro qui statim post negationē cl⁹ xp̄m vedit: compunct⁹ fuit. Secundū est cōne salutis assecuratio. Exemplum de Jacob q̄ dicit He. xxviii. Vidi dñm facie ad faciem et salua facta est alia mea. Ob hoc enim nobis xp̄is in sacro corpus suū reliquit: ut seipm nobis q̄si pignore et aratra salutis eftne obligaret. Tertio ipm honorare debes in sua misericordia benedicta Virginis gloria quam merito honorare debes ratione dupli. Precio qz in ista matre est om̄is eorum que ad salutem tuam pertinet iubendi auctoritas: quod apte figuratum est. 3. Reg. 2. ubi salomon dixit matri sue. Prete a me quod vis: nec enim fas est mischi ut auertas faciem meam a te. Secundo qz in ipsa misericordia diligendi sinceritas. Sicut enim malitia necessitate naturalis affectionis inclinat ad dilectionem filii: sic beatus Christus ex indita sibi benignitate inclinat ad dilectionem tui. Unū quilibz nřm pot dicere illud quod scribit. 2. Reg. i. Sicut mihi unica amata filia ita te diligebam. Ob hoc enim Christus in morte viri matrem recōmendasse discipulo ut quilibz nřm ipsam diligens in sue mortis articulo se matrem piā et propiciā exhiberet nos ab incursu demonum protegēdo ut ita per sue pietatis patrocinii cultibz nřm Christus possit dicere illud Joh. xix. Ecce mater tua. Tertio qz in ipsa est copatiēdi fidelitas. quod puto refiguratum est. 3. Reg. 3. ubi mihi illa pia cui filius

Quintum preceptum.

erat viu⁹ dixit ad regē: date illi infantē viuum ⁊ non occidatur. Ad hoc respōdetur rex: date huic infantē viu⁹. hec ē ei mī ei⁹ ⁊ pōt eē x̄bū x̄pi r̄ndētis mī pro p̄ctōrib⁹ ink̄pellanti vt dicat āgel̄ suis. Date hūc mī fr̄nu⁹ vel p̄ctōrē mī q̄ tā maēna pietate p̄ suavita ⁊ sua salute petiuit. ⁊ non diuidat per mortis resolōem vbi corp⁹ dāt x̄mib⁹. bōa t̄p̄alia parētibus ⁊ amicis carnalib⁹: ⁊ aīa demōib⁹ Rogem⁹ igitur virginē gloriosaz vt in n̄re mortis articulo se nobis matrē ostendat piā: nos ab hoste maligno defendendo ⁊ ad gaudiā celestia p̄ducēdo.

Quartum p̄ceptum ē. Hō occides In quo explici phibet oē homicidiu⁹. s̄ i p̄licite phibet omne nocumētū: qđ pōt inferri ḥ̄ primu⁹. siue illud nocu⁹ tum consistat in interiori conceptione cordis: vt ira vel inuidia: siue in expressione oris: vt detractio: virtus peratio: maledictio. vel cōtumelia. siue i p̄paratione operis: vt p̄cessio vel d̄populatio. Sciēdū aut̄ q̄ m̄ltē sūt sp̄es homicidiu⁹. Quoddā ei est corpale quoddam sp̄uale. Corpale dī illud quo homo occidit corporalē. Et hoc p̄mittitur dupl̄r. s. manu ⁊ līgua Sp̄uale x̄o dī quo q̄s sp̄ualē ⁊ mētalit̄ occidit. Et s̄m hoc erit triplex expō p̄cepti h⁹. ¶ Prima respicit hoīcidiu⁹ corporale: qđ cōp̄le manu vel facto. Et hoc hoīcidiu⁹ cōmittitur q̄ttuor mōis. ¶ Primo iusticia dictante vt cū iudex reū iusse cōdēnat: vel minister talr dāna tū occidit: ⁊ tale hoīcidiu⁹ nō ē p̄ctū: imo pōt esse mēritoriū si fiat amore iusticie: ⁊ pro cōfuatione boni cōmunis reipublice. P̄ctū aut̄ eēt si iudex eū cōdēnat in ore v̄dicte: vel si minister hoc exēq̄reēt nō de mā dato iudicis s̄ ex solalibidie ⁊ delectatiōc fundendi hūamanū sanguinē: vel p̄ aliquo q̄slu qđ exide p̄seq̄

speraret. Si r etiā vterq; tam iuder q; mīster peccat
mortalr si resūcidat iuris ordic nō suato . hoc est si
occidat nō su ialiū cōdēnatū. Et hoc probatur: xxiiii.
q. iiiii. c. ē. Indicta. Et ēt ang. li. de fīmo. dñi in monte.
vbi dī q ad vīdictā iferēdam non est ydoneus: nisi q
odiū quo hoīes flagrare soi ēt q sevī dicare desiderat
dilectionis mensuetudinē sup̄aret. Et postea. Dicit
hō. Aug. ad macedonū. in quo dī q vīdicta est inse
renda non amore tpiis viudicte: sed zelo iusticie nō
vt odiū exerceat. sed vt p̄auitatis corrigat. Et. xxiiii.
q. v. Miles. Q; iuste qd̄ iustū est rc. Et cum minister
Et lex etiā. xxiiii. vt supra. Ex quo p̄z q subtīlīr qnq;
vicia se mēti ātur eē virtutes dū sub clāmide virtutis
z iusticie talia hoīcīdia q̄ sunt petā mori alia cōmūnt
tur. Et hoc pulchre docet Ber. super cātica sic dices.
q̄ mēs illa q̄ i magnā celitūdīnē virtutū p̄fectionis
p̄scendere nīt̄: dī act̄ suar̄ virtutē i puluerē redige
re. z oēs circūstantias z intētōes actuū subtili mētis
p̄sideratōe discutere: ne aliquod ipurū i ipso. actu rītē
one virtutū valeat latitare: q; multoties aliq; actus
virtuosus estimat̄ q̄ si subtīlīr dī scūtāl latēs in eo vis
ciū rep̄it̄ put̄ dī. p̄drouer. xvi. Est via q̄ vī hoīrecta:
nonissima aut̄ eī ducit ad morte. Et iō necessariū ē
tā iudici q̄ mīstro vt suos act̄ sp̄ exerceant suato
ris ordic: z cī recta z debita finis intentione si p̄m
mortale voluerit euitare. Sc̄do sit necessitate ins
titigantez nūc distinguedū est. q; aut̄ illa necessitas ē
euitabilī puta cī q̄s p̄t euadere hostē insequēt̄ ēse: et
tūc ē rē hoīcīdii: z tā q̄ p̄ mortali dī agē p̄nīaz. Aut̄
ē necessitas iuitabilis: puta si q̄s occidat hostē ileḡn
tē se nō ex odiū fomite: s̄ ex aī dolore: q; taliter nō po
terat pīculū occisionis euadere. Et talis non peccat.

Quintum preceptum

nec astringit ad pñiam nisi ad cautelā prop̄ absq̄d
 dubietatis. qz vt dicit glo. xxiii. q. v. c. **Excoicitorum**
 qz pot̄ timere ne illi occiderit mor̄ ex indignatione
 vel iracundia vel ex libidine vindicte et nō ex sola ne
 cessitate se defendendi interiorē tñ pñiam semp̄ debet
 agere et quasi suis peccatis ascribere qz in tantā vene
 rit necessitatē. Et in hoc accordat Gauſri. et Hostiē. cū
 Raymundo. q. iii. pa. iiiii. **Que pena.** x. **Quid si ne**
cessitate. Sciendū tñ qz l̄ p conseruatōe psonē ppe
 liceat in necessitate ineuitabili alium occidere ne ab
 ipo occidaſ. qd fm Tho. r. 2. q. lxiiii. arti. vii. illicitus
 est: si hoīem hō intendat occidere ut se defendat. nissi
 ei qui publicā l̄ auctoritatē: qz dicit augu. ad publis
 colam. **De occidēdis hoībus** ne ab eis q̄s q̄ occidaſ
 non michi placet ſiliciuſi niſi fortēſit miles aut publis
 caſeruitione teneat: hoc tñ nullaten⁹ eſt licitum pro
 pſeruatiōe rerū t̄paliſi: qz vita primi pſerēda ērēb⁹
 fortune: niſi forte ex talituſ oblatōe extrema necessita
 tem iſcurreret. **Putasi** aliquis iret i desertō a noctu
 hoīm ſemot⁹: et tñ vnu panē haberet: tñc vñ q̄ illuſ p
 pſeruatiōe ſui vict⁹ ſicut et pſonā p̄priā pſeruare debe
 ret. **Tertio fit a caſu:** ſz tibi diſtingue: qz aut dabat ope
 ram rei illicite: aut licite. **Sillicite:** putasi. pſiciebat
 lapidem vel iacuſ ſiue in ludo ſiue p corporis exer
 citio xſiſ ſlocū vbi coſuevit eē transit⁹ hoīm: rcus eſt
 homicidio. vt p. xv. q. i. **Merito et di. I.** Clerico iacē
 te. **Et in ſup tal. ſ. qz** dabat operā rei illicite ſiue ad
 hibuit diligentiā ſiue nō: ſemp̄ ipuſaſ ei fm glo. Ex
 tra de ho. voluntario vel casuali. c. pſroſbyter et irre
 gularis effici. vt p. per Inno. ſup ca. pſrohibita. **Si**
 vero dabat operam licite rei: putasi pulsabat campa
 nam et lapis cadens aliquem occidat: nō imputatur

ei: vel si aliq̄s secans arborē t̄ arbor cadens fortuitu
aliquē occidat: nō est culpabilē. qd̄ vex est sifiat i pua
to loco. Si aut̄ fiat i publico: t̄ nō adhibeat debitam
diligentiam. s. in circunspectando t̄ alte clamando ut
sibi caueant: sibi iputat̄: vt p̄z di. l. ca. Mi qui arborem
t̄ duobus. c. seq. t̄ ff. ad legem aquilis. l. Si putator
Quarto hoc sit voluntate impellēte: puta si q̄s ero
dio vel luore vindicte aliquē occidat t̄ tūc sine omni
distinctiōe dicendū est q̄ tale homicidii voluntarum
semper est petīt̄ mortale t̄ enorme vt p̄z di. l. c. Si q̄s
voluntarie. P̄z etiā ex pena de restitutiōe homicidii
Scotus t̄ Richard' in. iiii. di. v. Excusat̄ tñ a petō si
Host. in homicidio voluntario in quadruplici casu.
Primo si hoc fiat iuris pmissiōe. sicut iudex occidit
malefactores p condēnatōis suā. Scđo si hoc fiat
p sua necessaria defensione: vt visū ē. Tertio si late
occidat aliquē in bello iusto hoc nō imputat̄ ei. vt p̄z
xxiiii. q. i. Quid culpat̄. Quartu si hoc fiat ne ab ipo
occidal. Tho. vt su. Sz pōt vim vi repellere cū mode
ramine inculpare tutele. Nec op̄z istū actū moderate
tutele pmitrat ad evitandū occisionez alterius quia
plus tenet hō puidere vitesue q̄ vite alteri. Et ita
si vret intentionem defendētis ille occidit: nō peccat
Secunda expō respicit homicidii corporale qd̄ com
pleſ lingua. t̄ hoc cōmittit tripl'r. Primo quidē pre
cepto. t̄ sic pylat̄ occidit xp̄m p̄cipiens illū militib'
dari t̄ crucifigi. Scđo fit consilio: puta cum q̄s alter
suadet vel rogat i p̄m facere homicidium ostendēs si
bi vtilitatē q̄ sequit̄ ex homicidio. t̄ talis. scđm Inno
renſ ē homicidii t̄ irregularitatē icurrit. Nec solū ū
lere rens homicidii effici q̄ directe persuadet homici
diūfieri: verū etiā ille fit homicida t̄ irregularris q̄

Quintum preceptum

psuadet illud vñ sequit̄ homicidiū. vt p̄z per. Inno. in
 glo. sup ca. Id audientiā. extra de homicidio pte. v.
 puta si suasit alicui iactū machine ē hostes: vel q̄ va
 dat ad capiendū castī qđ de facili capi non pōtsine
 morte hoīm. Mā si ibi occidat aliq̄s : ē re^o homicidii
 et irregularis efficit fm Inno.. ibidē. vt dī de pe. di. i.
 Non solū q̄ manib^o occidunt hoīem homicide sunt.
 ca. Periculose. et ca. Moli putare. s̄ ctiā illi quoꝝ cō
 silio et fraude hō occidit. Nec iterest si ille cui dat cō
 silium statim occidat vel diu postea tpe iterecto: nūsi
 interim ēris suaderet et p̄mū cōsilisi reuocaret: immo
 qđ plus est: op̄z q̄ illi dēnsiciet de cui^o morte tractatū
 est q̄ sibi caueat: nūsi p̄bablē credat q̄ post reuoca
 tionē consilii ille cui dedit consilium reuocet a p̄posito
 occidendi ut dicit Inno. ibidē. In eo aut q̄ mandas
 set fieri homicidū. p̄ se videē sufficere q̄ cum ērīum
 mandaret: vel si pacē cum eo iniret vel pentelā cū eo
 ēheret sciente eo cui mandatū erat de occidēdo forte
 sufficeret. ff. de homicidio. l. i. Et estrō diuersitatis qr̄
 qñ mandato alteri^o et p̄ alio tñ dēfieri homicidium
 vñ q̄ a ērio mandato vel ēria voluntate ostēsa dē ab
 homicidio cessare. S̄ vbi nō fit homicidū p̄ alio s̄
 p̄ se: ille q̄ p̄suluit semp dē ēris suadere: et etiā illi de
 nūciare ut vistū ē. Cautē tñ ne quēq̄ p̄dat Si aut anq̄
 reuocet consilium ille p̄cedat in actū homicidii: etiam
 post q̄ iam penituerat. reus erit homicidū: et cum hoc
 irregularis efficit. Et ad aliud duplex homicidū di
 scernendū qdā euangelia tradunt xp̄m crucifixū ho
 ra tertia: qr̄ iudei suis prauis consiliis machinantes
 mortē xp̄t: suis linguis crucifixerūt hora tertia. Elia
 vero hora sexta: qr̄ milites hoc facto ip̄leuerunt hora
 sexta. Tertium homicidū fit defensione sola siue aīo

defendēdi eū q̄ perpetrat hēmīcidiū. qđ p̄z. Māsi dō
vadat ad īterficiēdū m̄ aliquē t̄ tu ip̄z sc̄ient̄ associas
nō tñ īciās ad p̄petrādū hoīcidiū: nec sūp̄ hoc c̄eo
aliq̄ x̄ba habuisti: nec ip̄z tecū/imo tu sibi ex aio diss
suasisti l̄z tibi acc̄escere nolucrit/nichilominus tude
ip̄o timeas ip̄z associās eo aiovt si ille īseq̄reſ forte u
ip̄m defenderes: t̄ sic p̄ te associat̄ alii occidi: iſ hoc
casu dicit l̄Hosti. x̄su. Qđ si quis.extra.ca. Sicut di
gnū. q̄ talis ē hoīcida/ tñ q̄ poterit ad ordies p̄mo
ueri. Et sic ītelli ge q̄ defensiōe sola omittit hoīcidiū
ut p̄ extra. de c̄lerico pugnāte in duello pte.v. ca.vl.
l̄heretic⁹. Sz vtr̄ tenet̄ ql̄ liberare p̄ximū a morte
vel defendere cuž pōt. Elidet quibusdā q̄ sic propter
hoc qđ scrib̄l̄ extra eodē. Sicut dignū pa. Illi autē
vbi d̄ q̄ potuit hoīsem liberare a morte t̄ nō libera
uit: ip̄m occidit. Itē Ambro dicit. xxiii. q. iii. ca. Non
inferenda. Qui asocio suo nō repellit iniuriam cum
possit tā ip̄e in vicio est q̄ ip̄e q̄ facit. Et aug. xxiii. q.
lii. ca. vi. dicit: q̄ desinit obuiare cuž pōt indubitan̄ cō
sentit. Sz hoc quidam intelligunt de iudice q̄ ex offi
cio teneat iniurias repellere. Illi dicunt q̄ hoc gnali
ter de oībus sic intelligendū. Et hoc videſ approbare
l̄Hosti. Et idē dicendū est de eo q̄ pōt defendere clēis
cuñne x̄beret̄ t̄ nō defendit q̄ercōicat̄ est. Et hoc vis
deſ rōnabili⁹ dici q̄ quilibz teneat̄ ex debito caritatis
repellere iniuriā. primo si pōt vt vissū est auctoritate
ambro. t. aug. Et istā auctoritatē euīden̄ docet iſlin
ctus naturalē in brutis aīalib⁹ vt p̄z de p̄ceis t̄ de
phiniib⁹ p̄ut docet phōs. xi. de aīalib⁹. Non tñ ql̄bō
teneat̄ se p̄ t̄gli liberatōe alteri⁹ piculo mortis expō
re: sz solū ad hoc teneat̄ iudex q̄ etiā manu armata in
riās teneat̄ repellere ex officio. Si aīst aliq̄ sex caritatē

Quintum preceptum

vel pietate hoc faceret op^{us} pfectio[n]is et supererogationis exerceret. ut p[ro]p[ter] beatum paulinu[m] ep[iscopu]m q[uod] icipsum in captivitate regi tradidit ut filiu[m] vincu[m] videliciteraret. Cui p[ro] tanto pietatis actu deus hanc gratiam rependit: q[uia] reddit a sibi captitate o[ste]r et p[re]iano detentorum c[on] honore et opib[us] ad patriam libere est remissus. Scientiū in q[uod] ad istā liberationē aliter tenet persona publica: et aliter persona privata. Hā persona publica tenet hoc defendere p[ro]tatiue et c[on] armis dumō speret q[uia] talis liberari possit. De persona vero privata dicūt magni doctores q[uia] si credant q[uia] solo verbo potest hominem liberare a morte iniusta: q[uia] tenet vero impedire immo etiā credit q[uia] facto hoc teneant si hoc potest efficere sine persona p[ro]cilio. alioquin credo q[uia] persona privata non teneat se exponere p[ro]cilio corporali in talis casu. Sed q[uia] faceret hoc e[st] p[ro]fectionis et consilii et op[er]us supererogationis ut vides est. Tertia expō respicit homicidium spirituale quo q[uod]s interpretatio dicitur hoicida. Et hoc hoicidii spirituale comittit qui uor mōris. Primo quidem in corde primus odiendo vel sibi inuidendo. De quo dicitur iohannes 3. Quidquid odit fratrem suū hoicida est. Et sequitur Quid hoicida non habet vitā in se manet glo. ibidem. Et si viuens in scēno per fidēm viuere cernit: impetuū tuū cuiuscumque dannabitur. Et illud hoicidii tanto grauius est hoicidio corporali quanto q[uia] p[ro] inuidiam occidit est persistenter corpore. Quod est p[ro]pter hoc q[uia] p[ro] hoicidii corporale homo interficit aliū: per inuidiam autē homo punit se ipsum. Et ideo quanto nephandius est hoicidem occidē seipsum q[uia] aliū: tanto detestabilius est spirituale hoicidium corporali. Et isto modo tanquam pueri q[uia] militares iudeorum christi crucifigēti facti sunt hoicide odientes dominum iessum. Et sicut hodierni iudei sunt hoc modo hoicide. De quibus dicitur sapientia 2.

Ipso homicide thesaurizauerit sibi malum / insipientes et maligni oderunt sapientiam et rei facti sunt in cogitatione suis. Et quod si aug. sup. Gen. 3. Inuidia est dolor alienae felicitatis. id considerans est quod dolor qui cōcipit de prosperitate aliena: aut subito transit: et sic vocat passio: et est veniale peccatum. Aut diu manet: et sic aut dolet de prosperitate temporali: et sic est peccatum mortale et vicium capitale quod vocatur inuidia. Aut dolet de prosperitate spirituali: et adhuc distinguendum est secundum gloriam. ad Ros. ii. quia aut dolet quod non est similis meliori appetitu am insufficiētiā et talis dolor est bonus quod cāt in homine displacebitur et cōtempnū sui. Aut dolor de alterius excellētiā: et sic est peccatum in spiritu sanctū. ut per prophetas predictis. et redditur ad inuidiam fraternie ḡf. Sed committitur in volitare: fetum. scilicet spiritualē et bone voluntatis ppositū suffocando. Hā quotiens in te bonum cōceptum dimitutus inspiratus per negligētiā vel contemptū extinguis: tenuens fetum diuinum manu diuine gratiae in te plātati voluntarie iugulas et pinis. quod homicidium et atro esceles illius quanto diuinus fuit est nobilio et perfectior et utilior quam humanum. Unde apostolus. Spem nolite extinguere Tercio committit christo. scilicet ore primo detrahendo: quod ille cui detrahitur in cōscia illius quod audit detractionē occidit in qua prius viuebat per bonā famā. Et hanc detractionem diffinit anselmus in li. de similitudib⁹. d. Detractio est quotienscumque aliquis falsū aliquod ea intentione de alio dicit unde ipse minus amari vel app̄ciari potest. Unde notandum quod tria cōcurrunt ad hoc quod detractio sit mortale peccatum. Primum est cum aliquis loquatur falsū vel saltē aliquid de quo dubitat an sit verum. thoc inuit dictus anselmo cum dicit falsū aliquod. Secundum est quod hoc loquatur aīo deliberato: id dicit ea intentione. Tertius est quod lo-

Quintum preceptum

quæc alio nocédi vel i corpore vel in anima seu etiam infamia. Iō ipse dicit vñ tpe mun^o amari vel app̄ciari pos sit. Et sic detractio sēp est pctm mortale: quod et bene homicidium dicitur qz est homicidiū sp̄iale grauius homicidio corporali. qz ibi solū corp^o vni occidit: hic autem plures aīe si k occidunt: vna. s. ipsius detractoris: alia ei^o cui detrahit: tertia ipsorum audientium. Ut tale homicidiu m est piculosissimum: qz est contagiosum. Serpit enim de uno in aliis et letalit inficit oīs illos in quo virus detractionis infundit. Et iō hoc pctm ē summe formidabile. ppe tria. Quidam qz est contagiosum etfectuum aliorū ut visu est. Sed qz inf oīa pctā illud difficile videbit expiari. Hoc pte hoc qz fin aug. Non dimitti tur pctm nisi restituat ablatū. Ergo cum p detractio nē absuleris p̄imo famā suā q inter bona tpalia est nobilissimum: iō impossibile ē vel summe difficile: vt ei posses restituere: qz scire nō posses i quot cordibus hominum venenum tue detractionis sitifusum. Tertio: quia illud pctm inf oīa alia magis dicitur inhumaniter committi. qd p̄ anselmu ī quodā tracatu quē fecit d detraetō: sic dicentes. Quoties p̄imum detrahit: totiens mortuum durum suis carnib^o dentibus tuis ifigis. Unū illud vicis ppter sui detectabilitatē assimila luper a pacissimē q in hoc ab aliis aīalib^o degenerat: quia nullū aliud sialitū vtif carnib^o sue specieis alterius: qz nūs nō cōedit nūs. et sic de aliis. De lupa aut legitur q p̄ fame nimia comedit lupum. Sed in hoc ipse detractor adhuc primitatem lapes supat: eo q lupa solū cōedit carnes recētes et crudas. detractor aut frequenter mortuū detractionis ifigit etiā in carnes purritas. qz quoties hominem mortuo detrahit et famam ei^o diminuit: totiens mortuum detractionis tue suas car

nes putridas ihuani dēribit uis laceras et corruptis.
Quarto hoicidii omittit i ope victū necessariū i ne-
cessitatē articulo pauci subtrahēdo. Hā qvictū pau-
pi necessariū i necessitate subtrahit spūale hoicidium
mittit. Hā dicit abro. li. d. offi. 2. xxvi. di. Psascefa-
memoritē si n̄ pauisti occidisti. Et ḡra h̄ q̄ri pōrvy-
dare elynā cadat sub p̄cepto. Ad cui⁹ euidentiā q̄tuos
p̄ ordinis sūt vidēda. Psascefa m̄ omittit ē qn̄ dare elynaz sic
holi sub p̄cepto. et qn̄ sub p̄silio. Sed ovidēdū ē q̄lit sit
i p̄a dāda elyna. Tertio vicedū ē qb⁹ p̄ ceteris sit dā-
da elyna. Quarto declarabit q̄ sit illa q̄ dignes solē
hoiez mouē ad elynā cū hylaritate et prōptitudie ero-
gāda. Psascefa p̄mū ē sciēd q̄ dare elynā i necessitatē
articulo cadit sub p̄cepto. qd p̄z p̄ hoc q̄ ipaz omittit
et nālē p̄siet. vt p̄z Mat. xxv. Esuriū et nō dādisisti mi-
chi māducare. Et rō h̄ ē. q̄ cū dilectio p̄xi cadat sub
p̄cepto necesse ē oia illa cadere sub p̄cepto sine qbus
dilectio p̄xi nō suat. Ad dilectōez at p̄xi p̄siet ut nō
solū velim⁹ ei bonū s̄ et opemur. Sm illd. i. Jo. 3. Mō
diligam⁹ Xbo neqz ligua: b̄ ope et Xbitate. Ad hoc at
q̄ velim⁹ bonū alti: reqrif q̄ ci⁹ nec sūtati subuenia
m⁹ iuxta illd. i. Jo. 3. Qui viderit frēsūu necessitatē
h̄er clauerit viscera sua ab eo: quō caritas dei māter
i illo? Ergo elemosynaz largitio ē i p̄cepto. q̄ itētio
legislatoris ē ciues facere Xtuosos. 2. 2. v. ethi. Szq;
p̄cepta dāk d̄ actib⁹ virtutū necesse ē ut hec mō dos-
nū elemosyne cadat sub p̄cepto s̄. q̄ ille act⁹ ē de-
cessitate virtutatis puta sm dictamē recte rōnis. Et sm
hoc ē considerādū aliqd ex parte dātis: et aliqd ex pars-
te recipiētis. Ex p̄te qdē dātis reqrif q̄ illd qd̄ dāk in
elemosynā sit superflūu. nō solū respectu sui ipsius: h̄
etiā respectu aliorum quorum sibi cura incisibit. q̄ re-

Quintum preceptum

cta rō dictat q̄ p̄iōvniusq; sibi p̄uideat: t̄ his quoꝝ
cura sibi incūbit: t̄ postea de residuo necessitati alioꝝ
subueniat. Ex parte aut̄ recipiētis requiriēt q̄ necessi-
tatem habeat: alioq; nō est rō pietatis quare ei dare
tur. lxxii. di. i glo. s̄f illō ca. Generalr. His paupib;
dāda ē elemosina q̄ suis manib; laborare nō p̄nit. nā
q̄ laborare p̄nit si se imiscēt elemosine petitōi redigūt
in frumentū. ca. de mendicātib; validis. L. vnicā. Cū
ctis. Integritas enī mēbroꝝ t̄ robur in offrēda ele-
mosina est attendēda. vt. L. de mendicantib; valit. 2.
L. vnicā. Qz robusti & fortes frequenter de cibo securi
iusticiā negligūt. Et qdā glo. sup mat. dicit. Justus
feceris si iniuste petentes corixeris: q̄ si eis dederis
nō enī oīs necessitas obligat ad p̄ceptū: s̄z soluzilla
sine q̄ q̄s sustentari nō p̄t. Et iō relinq̄t q̄ dare elemo-
sinā de supfluo ē sub p̄cepto respectu ei⁹ q̄ ē positus in
extrema necessitate. Et sic intelligif̄ x̄bum Ambro.
Pasce fame moriente. Sz citra necessitatē extremā
dare elemosinā ē sub cōsilio: sicut & de quolib; meliori
bono dant̄ zilia. H̄i dicit Basili⁹. Cur tu abūdas
ille x̄o mendicat nisi vt tu bone dispēsationis merita
p̄sequaris: ille x̄o patiētie meritis decoreſ ſame licet
panis est quē tu detines. nudi tunica quāi zclavi cō-
seruas. discalciati calce? q̄ penes te marcescit. Idem
dicit ambro. xlivi. di. Sicut hi q̄. Et addit. Tātoꝝ te
scias iuadere hōa q̄tis possis p̄stare qdvelis. Scieſbi
tñ q̄ nō est ſimplr expectāda v̄tia necessitas. q̄tunc
forte nō poſſi iuuari naturaſame ſic zſupta. Sz tunc
itelligēd̄ ē cas⁹ extreme necessitat⁹ qñ apparēt signa
probabilitaſ future nc̄titat⁹ extreme vt cū aliq; videt a-
lios ipotētes vel pigros ad subueſendū t̄ videt paup-
pes vite necessariis idigere nec ſibi poſſe ſatisfacere

tunc enī ex p̄cepto caritatis sibi tenet subuenire propter qđ est sciendum qđ circa dationē elemosine tria sunt p̄sideranda. P̄tio qđ fiat de p̄prio & liceat acq̄sito & nō de alieno. H̄o scribit̄ puer. 3. Honora dñm de tua subā. Et hoc ē nc̄cī: qđ al's p̄dit triplex fruct⁹ qđ ē p̄prius elemosine. N̄rūm̄ est qđ aīam a p̄ctō emun dat qđ facere nō p̄t eīa defurto vel rapina v̄l̄ usura acq̄sita. Hāsicut aīq̄ turbida v̄stes lotas nō depurat sed maculat. ita elemosina de illicite acq̄sito aīam a p̄ctō nō emūdat: s̄z magis cōtaminat. Secūd⁹ qđ irā diuine vltōis placat: qđ nō facit elemosina de rebus male acq̄sitis. Hec enī dātēificit & primum ledit. cui suū p̄ iusticiā reddi debuit: & deū offendit. Iuxta ill̄ Eccl. ē. xxiiii. Qui offert sacrificiūz de subā paup̄is sicut qđ victimat filiū ī p̄spectu p̄ris. liti. Terti⁹ fruct⁹ ē qđ aīam diuina cōtemplatiōe irradiat. Thobie. iii. Eleemosina a morte liberat: & nō p̄mittit aīasire iste nebras. S̄reas ad fontē vite lumis etni p̄ducit. qđ nō p̄t facere elemosina de illicite acq̄sito facta. qđ hec potius a luce claritatis diuile excludit & ad tenebras ēnās perducit Sc̄do p̄siderandū ē qđ elemosina fiat recto ordine & decenti mō Rect⁹ agit ordo in hoc attendit qđ hō primo habeat pietatē ad sc̄ipm: & postea ad alium. Sicut enī puerus est ordo qđ homo neglecta indigentia patris & m̄ris extraneis subueniret: qđ in hoc non exerceret pietatē s̄z poti⁹ crudelitatē: ita mul tomin⁹ dicenda ē elemosina quā qđ facit alteri p̄p̄a salute neglecta. Elī dicit̄ Eccl. xxx. Miserere anime tue placens deo. Decēs etiā mod⁹ in hoc attendit qđ elemosina dē letō vultu dulci x̄bo & prompta manu qđ let⁹ vnit⁹ elemosinā ī diuila acceptiōe saginat cū hy larem datorē diligat de⁹. dulce x̄bū ip̄am dulcorat.

Quintum preceptū

Dura a sit Xba t obiurgatiua elemosinā paupi ama
ricāt Silr prōpta man^o elemosinā multiplicat Juxta
illud Qui cito d at bis dat: qr nescit dare q d areretar
dat. Tertio ī modo dande elemosine p sideranda est
recta intentio vt nō deē , p vana glia s, p diuīo honore
Nam vt inqt grego. Inspīēs esset nimis q mercedē
eterne retributōis cōmutaret in fumū vane t trāsito
rie laudis . Tertio ostendendū est quib^o p e aliis sit
danda elemosina p dropē quod est sciendū q circa da
tionē elemosine mod^o t discretio est suānd^o. Mā eorū
q petūt eleemosinā : alii petūt qsi ex debito: vt p dicato
res t plati: talibusqz debeat. t si nō ex debito stricti iu
ris saltē ex debito caritatis t etiā naturalēqz tatis ut
recipiant sustentationem ab his quib^o p dicant vel
quib^o sacra ministrāt vt euidentē docet . Augu. in. li
de. ope monachorū. Si euangeliste inqt t ministri sūt
altaris fateor plane q habeat p tatem viuēdi de sum
ptibus fidelium/ vnde ista sibi non irrogāt s plane qsi
ex debito sibi vendicat p tate Ellii petūt elemosinā ex
grā simplr p corporis sustentatōe. In pmo casu distingue:
qr aut sunt noti aut nō : si sunt noti t constat eos
missos vñ i stitutos ad p dicādū: talib^o elemosina p
oibus aliis erogāda eis nō simplr ex grā s qsi ex
debito officii debeat. Cū dicit apo. Si nos seminam^o
vobis spūalia: nō est magnū si vestra metamus t pā
lia. Si vero sunt ignoti t dubitak aut tale officiuū sit
eis cōnussum: prius debet examinari an ita sit ante q
recipiant. In his Xo q petūt simplr p sustentatione
corporis silr distingue. qr aut oibus potes subuenire:
vel non. In pmo casu debes indistincte dare omib^o
indigentibus. nisi forte qs ex securitate cibi pterui
ret t negligeret iusticiam. In tali enim casu dicit au

gusti⁹ ad. Tunc tū donat istā. Utili⁹ esuriēti panis
tollik: si de cibo secur⁹ iusticiā negligat: q̄ esuriēti pa-
nis frangat ut iusticie seduct⁹ acq̄escat. Et ponit. vt
q. v. Hō oīs. S̄z hoc dicens intellige de his q̄ nō esurisit
ad mortē. tūc enī q̄tūc inqz iusticiā negligenter pasci
deberēt: vt p̄su. P̄dasse esurientē rc. In hoc etiā casu
vbi. s. q̄s oībus indigētib⁹ sufficeret: loquit̄ Joh. criso-
sto. d. Quiescam⁹ ab hac diabolica curiositate discer-
nendi sc̄ziter pauperē t pauperē. nō enī ex eorū vita
quos recipis mercedē tibi datur⁹ est deus: s̄z ex bona
voluntate: ex mis̄ t bonitate multo q̄ ip̄s impendis
hoc ponit di. xlvi. In secūdo casu cū q̄s non p̄t oībus
sufficerē: tunc cui magis sit dandū hoc docet ang⁹. li.
iii. de doc. xpianasie di. Illi q̄ sunt nobis magis ri-
cti q̄ quadā sorte nobis aduenisit: eis magis p̄mis-
dere debem⁹. Circa hoc tñ est discretōis rō phibēda
fm̄ dñiam p̄ficerōis t sc̄ritatis t cōis vtilitatis. Nam
multo sanctiori maiorem indigentiam patiēti t mas-
gis v̄ili. p̄ bono cōi est danda magis elemosina q̄q
sone p̄pinq̄zi. Enī in extrema necessitate magis sub-
ueniēndū est extraneis q̄ parentib⁹ nō tantā necessi-
tate patientib⁹. Si autē duor̄ q̄ reputan̄ eque sc̄ti t
eque v̄iles p̄ bono cōi vn⁹ sit magis cōiunct⁹ t alii
magis indigēs nō p̄t circa talia determinari cū sit
magis subuentendū. S̄z hoc erit prudēt diuidicā-
dum ex diuersis gradib⁹ indigētie t p̄pinq̄tatis Am-
brosius tñ docet in talib⁹ nouē eē p̄sideranda: ex qui-
bus p̄t elici q̄s aliis sit i elemosina p̄ferend⁹ p̄tio co-
siderafidem. q̄ fidelis p̄ferend⁹ ē ifideli Sc̄do cām
q̄ illi q̄ tenēt captivi ab hostibus sunt in mis̄ alii
preferendi. Tertio locū: vt si q̄s iustus cruciēt in car-
cere p̄pter debitū. q̄z l̄ oīb⁹ debeat m̄ia: iusto tamē

Enuntium preceptum

et afflito per amplius. **Quarto** tps: qz tpe afflictionis
 magis debem⁹ misericordia exercere. **Quinto** modū ut non
 totū detur vni: s; elemosina plurib⁹ partiaſ . **Sexto**
 sanguinis p̄p̄nuitatē. qz tales ceteris parib⁹ sunt
 extraneis preferēdi. **Septimo** etatē. qz senes sūt iue
 nib⁹ p̄ferēdi. **Octavo** debilitatē. qz ceci: claudi: et es
 groti sunt sanis p̄ferendi. **Nono** nobilitatē: qz his q
 ex diuitiis siue suo vicio labuntur in egestatem mas
 gis et p̄si subuenire. qz tales de egestate magis vere
 cundant̄. et etiā magis cruciantur. **Quarto** dicen
 dū est qz sūt illa q̄ viuisqueqz hoīem d̄ignemouere dñc
 ad dāndā elemosinā cū hylaritate et p̄optitudine: et
 talia sūt tria. **Primo** qz debes attēdere qz sit ille q̄ pe
 tit qz de ipse i figura paup̄is: iuxta illud Mat. xxv.
Qd vni ex minis meis f̄: c̄: stis: michi fecistis. **C**si p̄
 ea at̄ gratitudine de sibi faciū reputet qz ipēdis paup̄
 peri p̄ ex hoc q̄ de solo isto actu i die iudicii gliabit̄
 oib⁹ alii virtuosis actib⁹ omis̄ cū dicer. **E**leste be. pa
 tris mei. ac. **H**oc idē apparet ex hoc q̄ isti acti pieta
 tis singulari honore p̄mias et extollit. **Q**d euidenter
 apparet i martha sua hospita quā dñs ief⁹ manus sua
 p̄p̄a sepelinuit: ut p̄ in copia erēploy. **E**cō qz debes
 attendere qd perat. si ei a te petit tuū s; suū: qz bōa dī
 sunt q̄ possides: et tu nō es dñs s; solus dispensator exi
 stis. **E**t iōsicut hū illeſ/ del' et nimis īgrat⁹ exigeret
 qui dño rēsuā petēti negaret: et ei⁹ bōa dñi volunta
 tē infidelis dispēsaret. ita tu infidelis es et īgrat⁹ exi
 stis ip̄i xpo q̄ sibi petēti i persona pauperis negas
 modicā elemosinā q̄ tibi tot bona frena cōtulit et cuž
 hoc oēm creaturā in tuū obsequiū deputauit. **E**t insu
 per seipsum in p̄miuz tibi p̄ mercede elemosine eter
 ne re promisit. **Q**uod considerauit dauid cum dicit

Dñe de^r israel tua sūt ola: r q̄ de manu tua accepim⁹
dedim⁹ tibi. Tertio debes attendere ppter quid pe-
tit. qr non petit pro suo cōmodo: s̄z p tuo. nec petit p,
dato s̄z pro mutuo. Cult c̄liberalit̄ tibi dare i presen-
ti vita donū cētuplū / r in eterna beatitudine seipsū
pmisi. **A**n aug. **O** homofeneraris hoi feneraris po-
tius deo. qr centuplū accipies r vitā eternam posside-
bis. **E**t iō nimis ē ingrat⁹ q̄ ad tales vſuras non vult
deo cōmēdare: ad quales mutuaret indeo vel sarac-
no p̄ropter qđ bñ scribitur Lu. xii. Cendite q̄ possi-
detis r date elemosynā facite vobis sacculos q̄ nō ve-
terascit thesaurū nō deficentem in celo. **E**xpm̄issis

Sp̄z qualiter de isto p̄cepto sit confitendū.
Sextū p̄ceptū ē. Non mchaberis. Qđ quidez ex
presse prohibet lesionem cōiugalē in psona cōiuncta
sicut precedēs p̄ceptū. prohibet lesionē alienū in psona
ppria. **S**z bñ aug. Implicite prohibet omne illicium
cōcubitum r venereorū membrorum oēni illicitū vſū:
r oēni carnis imundiciā r videbit. Et hoc preceptū
sitr habet triplitem expōem. **P**rima respicit mechā
corporalem. q̄ talis ē. **N**ō mechaberis. i. nulli aliex-
cepto federe matrimoniali teōmiscebis. vt dicit glo.
interlinealis. **S**ciendū āt q̄ istud preceptū octo gene-
ra hominum transgrediuntur secundum transgressi-
onē octo legū. **N**ā primi transgrediuntur legē na-
turalis discretiōis. Et isti sūt forniciarii q̄ s̄ dictamē re-
cte rōni suis cōcubinis carnaliō omiscent. Et lz qui
dem h⁹ crīmī fautores dixerint fornicationē simili-
cem nō eē p̄ctū mortale: qr vti membro aliquo bñ ac-
tū debitū r bñ inclinationē sue nature non videat p̄ctū
cū ad hoc p̄ naturā sit institutū. hoc tñ est falsum r is-
possibile ppter duo **C** **P**rimo: qr fornicatio simplex

44

Sextum preceptum.

inuenis in lege diuina prohibita. Lex autem diuina nichil prohibet nisi peccatum mortale. et ideo relinquitur fornicatio si plex est peccatum mortale. Quod etiam scilicet praevidenter ex hoc quia nihil excludit a participatione regni celestis nisi peccatum mortale: sed hoc propter simplicem fornicationem excludit a participatione celestis regni. ut per prophetam apostolum ad ephesios. v. Hoc scitote quoniam omnis fornicator aut immundus non habet partem in regno Christi et dei: igitur secundi transgreditur legem spiritualis perfectionis quoniam errores dogmatizant se et homo possit in hac vita tantum gradus perfectiois attingere: quoniam corporis ita erit subditus rationi quam non poterit libere sine peccato corpori indulgere. Quoniamque corporis appetitus quod simpliciter falsum est et errorneum. Nam propter infectionem fornicationis natura corporalis in ipsam concupiscentiam naturaliter inclinat ratione cuius lex carnis scilicet apostoli etiam in viris perfectis aduersatur legem metis: iuxta illud ad Romanos. vii. Tido aliam legem in membris meis repugnat elegi metis mee. Hec naturalis inclinatio fornicationis licet per graz possum resisti: non tamen potest totaliter tolli de lege coi licet hoc per priuilegium speciale concessum fuerit virginis gloriose. Ter tii transgreditur legem naturalis libertatis et isti sunt raptiores virgini non quoniam per potentiam iuris parentibus quandoque virgines rapiunt reas contra legem naturalis libertatis et libere voluntatis opprimunt virginem integratem in eis deflorantes. Ebi sciendum quoniam differentia est inter stuprum et rapto. Nam stuprum est illicita virginum defloratio. ita tamen quoniam ipsa puella spontanea voluntate in talem deflorationem consentiat. Raptus potest esse meretricum et viduarii. Hosti. ca. ter. Raptus autem proprius dicitur quando virgo per raporis violentiam defloratur. Et talis raptus committit

tit̄ duplicit̄. Pr̄io cū ipsa puella violenter rapitur
eo tamen aio vt imp̄petuū teneat. Secundo cū nō ip-
sa persona rapitur sed v̄sus eius ipsa p̄hibet e vio-
lenter usurpatur. Quorū pena secundū leges est vt ta-
les capite priuēt̄: teorum bona rapere applicentur
sī tū rapiuit ingenuā. L. De raptu virginū. L. viiica
para. Si aliit. t. para. Et quidēz. t para. P̄penas t pa-
ra. Ultio. In autenti. De mulierib⁹ que propriis ras-
ptoribus rapiunt. para. Sanxim⁹. Colla. ix. Si vero
rapiunt sc̄illam vel liberā: tunc non amittūt substi-
tiā: s̄z solū decapitan̄. Sm Raym. ar. xxvi. q. 2. de rap-
toribus Secundū canones Xo efficac̄ suis rapta nisi
te nisi velit se redimere. vt dī ibidē. P̄dōt tū raptā cuī
raptore trahere si velit ut p̄z extra eodem titulo Ec-
cedēs. Itē raptor debet ercōdicari cum suis omnibus
fautorib⁹. vt p̄z. xxvi. q. 2. Hos q̄ rapiunt. Et Grego-
rius Mauricio imperatori. Qui despōsatā puellā p-
ximi iūgem accipit: anathēa sit ipse t omnes con-
sentiētes. Et leq̄z dei mori decerni. Nam diuine le-
gis mos ēsponsas appellare iūges. Ut in euāgeliō
Accipe mariā cōiugem tuā. Et illud deuter. xxii. Si
q̄s cuiusl; desponsatam puellā in agro vel i quolibet
loco oppresserit vel adduxerit in domū suā: moriat
q̄r v̄rorem primi violauit. nō q̄ iā v̄roer erat: s̄z a gen-
tib⁹ debeat fieri v̄ror. S̄z est sciendū q̄ p̄dicta solū
ītelliguntur in foro iudiciali. Unī dicit extra de adul-
teris q̄ si q̄s defloret virginē imitam teneat eam bns
cere vel maritare S̄z si defloret eā voluntariam ad
neutrū teneat. In foro aut̄ p̄niali est iniūgēndū tali q̄
puelle satisfaciat vel cū eam cōpōat. T. Quartit̄ s̄
grediuntur legē cōingal p̄missiōis q̄ fidem thorite
mere violētes p̄ adulteriū se pollūt̄. Unde dī adul-

Sextum preceptum

teratio quasi ad alteri⁹ thorū illicita accessio. et siō adulteriū est graui⁹ pctm̄ q̄ stupruz: qz maior iniuria fit in abuso mulieris: q̄ alteri⁹ ptati subiciē q̄tum ad usum gnatiōis q̄ in psona q̄ alteri subiciē q̄tū ad solam custodiā. Ut rūqz autē istoz aggrauat p̄ violētiā. id rapt⁹ & ginis ē maius pctm̄ q̄ stupruz: s̄ adulterium excedit virtuqz. Quinti transgrediunt legem r̄laris pfessionis q̄ votū p̄tinentie quo se deo astrinxerunt violant: et isti peccat̄ h̄ fidē deo datā et h̄ xitas tem diuine obligatōis qua se deo astrinxerunt. Et tales sacrilegi dñr ut sunt religiosi & clerici in sacris ordibus constituti. sc̄timoniales post q̄ p̄ velatōem dñi fuerint p̄secrate et hoc pctm̄ est graui⁹ oib⁹ p̄dictis: qz in eo maior fit iniuria et iā ipsi deo. Sexti transgrediunt legē naturāl cognatiōis. vt incestuosi q̄ cū suis p̄sāguis neis p̄miscent: qd̄ tñ aialia bruta verent. vt p̄z de camelo q̄ sue m̄ri naturalē refutat cōmiseri. Enī phūs narrat in li. de ani. q̄ qdā oculos camelis sua clamide texit: et sic m̄ri em submisiit. qd̄ cū camel⁹ post p̄cubitū cognonissz: statim illsi calcib⁹ nemit: et suis pedibus pculcauit. Septimi transgrediunt legē naturalē inclinatiōis q̄ vicio indicibili se p̄taminat̄ h̄ naturā pecatēs & naturalē vñi coeūdi qcūqz arte vñigeō puer tētes. et hoc pctm̄ ē graui⁹ oib⁹ aliis. pp̄ qd̄ mutuū vñ indicibile dñ eo q̄ ip̄m noīare turpissimū ē: ita vt os dicētis & aures audiētū polluant. vt p̄z. xxxii. q. vii. Adulteri mali. Et istud idē pctm̄ pp̄ sui enormitas tem est vñi de pctis clamantib⁹ & diuinā vltionē posculantib⁹ iugit. Octauii transgrediunt legē naturalē dilectōis: vt sunt ip̄i coniuges p̄cubit⁹ p̄iugales cum nimia libidine exercētes. Ad cui⁹ intellectū pleniorē ē aduertendū q̄ coit⁹ p̄iugal⁹ ali⁹ dñ licit⁹: ali⁹ fragilis

altus ipetuosus. Licit exerceſ triplici de cā. Uel fit
cauſa plis pcreande ad cultū dei. vel cū fit cā reddē
di debitū. vel cā fornicatōis vitā de: nō in ſe: ſz in ſua
coniuge. Primum eſt pietatis. Secundū iuſticie: ter
tius cautele. His tribus modis nullū cōmittit pecca
tum: immo primi duo modi ſunt meritorii ſimpliſ rniſi
aliud obſtet. Tertius modus Iſit ſue pcrō: nō tñ vñ
h̄e rōem meriti. Et iſto mō patres veteris testamēti
vſi ſunt actu cōiugali cū tanto dei timore etatā libiſ
diniſ repreſſiōe et etiā cū tanta mētis et puritate: ſolū
in eo propagationē diuini cult⁹ intēdētes q.b.aug.di
cit ſe nō audere celibatū iohānis pſerre pugio abis
he. Qd tñ nō ſic eſt intelligendū q kontinētia cīuga
lis in dignitate pfectōis qui pareſt kontinētie vñgina
li cum iſti debeat fruct⁹ centesim⁹ illi xō tricesimus
S3 ſolū ſic intellige q tpe in tanta caritate et purita
te intentiōis exercebat actum cīugaleſicut feruabat
Johānes cītinentiā vñginalē. Fragilis eſt ille act⁹ q
ſolū fit cā delectatōis exerceſt. S3tunc diſtinguit
qz vel illā delectationē exerceſt affectu maritali: vel
fornicario. Si maritali vt pote ſi delectatio ſiſtat in ſ
fra tminos matrionii ita q eā nō cognosceret viror
ſua nō eēt: ſic ſolū peccat venialis. Si aut̄ affectu for
nicario: vt pote qn̄ affectus delectatōis ipetu cōcupi
ne feret extra terminos matrionii ita q eaz cognoscere
velleret viror nō eēt: tunc peccat mortalr: qz actus il
lius delectationis preponit ipi deo. Impetuosus xō
eſt ille act⁹ q ex ſua libidine pueniē mentā honesta
tis et rōis tranſcedit qd tñ fit quinqz modis. Primo
per meretricias blādicias ſe ad libidinē pugando.
Secundo cū talis actus ī naturalē modū exerceſt. Ter
tio cū hoc fit tpe prohibito. Quarto cū exerceſt in lo

Sextum preceptum

eo consecrato. Quinto csi accedit ad pgnantē vicinā partiu: vel alias influxu menstrui. Un ab ipa ineptitudine viciosa boni ſinges dñi se maximo studio preſeruare: t hoc prop̄ octo dāna que exinde sequuntur. Primum eſt cecitas mentis: qz fm aug. t etiam fm phm in actu carnali rō totalr absorbet ita q lumen rōnis quodāmō extinguit ut hō tot⁹ quasi carnalis efficiat. t iō est q viciū carnis plus hoīem vilificat: t per infamā denigrat: q alia vicia maiora. Qd̄ ptin git ex hoc qz p extinctionem rōnis hō puaq naturali dignitate sua qua p vſu rōis cetera precellit. Secundum eſt inconsideratio mortis t inferni. Intantū enī voluntas carnis delectationi imergit q nec de amaritudine mortis cogitat: nec penaž inferni formidat fz si semp liceret vivere: semp vellet peccare. Et ide ē q deus iusto iudicio acti peccandi trāſitoruz etnāl r punit. qz fm aug. Si hō malus semp vineret: etnāl r ipm peccare liberet. Tertium eſt mentis incōstantia que puenit ex eo qz p voluntatē malā intēdit delectationi trāſitozie. Et iō necesse ē mentē variari, putyna delectatio momentanea trāſit: t alia succedit. Sola aut̄ mens illa incōstantia figit q bono imobilit t invariabili p amore innitit. Quartum eſt: inordina-
tus amor sui. qz carnalis affectus ſeipm t alium solo amore cōcupine diligēs omia in ſuī cōmodū ordinat ut in eis per ampli⁹ delectet. Talenī lōgā vitā desiderat: vt diuturni⁹ carnali delectatiō ſiſtat. Ex quo p3 q pniciosum ſit, iſtud dānuz. qz hoīem pnat pfecto t ordinato amore ſuīpius t oīm creaturārum. Quintum eſt p̄cipitatio ſuī. qz amore t feruore ſcupiue ex cecat p̄cipitanſ currit ad luxū frequent exponens ſe pīculo mortis, ppter libidinem explendam. Sextum

est odīs bei: et l3 de⁹ sit puris et summis bonis qđ directe
odiri nō pōt. dī tñ odiri ī directe , pp̄t dno. Vel propt̄
penā quā iusto iudicio peccātib⁹ affligit vel , pp̄t bo-
num delēctabile qđ mor pia puidētia eis subtrahit
ne graui⁹ peccent. Septimū est amor p̄tis seculi cui
carnales inherēt, pp̄l appetitus bonor⁹ dūciat satis-
tatis fortitudis : et ceteror⁹ qđ p̄ carnal⁹ affect⁹ sufficiet
psequit et delectatōe momētanea frui⁹. Octauū ē des-
spatio future br̄titudis qđ carual⁹ affect⁹ occupine car-
nali et delectatiōi finalit̄ imersus sibi p̄p̄ male p̄sc⁹/
diffidit de futura gl̄ia v̄l venia psequēda et hoc rōabi-
liter. Cū enī spes sit certa expectatio future br̄titudis
ex meritis pueniēs. ille qđ nullū meritū ī seip̄z p̄spicit
merito diffidit de glia btā. Et hec octo dama rāgit
beat⁹ gregorii⁹. i li. moralis. Scđa expō respicit mes-
chiam sp̄halē qđ talis ē. Hō mechaberis turpia cogis-
tando: et in lascivis delectatiōib⁹ delectādo: seu etiā
sensil us exteriorib⁹ abutēdo. Contra islud p̄ceptum
faciunt multe x̄gines ifelices : et etiā religiosi nimis
curiosi et voluptuosi qui deo in castitate firmiter de-
cernentes seruire et ad hoc se voto continētie obligā-
tes adhuc in lascivis cogitatōib⁹ et carnalibus sp̄s-
ciciis delectant̄: in quo casu frequens pctm mortale
incurrīt. Si enī qđ morose in carnali delectatōe dele-
ctet̄: etiā si nunq̄ ad esset volūtas talē turpitudinem
p̄ficiendi in ope adhuc fm̄ aug. pctm mortale incur-
rit. Cui⁹ rō est: qđ talis cogitatio turpis includit in se
deformitatem pcti mortalis: iō cū volūtas p̄ p̄sens⁹
et deliberationē rōnis in talē actu⁹ interiorē inclinat̄
s̄p̄m acceptando et in eo delectando: p̄stat qđ inclinat̄
in obiectū deforme pcti mortalis: et p̄ p̄ns talis inclina-
tio volūtatis in delectatōem interiorē turpis act⁹ est

Sextum preceptum

p̄t̄m̄ mortale. Sciendū tñ q̄ delectatio v̄r morosa n̄
 s̄m morā vel diuturnitatē. s̄z magis ex eo q̄ rō delibe-
 rans circa eā imoratur ipsam tenēs t voluēs nec eaz
 repellit: q̄ tñ stat̄z vt aīm̄ attingit reprimi debuerat.
 vt dicit aug. xii. de trin. Hec solum in mechia spūali
 cquēdū ē ab iñsidis cogitationib⁹: s̄z etiā ab illicito
 visu: odoratu: t tactu. Qui enī iñst̄ sensib⁹ corrum-
 p̄nt̄: virginali dignitate p̄uan̄. iñ virgines dic̄t̄ nō
 possunt. Hā ppter restrictionē sensuū talū ab illici-
 tis cogitationib⁹ salvator oēsfideles virgines appellat.
 q̄ si cōtinens vināt̄ ppter honorē dei t spē eterni
 p̄mii dicuntur virgines prudentes. Sed ille q̄ conti-
 nens vināt̄ ppter laudē h̄sianā. dicūtur virgines fas-
 tue. Et bñ fatue: qz p̄mii etne salutis cōmūrat̄ i vanc-
 tarē laudis h̄siane. Unī sapientib⁹ x̄ginib⁹ ad eterna
 gaudia intromissis. fatuus dñs respondit Amē dico
 vobis nescio vos. i. nichil in vobis iñuenio dignū in
 approbatione t et̄na remuneratōe. Ut̄ iñ p̄is dñ illud.
 Mathei. xxv. Ite maledicti in ignē etnuz. Et qz isla
 mechia magis ppter h̄z locū israēl nono p̄cepto: vbi
 dens oēm̄ cōcupiāz itc̄riore phib⁹: iñ nūc dicta de ip̄a
 sufficient. ¶ Tertia expō respice vxoris legit̄e deſti-
 onē: vel ēt receptiōez q̄ tal' est. Hō mechaberis vxorē
 sc̄z p̄priā dimittēdo: vel p̄priam dimissaz recipiendo
 Un̄scribit̄ Math. v. Q̄is q̄ dimiscrit̄ vxorē excepta cā
 fornicationis faciet eā mechari. Qui aut̄ dimissam
 duxerit adulteratur. Ut āt pleni⁹ appeat q̄n̄ vxorem
 dimittere vel eā recipe sit p̄tm̄: t q̄n̄ non. Motādū q̄
 vxorē dimittere p̄t cē dupl̄t̄ vel i occ̄to: l̄ i manifesto
 In occ̄to āt q̄s d̄r vxorē dimittere q̄ sibi d̄bitū si vult
 reddere nec erigē t q̄ vxorē sic d̄bit aut ille sc̄it aliq̄d
 ipediūnt̄i occ̄liū p̄iugii: aut nō Si nullū sc̄iat nec i se

nec in cōiuge. et tñ nō vult debituꝝ reddere nec exige
re : talis peccat mortaliꝝ. Tū qz tollit mulieri debitū
iusticie ad qd̄ teneꝝ. tū etiam: qz ille vel illa p̄berviaꝝ
adulterandi marito maxie si sciat eū lubricuꝝ vel eꝝ.
Si vero sciat impedimentū cōiugii. ppter qd̄ nō possit
reddere debitū sine pctō mortali lꝫ in facie ecclie hoc
p̄bari. n̄ possit: talis potius dꝫ excōicationē sustinere
q̄ debitū reddere. Si x̄o tale impedimentum p̄ cer-
to ne sciat: s̄z pbabifr vel leuiſ credat: tūc p̄ prudētis
confessoris cōſiliū dꝫ talē crudelitatē temerariā r̄le-
uē deponere ac debitum reddere / ac etiā exigere: nisi
prius aī ſiugifī alē ſiugifī ſe voto continētie aſtrix-
rit. In hoc enī caſu. iuxta certiorem opinionem doc-
torꝝ: talis nūq̄ p̄t petere debitū ſine pctō mortali. Et
ſō bñ ſibi p̄uideant quanto piculo ſe exponunt q̄ post
votū continentie emiſſū matrimoniuꝝ ſhunt. In hoc
etiā appet q̄ piculose quidā talibꝝ ſculant q̄ post vo-
tiū continentie de ſhendo matrimoniuꝝ licentianuſ ſue
cōſilium preſtant qui nō videntur aliud facere q̄ ai-
mas occidere: et eas diabolo pſtituere. Si aut dimiſio
vxoris ſiat in manifesto. hoc nō lꝫ niſi auctoritate
ecclie et ppter fornicationē tñ que tripliciter dicitur
Enomō ppter: pura adulterii carnale. Ellio modo
coiter: pura ipsa heresis. et ppter viruꝝ p̄t dimitti cō-
iunx q̄tū ad cohabitationē perpetuā: ſed differenter
qz fornicatio carnis facta ſemel ſufficeret ad diuorti-
um niſi alter ſiugum fuerit ſimiliſ fornicar. xxii. q
vi. p totū. Et extra d̄ adulterio. c. Intellexim⁹ r̄. c. Tua
Spſialis aſit nō ſufficit absolute niſi cōiunx perſeu-
ret i heresiꝝ. extra de diuortiis. ca. De illat. ca. Quā
to in textur glo. Tertio fornicatio d̄ commiſſime. ſ.
quod lꝫ peccatum morale. et tunc diſtingue: quia aut

45

Sextum preceptum

peccati vni^o coniugis est scandalū alteri^o: ut si innitatur
trahere aliū ad mortale. et sic talis potest dimittere
eū ad tempus videlicet quousque corrigat. Aut peccati vni
us non est scandalū alteri^o: nec nittitur eum trahere ad
mortale peccatum: et sic non potest eum dimittere. Hec est sc̄ia
Bay. et Guill. Et autem sciatis quoniam quis peccatus dimissus
recipit et quoniam non scientiam quod crimen coniugis aut est mani
festum aut occultum. Si occultum non potest eam dimis
tere: cum non potest probare crimen ipsitum. Aut est manifes
tum: et tunc distingue. Aut enim adulterio perseverat in ima
licia: et sic tenet dimittere eam. Nam qui tales retinet vel
quod dimissam recipit: peccat mortaliter. quia sic videtur in
crimen consentire. ut h̄c. xxxii. q. i. c. i. et est Crisostomus
m^o super Mathe. c. ix. Sicut crudelis est et iniquus quod
casta dimittit: sic fatuus est et iniustus quod retinet meretri
ce. Non patronus etiam turpitudinis est quod celat crimen uxoris.
Aut non perseverat: sed spes de correctione: vel est
correcta: et sic non tenet eam dimittere: immo potest iuste eam
recipere. Unde illud quod post dicitur. Et quod dimissus duxerit adul
teratur. solum intelligitur de illa receptione illius quod
non est correcta: sed permanet in malitia seu perse
verat. Aut etiam quoniam impedimentum interuenit: pu
ta consanguinitatis et huiusmodi. Ex predictis patere potest
quodlibet de transgressione huius precepti sit constitutus.

Seventum preceptum. Non furtum facies. Ubi sunt
Saunders. prohibet omnis subtractio rei alienae pueni
ens ex cupiditate vel iniuria. Quod id dico quod subtra
ctio rei alienae potest licite fieri tribus modis. Primo quoniam
fit non ex cupiditate: sed ex obedientia sicut fecerunt filii
israel auferendo vasorum egyptiorum. Exo. xii. Secundo quoniam
fit ex cautela ut si aliquis furetur gladium furiosi ne sibi
vel aliis noceat. Tertio quoniam fit ex mera necessitate:

ut cū q̄s ad mortē esuriens panē furāt: q̄ si necessitate extrema oīa sūt cōia. Et hoc p̄ceptū tripl̄r exponitur put nocūnentū qđ q̄s iniuriose p̄xio iferti bonis suis tripl̄r variaē. Hā illud nocūmētū vel ifcr̄ superiorib⁹: vel inferiorib⁹: vel eōlib⁹. Et h̄m hoc prima ex pō est. Hō furtum facies tuis sc̄z superiorib⁹. Et contra istud p̄ceptū peccāt sex ḡia hoīm. ¶ Primi sunt qui suūm plebanū fraudanz in oblationib⁹ et decimis sibi de iure debitīs. Abi notandū q̄ ite gre vantes dicimam a deo dupl̄r p̄miant. Primi sunt honoꝝ tem poraliū augmentatio. Sc̄dm ē sanitatis aie et corporis assecutio. Et ista duo euīdētissime tāgūt. xvi. q. i. vbi dī q̄ si decimā dederis nō solū abūdantiā fructuū recipies: sed etiam sanitatem corporis et aie p̄seq̄ris et cōtra: ipas decias nō soluētes tripl̄r peccāt. Primo qđē deū offendūt. Jōscribūt xvi. q. i. Hec ei dei ē ins tissima consuetudo ut si decimā non dederis. tu ad decimā reuoceris. Dabis spio militi qđ non vis dare sacerdoti. Bñifacere sy deus qat̄ ē: s̄z hoīz malicia p̄hibet. Sc̄do q̄ res altenas inadūt. Nam decimes sunt tributa egentū aīaz: ut scribitur ibidem. Tertio: q̄ ex morte pauper̄ homicidū icurrunt. q̄ quanti paup̄es ī locis illis vbi ipse habitat illo nō dante decias fame mortui fuerit: tantor̄ hoīcidior̄ reus ante tribunal etni iudicis app̄gebit: q̄ rē a dñō paupib⁹ deles gatā suis visib⁹ refuant. Qui ergo sibi aut p̄missūcō pare aut p̄cōn desiderat indulgentiā p̄mereti: redat decimā. Hec ibidē. ¶ Sechdi sunt q̄ cēsū debitiū furtū subtrahunt suis dñis. ¶ Tertii sūt qui bōa feodalia tanq̄ p̄pria retinēt: vel feodū alicui⁹ ī alium dñm transferunt: vel ē ipsum sine scitu et voluntate veri dñi diminuit. ¶ Quarti sunt seruit ancille qui

46

Sextum preceptum

res dñiorꝝ suorum furtive subtrahunt etiā de rebꝝ dñiorum
suum eis inuitis elemosinā faciunt. Tales enī ppter piā
intentionē a peccato mortali non excusantur. Quinti sunt
vixores que res viroꝝ suorum furtive subtrahunt et de ipsis
et voluntatē maritorꝝ suorum elemosinā fatiunt quod fieri nō
dūt. Unū scribit. xxiii. q. v. Q[uo]d deo. Et sunt xba aug.
ad Ediciā. Nichil tu de tua ueste: vel auro vel argen-
to: vel qcunq[ue] pecunia: vel rebꝝ ullissime mariti ar-
bitrio facere debuisti. Fallit tñ in triplici casu. Primo
si vxor ipa sit lucrativa. ut notat Ioh. xxii. q. v. Quod
deo. in glosa. Secundo si habererit bona parafarnalia. i.
localia sibi data in desponsatione. De talibꝝ enī bos-
nus sicut de rebus lucrativis mulieres p̄mit facere ele-
mosinā sine licentia maritorꝝ. Tertio si faciat elemo-
sinā de rebꝝ sue dispensatōi commissis. puta de pane
vino et h[ab]mōi: et maxime q[uo]d marit[us] est nimis durus in
actibus pietatis: tunc enī mulier de talibꝝ rebus potest
facere elemosinā p[er] salute viri: dñi tñ illa sic moderat
efiāt q[uo]d egestatem coningibus non inducant. Sexti
sunt qui thelonia et vectigalia dñis suis fraudulē
subtrahunt. qui oēs tenent ad restitutionem. dum tam
men tres cōditiones habeant huiusmodi vectigalia
Primo q[uo]d imponantur auctoritate principis. Se-
cundo q[uo]d subsit causa rationabilis propter quam sūt
imposita sicut pro pace fienda: vel pro via: publis-
ca reparanda. Tertios sint moderata. quia sicut
toleranda. extra de verborum significatione. Sunt
per quibusdam. vbi dicitur. Illa pedagia guida-
gia et salinaria scies esse interdicta que non sunt imperatorum
vel regum vel Lateranensis p[ro]silii largi-
tione concessa. vel antiqua consuetudine cui non ex-
stat memoria sunt introducta. H[ab]losa autem exponēs

predicta vocabula dicit: q̄ pedagia dānē a transeliti
bus in locis p̄stitutis a p̄ncipe. Huidagia dānē p̄ du
catu. Salinaria p̄ sale. Q̄mia ista dicunt portitoria:
Et solus p̄nceps p̄t hec cōstituere v̄non ciuitas. Et
qd si q̄s facit deportari bladum vel vinum vel alias
res ad usum suū. t. vitesue et familie necessaria? Hūs
quid tenet dare pedagiū p̄ his reb? R̄ndet Hostiē.
d. q̄ non etiam si cōsuetudo sit in h̄riū: q̄r irrōnabili
lis est t̄ nō tenenda. De talib⁹ enī reb⁹ nullū d̄ peda
giū exigi: q̄r non dāt nisi de reb⁹ q̄ causa negocia
tiōis seu mercimōie vēhūnt. Hec p̄dicta sunt danda
nisi cū negociatōis cā alibi portant. L. de vectigaliis
bus. Hec ber. et Jo. ¶ Uñ ad p̄dictiorum euidentiam
est sciendū q̄ quilibz tenet soluere decimas nisi p̄bet
se exēptū t̄ nisi habeat illas in feudo exātiquo. extra
de decimis. A nobis. Cuius cām quidā assignant ex
hoc q̄ decime sunt debite a iure naturali. Sed hugo
de sc̄to victore dicit q̄ non sunt de iure naturali. s̄ de
iure diuino. Q̄d p̄bat: q̄r iacob votū enusit de dādo
decimas. votū aut̄ nō est de eo ad qđ quis tenet ure
naturali. Propterera greci non soluunt decimas nec
paulus q̄ ordianit eoz ecclias p̄cepit eos soluere de-
cimas. quare tc. s̄ dicendū q̄ p̄ceptū de solutōe de-
cimarum ptim erat naturale: q̄r innitiū rōni naturali
ptim diuinū ex diuina. s. institutiōe robur h̄fis. Nam
rō naturalē dictat vt his q̄ p̄ salute totius ppli diuino
cultui ministrant. ip̄e ppl's necessaria m̄stret. Decia
tio aut̄ certe ptis aut̄ q̄ def̄ decima ps/aut decia de-
cime introducta est ex institutiōe diuinā: q̄r dñs māda
uit decimā p̄uentuſ dari sacerdotib⁹ t̄ leuitis vt ho
norabili⁹ viuerēt t̄ in mentis q̄ete dñs def̄uirēt: t̄ sic
erat iudiciale. q̄r ptinebat ad eq̄litatē inter oēs iūicē

47

Septimus preceptū

conseruandā. Hunc autē decimatio decime p̄tis soluēda est auctoritate ecclie q̄ hoc instituit prop̄ quādā humanitatē vt sc̄z nō min⁹ ppl's noue legis ministris noui testamenti exhibeat q̄ ppl's veteris legis ministris veteris testamenti exhibeat. p̄sertim cū ministri noui testamenti majoris sint dignitatis q̄ veteris. Et ppl's noue legis ad majora obliget. s̄m illū. Mathei v. Hisi abundauerit iusticia v̄ra plus q̄ scribarum et phariseorum nō intrabitis tc. Sic ergo p̄z q̄ ad solutionē decimaruī hoīes de iure tenen̄ p̄tim ex iure naturali et p̄tim ex institutōe ecclie: Iz̄in quibusdam terris loco decimaz dent̄ aliq̄ census. vel decimationes minute. Secunda exp̄d. Non furtum facies. i. nulluz documentū inferiorib⁹ te iniuste iſeres. et h̄ istū preceptum peccāt̄ quinqz ḡia hoīm. q̄drimi suntraptōres q̄ aliena rapiunt. et illi p̄tō pticipant quinqz ḡenera hominum. Non enim solum suntraptōres qui aliena rapiunt. sed eti am qui precipiūt vel consulunt vel eos scient in hospicio recipiunt et q̄ rapta emunt. De q̄bus infra pleni⁹ diceb̄. Agentes enī et consentientes eadem pena plectendi sunt. Secundi sunt inuētores rerū. q̄r q̄ re inuētā non restituit raptōr indicat̄ p̄t legi. xiiii. q. v. Si quid inuēsti et non restituisti rapuisti. Sed de inuentione est distinguendum. Aut enī q̄s inuenit thesauri in loco sacro vel nō sacro. Si in loco sacro: aut hoc est casu fortuito: et sic thesaurus est inuentoris. aut studiose q̄suiit: et sic thesaurus est ecclesie. Si in loco non sacro: hoc est dupl̄r. quia aut hoc inuenit in loco p̄prio aut alieno. Si in loco proprio: aut inuenit ip̄m arte magica: et sic thesaurus est inuentoris. Si autē ip̄m inuenit in loco alieno. aut hoc erat

casu fortuito: aut actu studioſo. Si priō mō: ſic theſan-
tus medi⁹ ē inētoris ⁊ medi⁹ dñi loci. Si autē hoc fie-
bat studioſa iqditōe: tūc tot⁹ theſaur⁹ ē dñi loci vt in
ſit. de rerandi. pa. Thesauros. L. De theſ. l. vniſa. li.
iii. put notat Jo. ⁊ Alcur. Ad hoc autē q̄ q̄ rē alienā
ſuenit euadat penāfurti: dʒ publice, pñuiciare q̄ ſi il-
le cui⁹ ē res veniat: ⁊ ſi certa indicia exp̄ſſerit reddat
Alii multi nō dñi forte peterēt. Et ſi nō inuenirerit cui⁹
ſit: cſi pſilio ⁊ auctoritate ſui pñarii eſi retiebit. ſi pa-
per ē ⁊ egēs oret, p illo cui⁹ fuit. Alii: eroget paupib⁹
Qd autē dictū ē de auctoritate pñarii. glo. niſi ſugior
ſibi retinuerit diſpēſationē de talib⁹. Tertii ſit q̄ per
talias ⁊ idebitas eractōes a ſubditis bona extorquēt
Ad cui⁹ euidētiā eſt ſciēdū q̄ ille cēſus q̄ ab ilio rei
fuerit ipoſit⁹ ſine doIo ⁊ fr̄ aude: integraliter dari dʒ. Et
ſi q̄s ex hoc ſubtraxerit peccat mortalit⁹. Sed adhuc
diſtinguendū ē: q̄ aut hoc ē certū q̄ tal cēſus ⁊ omis
ab inicio rei fuīt ipoſit⁹ vel nō. ſi ſit certū: tūc q̄ lechqz
onus ſit ſine cēnſuſ: tollerari dʒ ⁊ dari. q̄ vnuſqſqz in
re ſua onus pōt ipoſonere. Si autē cēſus nō ſit cert⁹: vel
etiā ſi ſit cert⁹: nesciētū vtrū licite vel illicite fuerit in
ſtitutus: ſic peccat recipiētes. q̄r malafide recipiunt
⁊ tenen̄ restituere: vt p̄p y Huil. ⁊ Ber. extra de cēſi-
bus. Significauit. Etiā in glo. ibidē dī q̄ cēſus nō in
uak tpe niſi p̄bet cām. pp̄t quā fuerit legittime iſtitu-
tuſ. In no. tū dicit q̄l ignorēt cā cēſus: ſz tū certuſ ſit
ipſum ab antiquo debere ſolui reddi dʒ. extra de cen.
Quarto ſciendū eſt q̄ vltra debitū cēnſuſ null⁹ dñs
pōt extorqueret ſubditis ſine pctō. extra de cēſi. ca. Lū
apl's. pa. Prohibemus ne ſubditos rc. Et ſubdit q̄ ſi
manifesta ⁊ rationabilis cauſa extiterit cum caritas
te moderatum valeant ab eis auxiliū posuſare. Ex

48

Sextum preceptum.

causis tñ rōabilibꝫ pōt petere moderati subsidiis dñs
mō hoc petat sine minus vñ coactō directa lī directa
Indirecte aut̄ cogit dñs subditos qñ eis iusticiā dñe
gat vel iñ iniuriā eis facit q̄ vult s̄b eis tñ h̄e r̄i tali
casu cū pctō recipit r̄ restituē tenet illi a quo recepit:
nisi ille a quo recepit eēt fū: cū ei illa res sit dñi sicut
et ipē fū: tunc nō tenet ad restituōez: lī dñs peccet si
nis grauet fūos suos. Primum casus i quo vltra cēsuz
debitū lī dño moderatū subsidiū petere ē: p defēsiōe
patrie. puta cū patria ab hostibꝫ iūste iūadit: tūc enī
subditi nō solū tenent res suas iptiri: s̄z et tenent ad
hoc corporalr laborare. Secundū ē si captꝫ sit i iusto bel
lo. Tertiū ē si iussu p̄ncipis vel pape debeat ire con
tra hereticos vel paganos. Quartus si debeat filiuz
militare vel filiā despōsare. In oibꝫ his r̄ sil'ibus pōt
licite petere a subditis subsidiū moderati. Sz si dñs
vult ludere ad aleas vel in aliis vanitatibꝫ expēde
re vltra vires: ppter tales causas nō lī qcꝫ exigere
a subditis. Et si exegerit. tenet restituere fū. Sūill.
extra de consuetudine: in fine. ¶ Quarti sūt q̄ ppter
debita dñorꝫ suorꝫ ciues r̄ subditos indebite ipigno
rāt qđ ē rapia coram deo. qz res pauperꝫ indebite in
pignorant dimissis rebꝫ p̄nc palibꝫ dñorꝫ suorꝫ. Qui
ei sunt q̄ mercedē aliorꝫ iniuste detinētr̄ seruant. Si
sciendū q̄ iniuste detinētes mercedē alienā tripl̄ pec
cāt: r̄ tripler malū incurruunt. Primum est: qz iram dei
grauiſſime ſe p̄uocāt. qđ p̄z. qz istō ē vnuꝫ de pctis
clamātibꝫ r̄ i auribꝫ dei clamorē diuile vltōis īngiter
exposeētibꝫ Dī āt pctm clāre ad deū: qz sua enoritas
te deli p̄uocat advīdictā. r̄ talia pctā sūt q̄ttuor. Pri
mū oppōſſio vidueſſicidii. ſtētio mercedis paupis i
iusta: r̄ vitiū ſānā. Clātit ad celuvorſāguis ſodōp

Ebor op̄issor mercesq; retēta laboꝝ. Secūdū ē quia
tales sub iþis influxum diuine pietatis obſtruunt. qd
vz p illō. Psrouer. xxi. Qui aurem suā obturat ad cla-
morē paupis: iþe clamabit ⁊ non exaudietur. Tertii
est: qz omne ſemen diuine gr̄e areſcit i aia ⁊ deſiccatur
qd p̄ per hoc & ſemen diuini cordib⁹ talis cadit ſus-
pra petrā qd eſt cor durū ⁊ aridū ⁊ ab oī humore gra-
tie deſiccatur. ⁊ iō tale ſemē oꝝ areſcere: cū nullo hſioꝝ
re pietatis ⁊ gr̄evaleat hſectari. Tertia expō eſt.
Mōfutuꝝ facies iþis. f. eq̄libus i reb⁹ ſuis aliqd no-
cumentū inferendo. Et h̄ iſtud preceptum peccāt no-
uem genera hoīm. Primisūt vſurarii. ⁊ tales ſūt
publici vel p̄uati. Mā publici vſurarii plectſtūt a iu-
re quadruplici pena. Ps̄ria eſt ſinā excōicatiōis. Se-
cūda eſt priuatio cōionis. Tertia eſt oblatōis. Quar-
ta priuatio ſepulture. qz nō dñt in cymiterio ſepeliri:
⁊ q contrafecerit ſuſpēſus manet ab officio donec ſe-
cundū arbitrium epi ſatiffecerit. extra deſluris. Qz
in oībus. Si aſit ſunt vſurarii p̄uati: ſic iteruꝝ h̄ hoc p-
ceptū peccāt q̄ttuor ḡnā hoīm. Primi ſūt q̄ preſtant
cūl̄ditione ⁊ pacto plus recipiendi: ⁊ iſti ſūt exprefſe
vſurarii etiā ſm iudiciū ecclie. Secūdū ſūt q̄ ſine ipa-
cto aliquo p̄ſtant eo tñ aīo & vltra ſortē recipiāt: ali-
as nō mutuarēt. ⁊ iſti ſūt vſurarii quo ad eū propter
iſtentionē corruptā. quā etiā dehortatur ſaluator. Va-
thei. vi. vbi dñ. Mutuū dantes nichil inde ſperantes
S̄ hic iſi rationabilis duplex dubitatio. Ps̄ria eſt
cū lex diuīa phibeat vt puniat tā manum q̄ aīm: q̄
relex humana ſolū phibet ipsam manuꝝ: qz puniſto-
luꝝ actū ⁊ nō aīz: Secūda ē cū lex diuīa phibeat om-
nē ineq̄litatē q̄ relex humana phibet ſolū illā q̄ ē nota-
bilis magna. qz phibet aliquē ſcipere vltra medieta

49

Septimum preceptum.

tem iusti precii? 49 Id primū dicendū ē q̄ lex humana
est quedā regular mensura hūanor̄ actus. Mensura
asit d̄z eē vngenea siue congrua mensuratio. vt scri-
bitur. iiii. ethi. Tū oꝝ q̄ lex hūana p̄formet conditiōi
bus hoīz quibus daf̄ p̄f. 2. q. lxxxvi. ar. 22. Constat
aut̄ q̄ lex hūana daf̄ multitudini hoīz in qua magna
p̄ deficit a p̄fectione & virtutis & iō lex hūana nō p̄hī-
bet oia vicia sicut lex q̄ solū daf̄ p̄fectis & virtuosis: s̄z
solū p̄hibet grauora illa a q̄bus est possibile maio-
rē partē multitudinis abstinere: & precipue illa q̄ sunt i
nō documentū alior̄: sine quoꝝ p̄hibitōe nō posset hūa-
na societas conseruari. Sicut prohibitio furti: homi-
cidii: & hīmoi. & hoc rōabiliter p̄tigit. Hā lex humana
gradat̄ & nō subito inducit hoīes ad virtutem & iō
nō imponit multitudini iōperfectoꝝ vt ab oībus absti-
neant. alioqñ iōfecti hoīs hīmoi p̄cepta ferre nō vas-
lentes: in mala deteriora laberentur. qd̄ satis iūnit
xps. Math. ix. vbi dicit q̄ si viuū nouū. i. p̄ceptum p̄-
fecte vite mittā in v̄tres veteres. i. hoīes iōperfectos
v̄tres corrūptūt: et viuū effūdit. i. p̄cepta contenit
ur: & hoīes ad maiora mala prumpunt. Id secundū
dicendū q̄ lex q̄libet p̄formatur suofini. Lex aut̄ dī
nina h̄z p̄fine beneplacitum diuīe voluntatis. Hūa-
na & lex habet profine cōicatōis sufficientiā. Et iō
quandaꝝ p̄nā in equalitatē p̄mittit hoīb̄ iōfectis: q̄
nō multum ab equalitate iusticie excedit & q̄ cōioneꝝ
humane societatis nō mltū iōpedit. Lex aut̄ dīnia q̄
solū intendit rectitudinez & virtutis & iusticie iō punit &
p̄hibet omne illud qd̄ contrariaꝝ rectitudini & virtutis
& iusticie. Secūdarō ad idēz ē q̄ lex hūana daf̄ pplo
cōi in quo mlti sūt deficiētes a p̄fectione & virtutis. & iō
nō p̄hibet oēm ineqlitatē in h̄ctibus hūanis. Lex

autem dñis iste edit rectitudinem extutis etiam de xtuosis et
prefectis iusto phibz oē illō qd extuti ūtū sūt q mu-
tuant res suas ad certū teriz quo veiente nō volūt p̄sia
revlētorē dilatōez nīsi aliqd emolumentū recipiat l̄ ex
p̄sse nihil petat. ¶ R̄ti sūt q vēdūt res suas lōge ca-
ri⁹ pp̄ dilatōez solutōis: q̄ icōtinēti soluēti. Hec pas-
tet extra de usuris. ca. ¶ Soluit: t̄ tenet restituere. vt
ibid dñ i glo. Si ei vēditor statuat i corde suo p quā
to velit rēsuaz dare: nō pōt pp̄ dilationē sine pecca-
to p̄ciū augere. Si enī pecūnia parata idigeat: pōt q
dē p̄ pata pecunia diminuere: s̄ no i pōt p dilatione
augere vt p̄ extra devēditōe t̄ ēptōe. ¶ Si dilecti t̄ ca.
penultio. Esteniz regula gñalis q̄ quicquid accedit
ad capitale usura ē. vt p̄. i. q. 3. Pleriqz. Hoc tamen
fallit in ceteris casibz infra scriptis. ¶ Primo rōne
fideiussōis vt qn̄ fideiussōz soluit sortem usurā quā
dedit ille a quo mutauit. ca. Qui soluit p̄ illo tunc ei
pōt usuras petere. extra defideiussoribz. ¶ Secun-
do ratione oblatōis t̄ cōsecratōis. xiii. q. 3. in legibz
vbi dicit q̄ q̄ rapit eccl̄ asticas oblatōes id est quod
deo cōsecratum ē: dñ restituere i quadruplū. vbi peti
pena non usura. ¶ Tertio rōne dilationis: qn̄ q̄s est
imora soluēdi. Ad hoc pōt agi ut reddas indennis.
ff. Scio sociū. ¶ Quarto rōne locationis. vt qn̄ pes-
titur aliquod pro domo vel equo conducto/et qn̄ pes-
cunia locatur ad pompā q̄: nō ē tūc mutuū: s̄ locatū
ff. ¶ Si mobilia. ¶ Quinto rōne vēditionis. vt si vendo
usum pecunie. vbi grā. Volui emere merces troga-
sti me cessare vt mutuarē tibi pecuniam: t̄ ego respō
deo tibi nō mutuo: s̄ usū pecunie vēdo ita q̄ tali die
reddas michi tantum quantū possem lucrari; pericu-
lum autem in me recipio hoc non est usura scōz Joh.

50

Septimi preceptum

et Hostie. Qui autem simper alicui mutuat pecuniam etiam
si piculum in se recipiat si aliquod recipiat ultra sorte: usu
ra est extra de usuris. Huiusque i. **G**esto ratione societas
tis. Licitum est enim quod unus possit pecuniam alteri et alii super-
pleat labore: quod si pecunia deest ita tamen quod piculum et lucrum
crespet virumque. **S**ocio. **L**ege. i. **G**estio ratione
incertitudinis et dubii. ut quod dat nouem solidos ut alio tempore
sibi totidem mensure et vini et olei reddat: id tamen plus va-
leant quam decem solidi. tamen dubius est utrum tempore solutionis
sit plus vel minus valiture: non est usurari. **S**i rati-
onem causa dubii excusat qui merces suas vendit am-
plius quam valeant tunc ut certo termino pecuniam re-
cipiant pro eiusdem tamen illo tempore contractum non erat vendi-
turus eas extra de usuris causa ultimo. **S**i rati-
onem vince ad tempus vite alicuius et emptor longe plus
recipiat: non est usura propter incertitudinem extra de usur-
ris. **S**i ea hec Hostiem et Hafridum: id Guillermus pos-
suum sentiat. Motu autem tamen quod ecclesia tamen detestatur usura
rum voragine quod eum restrinxit omni modo quo potuit. quod
potius tamen quod publicam usurarii quadruplici pena percussit tum
quod contra ipsam solutionem multiplex remedium adhibi-
buit. quod potius quod si aliquis promisisset usuras soluere: non debet
cogi ad soluendum quod usura sunt indebitae extra de usu-
ris. **D**ebitores. Si autem aliquis iurauerit eas soluere
habet duo remedia secundum iura. Quorum primum est quod faciat
cogi creditorem quod relaxet iuramentum vel quod desistat ab
actione. **f**f. de iure iurando. **c**a. i. **T**ales. Secundum re-
medium est quod post solutionem usurae potest eas repetere
si autem iurauerit soluere et non repetere: tamen inter haec duo
remedia. **C**onservandi est quod potest iudicii denunciare et ius-
dex ex officio suo potest illum cogere ad restituendam. **G**estio est
quod potest illum agere ad relaxandum iuramenti extra de iure iuri-

Ad infam. Si autem iuravit soluere nec repetere nec de-
nunciare: sic est illicitum iuramenti: nec obligat ad ser-
uandum extra de cognatione spirituali. **A**nobis. Dico
quod non repetet directe, propter vim iuramenti: sed in directe
bene repetet. scilicet denunciando ecclie criminis illius ut sic
compellatur ad priuatum quantum potest agere restituunt.
Si autem iuravit quod non denunciaret: non esset in hac parte
iuramenti cui sit illicitum: ut puta sed salutem primi et per
secutionis sed preceptum de primo diligendo. **A**nni non obstante
te iuramento: potest procedere in hunc modum denuncia-
tionis. et ita occurreret fraudibus usuriorum. Extra. c.
Tuas. **D**udum. Secundi sunt sacrilegi qui rem sacra
furantur siue auferunt de loco sacro: siue de loco non sac-
ro: ut p. 3. xvii. q. iii. **Q**uisque. Et tale furtum de proprie
sacrilegum. **Q**uod etiam committit cum quod facit iniuriam
clericis: vel personis ecclesiasticis eos. scilicet detinendo: vel
res ipsorum auferendo. **T**ales enim sacrilegi sunt ex
coicati ipso facto et priuatis sacramentorum receptione
xvii. q. iii. **T**ertii sunt qui nocumentum auferunt reipubli-
ce: puta monetas falsificantes in pondere vel labore
vel coem extractoem diminuite per soluedo vel etiam ar-
gentuz semiplene depurando. **E**t generaliter omnes qui in suis
mercanciis potius et mensuras falsificant: dicuntur fu-
res reipublice. ff. defal. emptione. l. i. **E**t tales fures
exurunt in aqua bullente. ff. defalsariis monetis. l. 2. nec
talismoneta reproba liberat soluentem. ff. de pignoris
bus. l. **E**legantur. et istud petrum reprobat. Prover. xx.
Pondus et potius: mensura et mensura: utrumque est ab-
hominatio apud deum. **Q**uarti sunt qui vendit venes-
num mortiferum vel gladios intoriciatos: seu tarillos
falsos: qui etiam dicuntur fures reipublice: et tales sunt
reliqui scelerum que per emptores perpetrant occasionem

Septimum preceptum

illarū resū. Et hoc potissimum tenetū est qñ talia vē-
dunt intentōe puerū. Et de talib⁹ rebus que nō pñt
esse utiles ad hūanū usūz vt venēa mortifera et hmoī
¶ necūqz aut̄ res ad debitū usūm hūanū pñt puenis-
re:puta baliste et arma in iusto bello: alia licue vē-
di pñt: q̄ tñ vendi nō deberēt ei de quo pbabilis poss̄
cognosci q̄ talibus vellit abutī. ¶ Quidam suū qui p̄tā
beneficia curata simul tenet: se nō faciūt statuto tpe
ad ordines promoueri. tales enī fures reipublice di-
cunt. non solum qz furant et male sibi usurpant bona
illa q̄ sunt p̄ bono cōfideliu deputata. verū etiam qz
deo furant aias fideliu: qz eas decipiūt et in absolu-
tionibus sacrametalib⁹ deludūt. Quod vero est si sunt
per ep̄m moniti ut talib⁹ bñficius cedat. vel si sunt per
ep̄m p̄uati. Sz q̄ diu ipi epi tales patiunt: tunc sub-
ditū peri pos aias periculū nō incurrit. Hoc pbanc
extra de electōe. ca. Lū in cunctis et ca. Dudum. et ex
tra de pbendis. c. De multa. Sexti sunt qui furantur
pecora hoīm: qđ furtum pecorū dī abigeatus: vel qui
scient vēdunt pecora morbosa. De quo nota q̄ nō tñ
qui furant pecora: s̄enā q̄ scient vendit pecora mor-
bosa dī fur. et sic tenet ad iteresse ad itare et extra re
¶ Quod ut pleni⁹ intelligal sciendū q̄ ut dī interesse in-
tra rem vt si ipm aial perit: s̄ extra re: vt si alia peco-
ra pñt de contagione morbosī pecoris. vt notat Hos-
sti. Si aut̄ pecus morbosum vendat q̄s ignorans tūc
tenet emptori q̄to minoris emptur⁹ erat. ff. de actiōe
empti Julianus. Venditor enī cuiuslibz aialis dī p̄sta-
re aial sanum potens comedere et bibere. ca. de emp.
et vendi. l. Emptor. Septimi sunt artifices qui opera
sua fraudulentē faciūt / vel qui in diuersis mercioniis
hoīs decipiūt mali p̄ bono vēdētes. s̄ quos p̄pheta

inuenit dicens ita. Qe q dicitis bonū mali: r malum
bonū. Tales raro dormiūt: nisi ad minus septies in
die primū decepterit. De qb^o dī p̄rouer. iii. P̄dānē
ipietatis cōedit t sōn^o nō capiſ ab eis nisi supplanta
uerint. Octauisunt q mala fide faciūt hoīem incur
rere dānū. sicut q incutant alios ad ludū alee t hmōi
El cuius euidentiā tria sunt per ordinem declaran
da. P̄primum est quantum p̄ctiū sit ludiſ alearum t
tarillorum Secundum est quid sit iuris de deo quod
perdit in alea puta qñ t quibus personis sit reddend
a pecunia que in ludo perdit: t qñ non. Tertium est
qualit t qñ tales ludi p̄nt esse liciti t fieri sine pecca
to mortali: P̄op̄rimum sciendum est q quantis
tas peccati in talibus p̄t cognosci ex nouem circum
stantiis: quarum quelibet est p̄ctiū mortale quas enu
merat lhostien. de ludo alee. di. i. P̄rima est deside
rium lucrandi: ecce cupiditas que estradix oīm ma
loꝝ: vt dī. i. ad Thīm. v. Secunda est voluntas spoliā
di p̄imisi: ecce rapina Tertia est usura maxima que
attēdit nō solū in anno vel īmense: sīl eodē die extra
de excessibꝝ platoꝝ. Int̄ dilectos. Quarta est multi
plicia mendacia t vba vana t occiosa que in talibus
ludiſ frequenꝝ attingūt. Quinta ē execrabil iuratio
t blasphemia q in talibus ludiſ frequenꝝ in deuīt in
sanctos refunditur: ecce heresis. Sexta est corruptio
multiplex p̄imor q ad ludiſ de mala consuetudine
veniunt recipiunt. Septima est scandalū bonorū
q ex p̄dictis cōditiōibꝝ nephandis incurrit. Octaua
est p̄ceptis phibitiōis sc̄tē m̄ris ecclie. Mā glo. dicit
q hmōi ludiſunt phibiti: nō tñ dissuasi. Mona p̄dis
tio est amissio t̄p̄is t oīm actuuī bonorū q in illo t̄p̄e
quis facere potuisset. P̄op̄rimum hoc sciendum est q fm

Septimum preceptum

leges illud qđ perduntur in alea nō debet solui t̄ si solutum fuerit repeti potest vñqz ad quadrangintā annos. ss. de aleato. l. vi. in fi. **D**oc etiam dicit greca lex que est infine tertii. **L**ex greca. ca. de vñris. Vñlē ludus Sed hoc intelligit. Ray. t̄ Guili. de eo qui nō ludit voluntarie: sed attractus. Si vero ludit voluntarie: tunc qđ perdidit non potest repeterē: sed secundum predictos debet pauperibus erogari quod aut dicit Bern. in glo. q̄ hoc debet restituī: potest intelligi de eo qui non ludit voluntarie: sed attractus. Rō autem quare nullus retinere possit quod in ludo acquiri ur: est hec. quia ludi aleæ t̄ tarillorum sunt p̄biti per leges t̄ etiam per iurascripta. Et ideo in talibus rebus acquisitis. deficit bonus titulus: bōa fides: t̄ iusta cā. **E**x qđ in ascē hō licita rei possessio. **T**ropē tertissimē ē q̄ ludus aleæ dī eis ludus q̄ inuitū fortune. t̄ ad hoc q̄ aliquis ludus sit licitus p̄mo reqrit congritas p̄sonae. Clericis enim in alea non l̄ ludcre. qui a publicis aleator repellitur a dignitate: non obstante consuetudine. extra de excessib⁹ bus prelator. Inter dilectos. Et talis de iure deponi potest. si se non corredit. xiii. qst. iii. **S**i quis. **C**e cundo reqritur congritas materie. vnde pro esculēto t̄ poculento ludi potest. Tertio requiritur congritas mensure. vnde ultra vnum solidum ludi non potest. Et si quis illum verberauerit in cui⁹ hospicio lussum est in alea/ vel si dolo aliquid subtractum fuerit: iudicium et non datur. ss. De alcato Lege. i. Sed hoc intelligitur ut dicit Azo de illo qui consuevit lusores aleæ accipere causa emolumēti. sec⁹ si apd aliquē incidenter ludatur. **Q**uarto requiritur congritas t̄pox: ut qđ ludatur t̄pē luctus vñpnē/ vel orationis

Quinto requiritur q̄ non faciat ḥ legē ludi: vt q̄ nō
male computet: nec etiaꝝ ludente prouocet: prout no-
tantur hec ca. de lusu alee. **L**ege **L**udus alee. Homi-
sunt qui se furibus associant ⁊ furti eorum participes
sunt ⁊ talis participatio committitur nouem modis
put sunt nouem p̄tā aliena in quibus homo reus ef-
ficietur criminis alieni et se furti associat secunduz il-
lud. **S**i videbas furē currebas cū eo p̄o. xlir. **P**recca-
tu ei alienū omittit p̄mo consentiendo. ⁊ hoc fit scđo
quadruplicē consensuꝝ qui ponitur extra de officio de-
legati. ca. i. vbi dicitur **F**acientes ⁊ consentientes pa-
ri pena plectendi sunt. **T**erminus est consensus ne-
gligentie vel dissimulationis: vt si aliquis ex officio
debet vel potest spolia precauere: ⁊ nō cauet: talis di-
citur spoliator: non tamen tenetur ad restitutionem:
sed debet illum cogere vt restituat. **S**i tamē aliquid
emolumenntum percepit de tali dissimulatione sic te-
netur ad restitutionem. **S**ecundus consensus est
consilii ⁊ persuasionis. **S**ed tunc distingue quia vel
predo vel furfacturus erat etiaꝝ sine consilio ⁊ sic mi-
nis peccat ḥ faciens: et sic non tenetur ad restitutio-
nem. **E**t non erat facturus: ⁊ sic par est delictum a
gentis ⁊ consentientis. ff. de furtis. lege. **Q**ui seruo-
fno ⁊ talis tenetur ad restitutionem. **T**ertius con-
sensus est cooperationis: ⁊ sic equaliter peccat faciēs
⁊ consentiens ⁊ equaliter punitur. ff. de furtis **L**ege.
Vulgariter. vbi dicitur. **S**i duo vel plures vnum a-
gnū furati sunt: quem singuli tollere non potuerūt
oēs furti tenentur insolidum. **S**ed si vnum potueret
furtum fecisse sine alio: tunc quilibet tenetur pro par-
te sibi contingente. **Q**uartus consensus est auto-
ritatis ⁊ defensionis: vt qui mandat fieri furtum: vel

53

Septimum preceptum

qui factum defendit: et talis plus peccat quam faciens: et tenetur ad restitutionem. **Q**uintus consensus committitur partem capiendo: et qui inde comedit et bibunt: vel pro suis debitibus furtum vel rapinam scienter recipiunt tales tenentur ad restituiones partis quam habuerunt. **S**ed dices. Quid faciet ergo virorū raptoris vel furis: potest ne comedere de furto aut rapina? **A**d quod dicendum est quod si maritus habuerit aliquod de iusto: de illis debet mulier separatis expendere et victum sumere. **S**i vero nichil habeat nisi de rapina vel si sit aliquod de iustis hoc ita permixtū est quod discerni non potest tunc mulier sibi doctores non debet ratione vel furto coedere. sed aliud sibi victimū querere. vel a consanguineis vel amicis: labore manuum: vel etiam querēdo elemosinas hostiativt dicit Hostien. **S**i autem maritus sit ita malus quod oīno cogat eā vivere de rebus raptis nec possit sibi aliud victimū querere: tunc nefame moria restat ei triplex remedium. Unū quod vivat de dote vel sponsalicio. nam ut dicit glosa. in hoc casu potest recuperare dotē etiā constantē matrimonio. **S**ecundum remedium ē: ut denūtiet epō quod potest expellere maritū ut pascat virorem de iusto. 2. q. i. **S**i peccaverit. vel committat eam alicui persone honeste: que de honesto lucro sibi prouideat. extra de pignoribus Ex litteris et de dote post diuortium restituenda per manus. **T**ertiū remedium est quod si sit in tam arcto posita quod de nullo alio posset sibi victimū inueire: tunc posset vivere de rapina: quod necessitas legē non habet. Et quod sic expēderit dolenter sumat et vivat quantum parcus potest ad subleuandum necessitatē solam et proponeat firmiter restituere quod citius poterit quicquid inde susperit. **S**ed tū virorū tenet viro debitu reddere in casibꝫ supradictis.

recomerso. Est tñ sciendis q̄ quis vxor de honesto
ue vel alia re rapta in spē cōedcre nō possit extra cas-
sūltie necessitatis si tñ res sit empta de re rapta pos-
terit cōedere etiā sine casu vltie necessitatis. Lui⁹ rō
ē. Si ei res rapta vēdit tūc i p̄cio dato viciū furti vel
rapie purgatur p̄ hoc q̄ emēs voluntarie dādo trāstu-
lit dñm tal' rei. An illō p̄cū v̄l lucrū licite pōt q̄z ab
eo recipe teneat restituere. Quidā tñ magni docto-
res dicūt q̄ vxor licite pōt vti de reb⁹ p̄mixtis dū tñ
i mēte hēat q̄ libenter viuere vellet s̄ licite acq̄sitis.
¶ Sexto cōmitiū p̄cū alienū tacēdo: vt q̄ solo xbo
posset p̄hibere furtū v̄l poss̄ defēdere ne aliū rapes
rēt v̄l ne clericū p̄cuterēt & tales tenenē solū ad resti-
tutionē s̄z etiā sūt excōicati. Sz hoc Bernardo itellis-
git de illo q̄ ex officio talia teneat defēdere alias non
vel etiā de illo q̄ tacet in synodo siue in ciuitiū iudicio
vbi talia a forefacta debēt merito publicari. ¶ Se
ptimo cōmitiū adulando vel detrahendo vt si q̄s die-
cat alicui persone potenti q̄ rape sit strenuitas vel di-
cat illū eē dignū spoliatōe: talis ei adulator. vel de-
tractor tenetur ad restitucionē si ille alias nō fuisset
facturus spolium vt p̄z. xi. q. 3. Nemo Sz sciendum ē
q̄ triplex est adulatio. ¶ Prima est attribuēs bonū
aliciū q̄bēt. ¶ Secunda ē attribuēs bonū q̄d n̄ hēt
& vtrūq̄ est p̄cū veniale/lacet scđm grauius primo.
¶ Tertia ē approbando malū q̄d facit: & hoc ē mor-
tale. vt p̄z. xl. di. Sūt nōnulli. tc. ¶ Octauo peccatūz
alienum mittit hospicio colligendo & occultando.
Qui enī furem non indicant domino ipsum querenti
participes furti fiunt extra defurtis. Qui furem. Sz
hoc intelligendū est de illo qui ideo non vult fure p̄-
dere ne p̄ticeps furtifiat. ¶ Homo p̄mittit peccatūz

Septimū preceptum

alienum emendo. ut q̄ emit furtū vel rapinam. **S**ed ibi distinguere op̄z. Nam ille qui rapinam vel furtū emit, aut intendit gerere negotium alterius cui res est ablata: et sic pōt̄ repetere preciū quod dedit. et expē-
fas quas circa illā rem fecit. **C**. de rei vendi. Aut in-
tendit gerere negotiū, p̄prīum puta premis ut reti-
neat. Aut ergo emit mala fide: aut fide bona. Si fi-
de mala puta si sciuit vel p̄babilit̄ credidit esse furtū
et sic emptor grauat⁹ sex modis. **C** Primo quia te-
netur rem semp̄ reddere etiā si aīal moriat: vel vio-
lenter rapiat. Instituta de usurpationibus pa. In re-
bus. Semp̄ cīm̄ emens furtū teneat de casu fortuito
nisi in uno casu: sc̄z si rem obtulit dñō tempore et loco
congruo et ille noluisse recipere. tunc ille purgasset
moram. s. de conditione fur. In re. **C** Secundo tene-
tur restituere om̄es fructus p̄ceptos et qui medio tem-
pore percipi potuerint. **C** Tertio quia res exstima-
da est secundū optimū eius statū: putas res tpe ven-
ditionis fuisset melior q̄ postea. s. de furtis In re fur-
tiua. **C** Quarto quia non potest repetere precium
quod dedit. **C** Quinto quia non pōt̄ agere extra vē-
ditorē de p̄cio soluto. Obstat enim sibi turpitudō sua
nisi de hoc exp̄sse cauerit. x. q. 2. **C** Sexto quia per-
dit expēfas suas voluntariās. **C** Deī antib⁹ et gagi
Si aut̄ emit bona fide puta si p̄babilit̄ credidit rem
esse iusta: tunc illa bonafides quattuor sibi confert:
C P̄rīo qz non teneat rem restituere durante bona cō-
scientia. Sed si postea scinerit rem esse furtiuam te-
netur eam restituere: et etiam fructus extantes. s. nō
fructus consumptos tenetur restituere. **C** Secundo
quia potest rem alienare et vendere durante bona fide
de putas si probabilit̄ credit et c. **S**z si aliquod lucrum

ex venditione cōsecutus fuerit : illud teneat restituere
postea dñō venienti. ff. de cōditione indebiti. I. Nam
hec. Tertio q̄ rē non teneat restituere in casu fortuito
durante bona fide. Si enī res iterum pereat abscul-
pa sua: in nullo teneat dñō suo fidere. Quarto quia
posse restitutio[n]ē rei potest agere cōtra venditorē de pre-
cio qđ dedit: dūmō rem restituerit p[ro] iudiciū. Enī cau-
sum est in talib[us] q[ui] emptor dicat dñō rei q[ui] ipm tra-
hat ad iudicium: et post q[ui] emptor citatus fuerit denū
cietur venditori q[ui] veniat et defendat rem venditam
et si tunc res ab eo euinciāt venditor teneat de emptiōe
nisi emptor fuisset absens p[ro] contumaciam tpe date
sne. vel nisi per iniudiātū iudicis snia lata fuisset extra
de emp. et ven. ca. Utimur. Si autem extra iudicium
restituat: tunc venditor nichilomin⁹ teneat restituere
precium in foro priuāli. Iz per iudiciū fori ad hoc cogi-
non posset. Sed hoc est ver⁹ q[ui] raptor rē absulit ius
ste: puta in bello quod sciebat esse iniustum: quasi
sciuit bellum iniustum fuisse. non teneat restituere rem
raptam. Si autem probabilitate credit bellū iniustum fuisse
puta q[ui] vicini vel sapientes hoc dicunt: tunc similiter
bonafides cōfertib[us] quattuor bona supradicta. Et
si postea sciuerit bellum fuisse iniustum. tunc d[icitur] resi-
tuere rē et fluct⁹ extātes nō tñ p[ro]sumptos. Et si autem una
regula notanda in oīb[us] supradictis nouē p[ro]bris alteris
nis nam q[ui]cūq[ue] fuerit causa spolii vel alteri⁹ dāni: ta-
lis tenetur insolidum alias nō teneat nisi de parte per-
cepta. Si aut illa res vendita fuerit non tñ teneat sol-
vere precium, p[ro] p[ro] re datū: s[ed] debet solvere iusti p[ro]
rei uno tñ totū soluēte. oēs socii liberant etiam
et q[ui]libet eēt insolidū obligat⁹: cui facta ēsolutio des-
bet cedere actioni ei qui soluit. ff. defurtis. Si plus

Octauum preceptū

res. Et sic propter qualiter sit confitendum de transgressio
ne huius precepti.

Octauum preceptū est. Non falsum testimoniū dices
Abi scđm Augustinum phibet om̄e nocumen-
tum quo quis per falsitatē oris ledit priimum. In se-
cundo autē precepto phibet mendaciū falsitas respe-
ctu dei put cadit sub periurio. Id cui⁹ evidentiā ma-
iore est sciendū quia fīm aug. non solum phibet hic mē-
daciū: sed etiā om̄e nocumētū oris. Mendaciū enim
non solū cōmittit in x̄bis falsis fīm aug. verū etiam
in operibus simulatis: quia fīm ipsum mēdaciū est
x̄pianūse dicere et opa x̄pi nō facere. xxi. q. v. Cauete
et prome Io. i. Iō primo est ostendendum quō fiat istius
mandati transgressio in x̄bis mendosis. Secundo
quō in x̄bis mendosis primo nocuit. Tertio quō in
factis simulatis. Et fīm ista tria istud preceptū habet tri-
plicem expōcm. ut ver debil in pecculi. Propter primū
est sciendum quia in x̄bis mendosis istud preceptū trās-
greditur nouem genera hominum: quoruz tria offen-
dunt in mendacio pernicioso: tria in officioso et tria
in iocoso. Quod propter. Nam circa mendaciū pernicio-
sum primo offendunt illi qui mentiunt̄ ē fidei x̄ita-
tem: ut qui diceret x̄pm nō esse natū de x̄gine et hīmōi
Secundo circa hoc offendunt illi quia per mendaciū
ledunt primam et honorē: sicut est mēdaciū false
detractōis vel falsi testimoniū in causa criminali. Id
cuius evidentiā maiore est sciendū quia om̄e mendaciū
quod in iudicio defes de his que ad iudicium pertinent
preter iocosum: est perniciose et mortale. quia sub
uerit x̄itatem iudicii quod cedit in pernicie^z tortius
omunitatis Ex quo propter quia iudex siue testis siue re-
siue actor vel etiam procurator si in iudicio fasum di-

cant: iuder falsam sententiam pferendo: procurator
falsam causaz defendēdo: istud pceptū trāsgrediunt
et mortalit̄ peccant et tam iuder q̄ testis q̄ etiam ad
uocatus tenent ad interest illi⁹ qui iniuriam passus
est: imo si in iura testis falsus infamis effici⁹: vt p. 3.
q. v. Cōstituum⁹. Et hoc est verū si sīna lata sit contra
eū: alias nō. vt dicit Jo. ibidē. Sciendū etiā q̄ testis
mortali⁹ peccat nō solum mentiendo et vitatem negā
do: sed etiam vitatem occultando. extra de crimine
falsi. ca. i. qd̄ intelligi⁹ de teste in iudicio requisito: vt
dicit Jo. xi. q. 3. Quisquis Tertio circa idem offen
dunt illi qui per mendaciū ledunt p̄imum in rebus
exteriorib⁹: sicut illi qui aliquē falso deferunt iudici
vel tyranno. vel qui falso testimonii⁹ tra aliquem
in causa pecuniaria deponunt ex quib⁹ p̄im⁹ dāni fi
cat. Secundo circa mendaciū officiosum p̄mo offe
dunt illi qui ex quadā pietate mentiunt p̄seruāda
p̄imi vita. vt si q̄s videat hoīem queri ad mortē di
cat se nō vidisse eū. Scđo circa hoc offendūt qui mē
tiunt p̄conseruāda hoīis cōtinentia. vt si X̄go volē
ti eam deforare mentiā se esse cōiugatā. Tertio cir
ca hoc offendunt illi qui mentiunt p̄cōseruāda ho
minis exteriori subā. vt si q̄s videns p̄donē velle alia
quē spoliare: dicat parcassibi q̄ non portat pecunia
Tertio circa mendacium iocoſum primo offendūt
illi qui mentiunt pro rēuelando merore et tedio: sicut
aliqui q̄ aliqua ludicra fingūt vt hoīem melācoliciū
erhilarēt. Scđo circa idē offendit illi q̄ mentiunt p̄
aliquo solatio. sicut illi qui cupiditate aliis ōplacere
dīfiniunt aliqua locosa mendacia: vt eos ad risūz p̄
uocent. Tertio circa idē offendunt illi qui mentiunt
ex adulatiōe: sicut illi q̄ falso cōmendāt hoīem: vt ex

Octauum preceptum

hoc magis placeat. Ut ad maiorem evidetiam predicto
 rū tria sunt per ordinē iquirēda. Primum est q̄ t̄ quot
 sūt ḡia mēdaciōr. t̄ quot illoꝝ sit mortalia vel venia
 lia. Secundū est utrū p̄ liberatiōē homīs a quocunq;
 periculo sit dicendū mēdaciū officiōū qđ est ventale
 Tertiū est quō antiqui p̄es abraham ysaac t̄ iacob
 q̄ vident̄ esse mētiti a mēdaciō excusant̄. Id p̄mūzdi
 cendū q̄ aug. in li. de mendaciō distinguit octo ḡna
 mēdaciōr: q̄ tñ oīa op̄rehendunt̄ sub vna distinctiōe
 in ḡnali q̄ ponit̄. xlii. q. v. q̄ talis ē. Mā mendaciōr
 aliud est p̄niciōsum sine malignitatis: aliud iocoſiū
 sine leuitatis: aliud officiōiū qđ ē pietatis. Sub mē
 daciō ait perniciōso comprehendunt̄ tria p̄ma gene
 nera mendaciōrum tilla semper sunt p̄ccata mora
 talia. quod patet quia primum contrariet̄ directe dile
 ctioni dei. secundū autem t̄ tertii p̄rian̄ dilectiōi p
 ximi: vt p̄z er supradictis. Sub secundo. si iocoſo cōtiſ
 tentur alia duo: puta quartū t̄ quintum que ex gene
 re suosunt veniali a. licet excusiblātā aggrauātē quā
 doq; posunt fieri mortalia vt si aliquis libidine soſ
 la mentiendi fallēdīq; libidine sine causa vel utili
 tate sibi finem constituat t̄ huiusmodi. Sub tertio at
 sc̄z officiōo continentur sextum septimum t̄ octauum
 q̄ licet s̄m se sunt veſtalia: perfectis tamen q̄ renuncia
 uerunt pom̄pis seculi secundum ḡosam. xlii. q. 2. Mā
 quis arbitretur. efficiuntur mortalia. Cui videtur cō
 cordare magister sententiārum in. 3. vi. xxxvi. dicens
 illud mendaciū quod fit pro commodo alterius p̄
 fectis dicitur esse damnabile. t̄ idem dicit de menda
 ciō iocoſo. Sed istud non est vix s̄m se perse loquen
 do secundū sententiaꝝ theologorum. qui anec p̄fectio
 status nec intentio actus mutans speciem peccati.

Unde illud quod est veniale in laico non potest esse mortale in
clerico vel religioso per se loquendo: nisi forte propter
scandalum quod in medatio interdum annexitur Iteratio
etiam actus non facit per se mortale, propterea licet ad hoc
disponat, et fit potest intelligi dictum magistrorum mandatum
iocosum vel officiosum est dannabiliter perfectis: non quod est
pro causa, quod causer peccatum mortale est solus dispositio
ne quod iteratio ad mortale disponit. Ad secundum dicendum
quod propter liberationem hominis a quoque piculo non est dis
cendum mendacium officiosum. Etiam Augustinus. Ne quis arbit
etur perfectum et spiritualis hominem, per ista temporalia vita: morte
cuius suavem alterius non occidit animam: debere mentiri: se
quod alius. ut. xxii. q. 2. Et apostolus. Non sunt facientes
mala: ut eueniatur quocumque bona. Nec etiam venialiter
peccare. ut. xxii. q. 2. Faciat Augustinus libro de mendacio
Et. xxxiii. q. v. Cum homo in fine. Augustinus ad Marcum donum
Constat autem quod omne mendacium cum sit malum secundum
se non potest excusari: et ideo mentes perfectorum tam
to amo debent in veritate fundari. Quod nisique vel leuiter
mentiantur, pro quoque piculo emitando. Nam enim Augustinus
in hoc casu non est metuens: sed veritas prudenter celas
ri potest sub tanta ratione dissimulatione ut dicit Augustinus
libro de vita religione: et in questionibus supra Genesim. ubi dis
cit cuius Abraham asseruit uxorem suam esse sororem eius: Vita
te prudenter celare voluit non mensiri. Soror enim eius
dici poterat, quod filia fratris erat. ut ipse metet abraham
dicit Genesim. xi. Tunc genuit Abraham et Iacob
et Iacob. Et post duxerunt Abraham et Iacob uxores.
Homen uxor abraham Saray. et nomen uxor
Iacob Melchias filia Iacob patris Melchies. et
Fesche, id est Saray cognominata Fesche. Alterum
suum respondet Augustinus in libro contra mendacium.

57

Octauum preceptum

Mam ut ip̄e dicit intelligenduz ē sanctos patres illa
Xba dixisse nō intentione fallendi: s̄z figuraliter et p̄
phetice. Mam abrahā excusatur qn̄ dicit se reuersus
cū puero/vel qz prophetice hoc dicit / vel qz affirmiter
credidit q̄ de⁹ cū i momēto resuscitaret sciens pmis-
sionē diuinā cassari nō posse qua sibi dictū ē: in ysaac
vocabil tibi semē. vt ptz. xxii. q.z. ca. Abrahaz Jacob
etia dicēdo se priogenitū nō est mētit⁹: qz nou dixit se
pmogenitū rōne nativitatis: s̄z iure ēptiōis et legittie
cōmutatiōis. Silr dicit rps Johānē esell Heliā non in
persone veritate: s̄z in virtutis imittatiōe. vt ptz. xxii.
q.z. 2. ¶ Lirea scdaz expōnē. Mota q̄ in verbis pximo
nocivis offendit duodeci ḡna hoīm: quorū prias ex le-
dunt fraternalm fidelitatē. qd ptz. Mā primi sunt q̄ of-
fendit. primū suū deridēdo et subsannando q̄ timere
vebent illō subsannans subsannabit̄: et deridēs deris-
debit. ¶ Scdi sunt q̄ bona dicta et facta. primi conā-
tur diminuere et illa p̄ indicū temerarisi puertere: qd̄
est enorme pctm. qz per hoc hō sibi usurpat diuinum
honorē: diuinā sapientiā: et iusticiā. qz rō predictorū soli
deo cōuenit q̄ ē arbiter et cognitor secretorū. ¶ Tertii
sunt q̄ falsa pditio ne sub spē amoris. pxz. q̄ siqz latenē
eradit. et isti s̄sūt silēs. Jude q̄ p̄ osculū sub specie amo-
ris xp̄m prodiit. ¶ Quarti sunt q̄ p̄ iuidiam et odio
sām detractōnē famā px̄ denigrant. Et lz detractio-
sit pctm oris: ppk excessuz tñ criminis pctis oris nō cō-
numeratur/q̄ sunt nūero duo deci: s̄z sub hoīcidio re-
ponit: vt visum est. ¶ Uz rō est: qz sicut vipera vno fla-
tu tres hoīes occidit. ita tria hoīcidia sp̄falia in una
detractōe cōmittunt. qz detractor seipsum et audiens
tem et eum qui detrahit vt frequenti⁹ in mente audie-
tiū sp̄ualr occidit. ¶ Quītī sūt q̄ pxz cū viciis et ip̄o

periis perturbant. et isti spiritualiter in faciem Christi spuunt:
et sputis Arbor suorum amabilem ei faciem inficiuntur. Sex
ti sunt qui per luorem vel arrogantiam primi indebi-
te reprehendunt et oes isti leduti fraternali fidelitate: quo
rū primi sunt qui primū Arboris duplicitem et simulatis
decepunt pretendendo amorem in facie. sed gerunt luorem
in corde. De quibus dicit prophetas. Labia dolosa in cor-
de et corde locuti sunt. Dolus enim cor mellitum gerit in
ore: felleum autem cor gerit in mente. Secundi sunt quod p-
rimū Arboris rixosis ad iracundiam provocant quod quidem
verba tria mala cansant. Primū est quod Arborixosa
par cordis tollitur et fraterna dilectio minorat. Ses-
cundi est quod tales rixosi in mente consueuerunt esse obstina-
ti. quod nec ab aliis doctoribus volunt dirigi. nec suis
defectibus reprehendi. Tertiis est quod isti per metis obstina-
tionem magis in suis defectibus insisterunt. et plures ceteris in
petoribus nexibus ligantur. id est mete obstinata dicitur. si
at ei sicut vestimentum quo opititur: sicut zona quas em-
perantur. In quo evidenter ostendit quod tales obstina-
ti et peccati consuetudine et petitoribus nexibus plus ceteris
costringuntur. Tertiis sunt qui Arboris periculis et lascivis
inuercundis platis primū scandalizant et metis in
tegritatē corrumpunt. quod quatuor sit per hoc ostendit dominus Ma-
thei. xviii. d. Oculū dexteri mansū et pede eruentos et
abscindēdos. propter scandalū evitandū. Nam procul
intelligitur ille quod nos in actibus spiritualibꝫ dirigit. per ma-
nū intelligitur ille qui nobis vite necessaria misstrat
per pedē vero ille qui actus nostris extiores disponit. Et
quilibetistorum quartū sit necessarium: tamen ipsius amor
propter scandalū est abscindēd. Quarti sunt discordia
inter oes seminātes quod peccatum dñs inter omnia
alia magis detestat sicut per oppositū de concordia et

Octauum preceptum:

caritate et cordis unitate marie delectat. **E**nī isti res
nera xp̄m plus perturbat q̄ ille q̄ latus ei⁹ lancea apes-
ruit/ vel q̄ enī cruci clavis affixit. **C**ui⁹ rō est: q̄ tales
ei⁹ sanguinē evacuat p̄ quē oīa pacificavit siue q̄ i ce-
lis sunt siue q̄ i terris. **Q**uiti sunt q̄ mal⁹ ſilis hoīem
ad peccandum inducunt. **S**exti sunt q̄ salubre ſilium
et cetera pieratis opa, primo subtrahunt sicut nō corrī-
gere delinquētes: nō sedare lites: nō iſtruere ignorā-
tes et hīdī. **C**irca tertia expōnem est aduertēdum
q̄ in factis simulatis offendūt duodeci ḡna hoīz quo
rū quattuor offendūt sub spē simulate ſtitatis. quat-
tuor sub spē simulate x̄itatis. q̄ttuor sub spē simulate
iusticie et equitatis. **C**irca primum modū offendūt
indigne cōicantes. **N**am tales deo maiorē iniuriam
faciunt q̄ iudas q̄ ip̄m tradidit. qđ p̄: q̄r caſtrum dei
ſez mētis puritatē in qua de⁹ marie delectat hostib⁹
tradūt. et ip̄m deſi de cordis hospicio turpiter eiiciunt
propter qđ tales p̄ſumptionē sacramenti/nec in gra-
nec in x̄tutibus fecundant: s̄ in pctis poti⁹ obdurā-
tur. qđ apte figuratū est in manna celesti q̄ liq̄tiebat
ad ſolē et arescebat ad ignē. **I**n quo deſignat q̄ mēs
que cū deuotōe et puritatē ad sacramentū accedit in
donis et gratiis fecundat. q̄ x̄o cū cupiditate et ardore
p̄cupiscētē ad ſacrīm accedit in pctis per subtractio-
nem grē obdura. **S**cđo circa hoc offendūt inde uote
orantes: qđ yſaias rephēdit cum dicit. qđ opulus hic
labiis me honorat: cor aut̄ eorum longe eſt a me. **A**nī
hoīes tales ſeip̄os effectu orōnis priuant et deo nau-
ſeam generat. q̄r orōne tepidi cordis abhoīabī de⁹
Bpo. 5. **U**ltimā frigid⁹ eēs aut̄ calidus Hre. frigid⁹ p̄
p̄cupie carnis rephēſionē/aut calid⁹ p̄ caritatis iſla-
mationē: s̄ q̄r tepid⁹ esicipiā te euomere ex ore meo.

Tertio circa hoc offendit nisi sibi ipsi in bonis actis
bns suis placentes: et tales propinuant deo non vinum co-
ditum cum sponsa in catenis: sed vinum mirratum et felleum cum
tudeis. Quarto circa hoc offendit illi qui laudem hu-
manam vel utilitatem propriam in bonis actibus expetunt. q.
oes actus virtutum miserabiliter corruptus: quod nullus actus
est a deo virtuosus quoniam in vicissim degener si in ipso vel opa-
centia propria vel laus humana seu terrena cupiditas/ vel
moditus attendat. Et isti talem contumeliam deo faciunt
quod arborum bone voluntatis per diuinam gratiam in hunc place-
tatem euellunt violenter et in ortu dyaboli reponunt. Cir-
ca secundum modum subscripti. simulate virtutis: primo offens-
dit illi quod ex humano timore retrahunt a libera virtutis
confessione secundum quem modum etiam discipuli anno eent in
gratias spissiti confirmati a christo fugerunt: ubi beatum Christo
sola immobilitas constituit. Usque dicit Anselmus. sola fides ecclesie
per illud triduum incircus remansit cum aliis discipu-
li lapsi essent. et per hoc hanc propagatiuam promeruit
quod sicut eius filius totus natura humana est repator. ita ipsa
a tota natura feminea triplicem defectum exclusit et eam
in triplici perfectioe singulariter super omnes viros ineffabili-
ter sublimauit. quod pater. Hanc natura feia est fragilis ad re-
sistendum: mollis autem ad perseverandum: et parui iudicii
ad consilendum. id vulgo dicitur feia cito consultit: sed raro
melius eligit. Hunc autem triplicem defectum a natura fe-
minea absuluit cum ea christus super virilem perfectionem disci-
pulos christi singulariter sublimauit. quod pater. Nam in tolle-
rantia perfectioe et incostitutio fidei et dilectionis/ aut etiam
in propria iudiciorum et electioe ipsos discipulos a christo
selectos incapabiliter excessit: quod pater ex hoc quod discipu-
lis pre timore mortis fugientibus et infidei vallicitate-
bus: ipsa incircus posuit et in omnibus casu semper melius elec-

Octauum preceptum

git. qd̄ euidentē patet ex hoc q̄ salutez h̄iani ḡhis in
 passiōe sui filii p̄elegit magis volēz tpm magis acer-
 bissima pena pati: q̄ genus h̄ianū nō redimi. Scđo
 circa hoc offendit illi q̄ sub specie zeli x̄tiosi alios a
 lacriter reprehendunt: cū tñ multoties ex odio & liuore
 hoc faciant q̄uis ex caritate latenk pcedere videant
 Tertii ex hoc offendit qui ex amore p̄uato excessus
 aliquorū excusant vel attenuat: aliorū x̄o excessus qñ
 qz magl aggrauat q̄ opz. Quarti circa hoc offendit
 qui simulate & ficiet primorū p̄speritatibus x̄gaudet
 vel ficiet iporū adueritatisbus x̄dolēt. quā quidē ficti
 onem dñs terribilitē detestat. ¶ Circa tertiu modū
 sub species simulate iusticie: primo offendit illi q̄ iustici
 iam vendit. sicut multi iudices & mali aduocati qui
 nolūt facere vel etiā defensare iusticiā nisi p̄ emolu-
 mēto freno. Scđo offendit illi q̄ iusticiā depravat: si
 cit mal⁹ iudex q̄ ex odio p̄uato: nō ex amore iusticie
 reū x̄dēnat/q̄ vtiqz ex hoc reatū homicidii incurrit.
 vel malus aduocatus q̄ scient malaz cām suscepit de-
 fendēdam/q̄ teneat ad infesse illius x̄ quem aduocat
 Tertio circa hoc offendunt q̄ malis p̄siliis vel iniqz
 statutis ledūt prios. Et tales mortaltē peccat & tenē-
 tur ad restitutionē illis q̄ p̄ statuta talia vñificātur
 nec talia statuta merent nomen legis: s̄ magis liuri
 ose machiatiōis nomen h̄it. Lex enī fm̄ isodorū d̄cē
 talis q̄ eōi bono pficiat & vnicuiqz iura sua x̄seruet.
 alias nō d̄r lex: s̄ poti⁹ corruptela. In hoc etiā pctm̄
 incidit q̄ religiosis & xp̄i paupib⁹ detrahit/vel q̄ ali-
 os ab eoz bñficiis auertit dīcētes ipos aliorū ele-
 mosinis nō indigē: cū magnas structuras faciat/qui
 nō aduertit cū q̄ta p̄citate vicit & vestitus hoc faciat
 & q̄ suicero affectu dei honorē & q̄tū statū deo famus

lantiū ī talib⁹ intēdūt. ¶ Quarto circa hoc offendit
illi q̄ libertatē eccl̄i asticā aliq̄ edicta sciēter facit.
et hoc fit tribus mōis put̄ libertas eccl̄iasistica p̄sistit
in tribus. ¶ Prīm est q̄ clericus Abberori non debet
vñ qui fecerit vel fieri mādauerit vel etiā faciētem p̄
posse nō impēdinerit: exēdicatus ē ip̄o iure. ¶ Secōd⁹
q̄ clerici ad iudiciū cīnile trahi nō possūt. ¶ Tertiū
q̄ clerici ad exactiones publicas non sunt obligati.
Unū si q̄s statuerit q̄ clerici possunt cōueniri in cīvili
iudicio/vel etiā phibere directe vel indirecte q̄ cle-
ricus causam suā in foro eccl̄iasistico p̄sequi nō posset
vel q̄ debeat dare exactiones vel tenere vigiles pro-
custodīa cīuitatis tales ip̄o facto sentētiā canonis
incurrūt. extra deſentētiā exēdicationis grauem.

Non p̄ceptū ē. Non ſcupifces rem p̄imi tui
Abi l̄z explicite phibeat ſcupiscētia oculorū i re
aliena: implicite tñi phibet v̄liter oī ſcupiscētia ſue
cupiditas male voluntatis respectu rei alienae. Hā ſu-
perius in septio p̄cepto phibuit cupiditatē op̄is: hic
aut̄ phibet cupiditatē cordis. Et ē notandū q̄ hiē nō
phibet ſcupiscētia q̄ ināscit ex corruptōe fomitis v̄l
delectatiōe sensualitatis. q̄r̄ impossibile ē q̄ iſte ſcupi-
ſcētia nō ſint in nobis p̄p̄ naturā corruptā: sed hic
phibet ſcupiscētia r̄ appetitus q̄ ināscit ex pſenſu-
rōnis. Et hoc p̄ceptū ſilr̄ habet triplicem expositiōe
¶ P̄dria est. Non ſcupifces rem p̄imi tui eam ſc̄p
auariciā appetēdo: ſeu etiā iniusticiā obtinēdo. Ad
cuīs euīdētiāz est ſciendū q̄ res aliena p̄t ſcupisci
ſub triplici d̄ria graduali. Quidā enī ſcupiscētia rem
alienā ſc̄p̄ ſciētes q̄ nō p̄nt ea ſcupitā obtinere: iō non
p̄sequim̄ ſcupiscētia. Si aut̄ ſc̄rent ſe poſſe p̄sequi
ſcupita: conarent ad p̄sequēdum concupiſcentiam

Consum preceptum.

in affectu: et isti realis in occupacione peccat mortaliter
et hoc in primo gradu occupacione mortalis. **C**onditum est
quidam quod occupacionem rem alienam et cum conatu exteriori la-
borare per trahere illicite obtinebat. quod quis ea non obti-
nebat: tamen mortaliter peccat et gravius quam per primi. Et est secundus
gradus occupacione mortalis quod appetit in fure et latrone per furto
et rapia laborantibus. quod ideo in effectu nec furens nec ra-
piens peccat. Et tertius gradus occupacione mortalis
sunt quodammodo quod non solum conatur occupare aliena sicut etiam
occupata prauis conatibus assequuntur et latronibus re-
occupata illicite obtinentibus. et isti omnibus aliis grauius
sime peccat. Et est tertius gradus occupacione mortalis
ut per furibus et latronibus re occupata illicite obtinenti-
bus. et istis nunquam dimittitur per se nisi restituatur ablatum
Eiusdem. cum tamen habeant facultatem restituendi. De primo gradu
occupacione approbat scribere proponer. xi. Manus in
manu non erit inocens. quod ideo manu in manu teneatur ut scilicet
quod actualiter non furens nec rapiat si tamen a furto vel rapia
abstineat non per peccatum delictum nec per iusticiam sed per penam
quod timet suspenditum: talis non erit innocens. uno morta
liter peccat per auariciam rem alienam appetendo per
diminutam iusticiam. quod quodcumque sit malum offendit Eiusdem. in libro de
liberalibus. sic dices. si auaricia mala omnia contumelias: subiectus
malis omnibus de mortis. quod de auaricia mala omnia contumelias:
tumetur: et omnibus peccatoribus per ea perducuntur. Et tamen bene scribit
Eccl. x. Auarum nichil est celestium. Quis enim assignat
Innocentem. in libro de morte. de morte. de morte. de morte.
Auarus offendit deum: offendit proximum: offendit seipsum. Nam
deo detinet debita: proximo detinet necessaria: sibi ipse
subtrahit opportuna. Haec gula evanescat ut archa im-
plete corporis extenuat ut lucrum extendet. et tamen auarus
omnium sibi ipsi crudelissimum deo ingrat: et proximo ipius.

Nō enī p̄xim diligit quē in iudicis p̄imit/egestas p̄sus
mit. Inter cupiditatē t̄ auariciā hoc distat: q̄r cupidi-
tas mala: ē malus v̄l̄ imoderatus ē frenor appetitus.
Auaricia v̄o ē irrotabilis t̄ int̄perata tenacitas eoz
q̄ v̄tiliter expendēdi habent locū. ¶ Sed expositio
Non s̄cupiscēs rem p̄ximi tui: eā sc̄z iniuste. i. ad iu-
sticiam appetēdo: t̄ in malū finem ordinādo. Aliud
est enī appetere aliena p̄ iniusticiā: qđ fit in p̄ia ex-
positiōe. Aliud est appetere ad iniusticiam: puta ad
vanā gloriam/ad luxuriā/v̄l̄ ad crapulā: sicut dīnes
ille fecit qui epulabāt quotidie splēdide. Et istū mod̄
peccādi gētiles etiā p̄hi tetigerūt ostēdētes q̄ in uno
actu peccati possit eē multiplex deformitas. sicut duz
q̄sfurat vt ex inde mechetur/vel crapuleūt/v̄l̄ p̄p̄as
exerceat. Et s̄m hunc intellectum nō solum ḵtra hoc
preceptū faciunt q̄ aliena s̄cupiscunt: sed q̄ sua bona
male t̄ illicite expēdūt: vt voluptuosī/p̄posi/t̄ hmōi.
¶ Hoc oībus aūt aliis i hoc casu magis peccāt clēri-
quor̄ bona oīa sunt pauper̄: t̄ domus eoz debēt esse
cōmunes. et plus ceteris debēt vigilare in pegrinor̄
hospicium. vt. xir. q. i. ¶ In quicq̄d. xii. q. 2. Aūrum.
Gloria t̄ Amico. Nam licet clēri seculares non te-
neātur renūciare temporalibus q̄tum ad proprietatez
eūsum: t̄n̄ tenent̄ eis renūciare q̄tum ad effectum. q̄r
non debent t̄n̄ affici circa temporalia sicut laici. t̄ hoc
designat corona i capite. Nam capitis rasio: est oīm
temporalis depositio. vt scribi. rii. q. i. ca. Duo sunt. Ra-
tio aūt q̄re minus debent affici ad temporalia q̄ lai-
ci est: q̄r sollicitudo temporalis impedit sp̄ialeū. Clēri
aūt iēdo dicunt̄ q̄r sunt in sortem dñi vocati t̄ dīnino
cultui mācipati sp̄alit̄: et iō solū debēt eē dediti contē-
plationi/ t̄ orōni/ t̄ electiōni: t̄ ab oī strepitū temporalis

61

Honum preceptum

semoti. Dechiero. c. Duo sūt. et. xxxvi. di. Qui ecclia
sticis. et Si q̄s vult. Un̄ credo saluo meliori iudicio si
clericis vel monachi h̄ prohibitiōe; iuris nimis se imis-
ceant t̄p̄alib⁹ vel scl̄arib⁹ negotiis sciente; r volūtarie
in tm̄ q̄ notabilit̄ impediāt libertatem sp̄is qua soli
deo vacare debent: q̄ mortalit̄ peccat̄. vbi forte laici
vir venialis peccarēt: qb⁹ non ē interdictū negotiis
secularibus se immisceri. ¶ Tertia expositio. H̄o cō
cupisces rem primi tui: ipaz. s. auare retinēdo vel eā
nccitatis t̄pe cōicādo. qđ nichil aliud ē facere q̄ res
pauper⁹ q̄ violētiā auferre. H̄ā fm̄ aug. H̄o solū aua-
rus est q̄ rapit aliena: s̄ q̄ cupide seruat sua. et io aua-
rus vt dicit aug. ante q̄ aliquid lucret̄. seipz perdit. dt.
xlvii. Sicut hi. H̄o mioris est criminis habēti tollere:
q̄ cū possis r abūdes indigēti denegare. Esurientiū
panis est quē tu detines nudo; vestimentū est qđ tu
recludis miseror⁹ calce⁹ est q̄ apud te veterascit. r est
decretū Gregorii. Ex p̄dictis p̄z q̄ oīs cupiditas co-
dis/aut est i appetēdo aliena h̄ iusticiā: vt p̄z in p̄ma
expōne. vel ē ad iusticiā: vt pt̄z in sc̄da expōe. Aut est
in retinēdo nimis cupide per anariciā: qđ h̄tingit in
ista tercia expōne. Sz hoc p̄t̄ eē dupl̄r. Uel q̄ abso-
lute retinet̄ r occupat alienū: r sic ē fur r latro. vt pt̄z
exsupradictis. Aut retinet propriū: r tunc aut hoc fit
t̄pe necessitatis quo ex p̄cepto caritatis talia cōica-
re deberet: r sic retētio cupiditatis censem̄ homicidisi
sicut supradictū ē in septio p̄cepto. Dalse fame mori-
entem rc. Aut si retinet̄ sua vt ea t̄pe oportuno distri-
buat. Sz hoc h̄tingit dupl̄r. qz aut raro/aut nūq̄ sic retē-
tum egenis distribuit̄: r sic est p̄tm̄ mortale. vt pt̄z
in dñitate qui inicas panis lazaro negavit. Aut aliquā
distribuit̄ r aliquā nō: r sic ē veniale. et hoc fm̄ magis

t minus: put maior vel minor facultas est in ipso dā
te. Sciendū est etiā q̄ iipi auari nō pedites vel equis-
tes ad infernū, p̄perāt: sed ad infernū vēhūnt cū cur-
ru per suā auariciā eis, p̄uiso/q̄ qui dē curr' auaricie
fīm Ber. super canti. sermo. 3. vēhit quattuor rotis vi-
eloz q̄ sunt: pusillanimitas/ ihūanitas/ p̄ceptus dei/o
bliuio mortis. Jamēta ip̄m trahētia sunt: tenacitas/
trapacitas. et his abob⁹ vnus sol⁹ auriga p̄sidet. s.
ardor hñidi. Sola quidē auaricia q̄r non patit plura
cōducere/ uno auriga cōtentā est. Si aut̄ querat quo
t qualitē hō se h̄e ob̄eat ad res possētās: hoc pulchre
docet Seneca i suis puer. ita. d. Pecunie op̄z ipera
re nō seruire pecunie, si illa vt̄ scias: ancilla est/si ne
scias: dñia est, et iō necesse est/ aut teip̄m/ aut pecunia
vilem habeas. Et iō dicit Ber. super cātica. ser. 2. Si
vere tua sunt que possides: expende ad lucrat⁹ p̄ ter
renis celestia om̄uta. Si hoc nō valeas scias te pecu
nie nō eē dñm s̄ seruū. Ecōtra de bonis & x̄tuosis pos
sessorib⁹ dicit Greg. li. mo. Scis viris ip̄are xp̄ afflu
entia est onerosa q̄r grauit̄ hoc tollerāt. q̄r festinās
do ad patriā multa portant in itinere. et iō aut largi
endo distribuūt/ aur deserēdo p̄tēnunt. Sciendū aut̄
q̄ ista triplex expō predicta p̄t colligi ex decreto. d.
xlviij. Bonor⁹ vbi dī sic. Bonor⁹ auctori inherere non
possimus: nisi cupiditatē q̄ oīm maloz radir est ab-
scindam⁹. et hoc q̄tum ad primā expōem. p̄dō scđa
x̄o subdit Utrum catholicū & p̄cipue sacerdotem si-
cūt nullo iūlicari dī errore: sic nulla cupiditate debet
viculari. dicēte scrip̄a. post p̄cupiscētias tuas n̄ eas.
Mens enī pecunie auida/nec abstinere notit a veri
tis/nec gaudere concessis/nec pietati adhibere con
sensum. Hec Leo ep̄s anatholio ep̄o. di. xlviij. Cirum

CDecimum preceptum.

Quātum ḥo ad tertīā:b. Embro. dicit sequēti capl.
 Sicut h̄i. dicit forte cupidus: qd iniusti facio si cū ali
 ena nō inuado p̄p̄a diligēti? teneo? Ipudēs dictis
 q̄ pp̄ia dicas: q̄ t̄ ex q̄bus recōditis in hunc mūdum
 iniulisti: qñ in h̄ac īgressus es lucē: qñ de vētre mīris
 existi qb? q̄so facultatibus: qb? ve subsidiis stipatus
 ingressus es: nōne nudus ītrasti: t̄ nudus exhibis: t̄
 torū ergo scias te inuadere bona q̄tus posses p̄stare
 t̄ retines. Un trāsgressores huīus p̄cepti singlāiter
 puniūtur plaga muscap: qz musce moriētes perdunt
 suauitatē vnguenti. Et sollicitudo possidēnt t̄palia
 non solū impedit deuotionē spūaliū: sed etiā in corde
 hoīs suffocat dei ḥbbū. Dis enī oōr t̄ ofonis deuotio:
 t̄ etiā cōtemplatiōis solatio funditus morit: ubi ha
 bendi cupiditas dñat. Cupiditatē igit̄ desere si i deo
 vis delectari. Ex predictis patet de trāsgressionē hu
 ius p̄cepti: t̄ quomodo sit confitendum.

Decimū p̄ceptū. Non cōcupisces vroxē p̄imi tui
 vbi phibet oīs cōcupiscētia carnis: sicut in nono
 p̄cepto phibet oīs cōcupiscētia oculorū. Jō autē dānē
 duo p̄cepta ad phibendū h̄ac duplē cōcupiscentiā.
 eo q̄ ad eas natura corrupta marie inclinat. Nam
 ad cōcupiscentiā carnis inclinat p̄p̄e sui p̄seruatiōeū
 in esse specieū. Id cōcupiscentiā ḥo oculorū inclinat
 ppter sui cōseruationem in esse induit. Prohibe
 tur etiā hic nichilominus duplex cōcupiscētia ppter
 tria dāna que facit in aīa. Prīm est qz aīam inficit t̄
 maculat. Luius rō est qz cōcupiscētia carnis est sicut
 aqua fluiēs. cōcupiscētia oculorū ē sicut terra sitiēs ppter
 ariditatē terrene affectiōis. Unī sicut de terrarū aqua
 fit lūtū matiale: ita ex hac duplē cōcupiscētia fit lū
 tum spūiale: quo aīa sordidat t̄ p̄p̄is fetida t̄ displi-

etib[us] redditur in dei aspectu ad domini luti vilissimi
Scdm est q[uod] ad modum ignis inextinguibilis aiam
inflamat. De quo scribit Job. xxvi. Ignis est vsq[ue] ad
Assumptionem deuorat. et non solu[rum] aiam inflamat: sed
etiam inflamando incinerat. et tunc supuenit tertia foz
eoz. s. supbia vite: q[uod] ad modum venti aiam insufflat et
redacta in cinerem ad modum pulueris usq[ue]q[ue] dispigit
Et iō ps. Et erit tanq[ue] puluis rc. Tertium est q[uod] viraq[ue]
ad modum sitis insatiabilis aiam semper cruciat. Unde
iste due occupaciones sunt due filie sanguisuge clamantes:
affer. affer. vt scribit Prover. xxx. Haec occupacione
oculorum dicit. Affer diuitias Et occupacione carnis
dicit. Affer delicias. et virtusq[ue] istius insatiabilis est
appetitus. Homo enim misericordius diuitiarum et deliciarum
satisbundus: est quasi saccus patus: et iō non est miru[rum]
si nō possit impleri nec etiam satiari. Hoc autem preceptum
habet triplicem exp[os]itum. **C**ontra prima. Non occupescet
vrox primi tui. i. nō habeas voluntate[m] violādi thop
primi tui. Abi diligenter est considerandum q[uod] si deus
solam voluntatem huius petri phibet: quanto ergo rigore
iusticie voluntate[m] facta implentes puniet? Et illos potius
sime q[uod] pulchras/castas/et pbas mulieres h[ab]entes aias
suas diuina imagine insignitas: sordidis occupacionibus
aliorum sunt maculatores feiarum. **Q**uod tamen phibet xps
Math. v. Qui viderit iquit mulierem ad occupacionem
eā. i. q[uod] occupacionia trahat in affectum cordis et in p[ro]sen
sum rois et et si facetas assit facie disponat: ita mecha-
tus est in corde suo. q[uod] sum iuravoluntas pro facto reputat
Ed h[ab]et q[uod] scribit di. Ixvi. Non satis est velle: s[ed] etiam
b[ea]nificacem o[ste]ndit. nec satis est b[ea]nificacem nisi procedat de fonte bo-
no. i. ex bona voluntate. sicut d[omi]n[u]s de o[ste]. di. v. Logitat[us]
et voluntatis ne[m]o penam patiat. Ed tollendum ergo dicitur

f3

Decimum preceptum.

qua non s̄ h̄rie. distinguēdū est. qz aut volūtas h̄z facit opandi: z sic volūtas nō reputat p̄facto. In quo casu loquunt̄ canōes in h̄ris obiecti. Tuit nō h̄z: z sic iterū dī. ē. Tuit enī volūtas ē mala: z sic semp p̄facto reputat. z sic semp ē p̄tūm mortale i volūtate mala sicut z in ope malo. Q̄uis nō sit tñ p̄tūm in volūtate cū ope tione simul. z illō ē v̄x quātū ad iudiciū dei quo itne tur cor. Sed q̄tñ ad iudiciū ciuile est voluntas mala suis terminis sit extenta nō puniſ. vt dicit v̄ltimū decretum. Sz si voluntas p̄gredit̄ ad actū vel etiam ad conatū: sicut in criminib⁹ maximis puniſ sol⁹ conat⁹ l̄z machinario nō habeat affectum. Un̄ lex nō minus illū puniſ: q̄ causa occidēdi hoīes iniūctus fuerit cum telo: q̄ eū q̄ occidit. de penitēti. di. i. ca. x. Et est ad le. Corneliam. De siccā. Si q̄s cū telo. tc. In minorib⁹ tñ criminibus nō puniſ sol⁹ conat⁹: qz non sum fur l̄z sim conatus aliqd frari. ff. defurtis. Quā infurti. Tuit voluntas est bona: z sic aut illa q̄ voluit cadunt sub precepto: aut sub consilio. Si primo mō: sic voluntas non reputat p̄facto. vt p̄z in feiuniis z elemosiniis ab ecclesia institutis. z hoc potissime qñ voluntas h̄z facit cultatem p̄grediendi in opus. Si autem cadunt sub consilio: sic distingue q̄a aut illa non respiciunt premium aureole: z sic volūtas reputat p̄facto. vt p̄z de sc̄tō martino de quo sc̄tā eccl̄ia canit. O sc̄tissima aia quam z si gladius p̄secutoris nō abstulit: tñ palmam martyrii nō amisit. Tuit respiciunt premiuū aureole: z sic non reputat p̄facto: quia nō sufficit p̄o premio aureole voluntas continentie: nisi acris continentie in ope teneatur. Secunda expositio. Non conscupisces uxorem proximi tui. i. non formabis imaci nes de uxore. proximi tui cogitādo sc̄z q̄ pulchra est: q̄

Gratiosa: Q[uod] amabil[er]. Contra hoc p[re]ceptum p[ro]thdolor
multifaciūt tā viri q[uod] mulieres. q[uod] l[et]z nolūt cōcupiscere
nec cōcupisci ab aliis: tñ volūt agere diē festū cū reli
quiis nociuaz r[es] turpiū cogitationū q[uod] tñ nimis ē pi-
colum: q[uod] facile ex hoc p[er]m mortale i[nc]urrit. Q[uod] p[ro]p-
bat Jacob[us] i[ns] sua canonica. ca. i. cū dicit Cōcupiscētia
aut q[uod] est animi ūterior delectatio cū cōceperit subau-
di ūsensum rōnis: parit p[er]m se; mortale: vel etiā pec-
catū veniale. P[er]m aut cū ūsensum fuerit p[ro] deli-
beratū se; ūsensum rōnis in ipam delectationē ūterior
rem etiā in opus extrinsecū gnat morte. i. p[er]m mor-
tale p[ro]fectū. Et vt euidebitib[us] patefisi q[uod]l[et]r ūterior co-
gitatione cogitationis delectatio sint p[er]m mortale r[es]
qualis nō: sciendū b[ea]tū Grego. q[uod] h[ab]uana ūteratio p[ro]fici-
tur ex trib[us]. s. suggestiōe: delectatiōe r[es] ūsensu. Si enī
suggestio iducit passionē. q[uod] ē subit[us] mot[us] animi cogi-
tatis seu delectatatis i[nc] recognitata sic ē p[er]m veniale. Si
aut suggestio iducat passionē q[uod] ē q[ui]dā animi fo[r]a vel
deliberatio: tūc aut nō sentit delectatio in tali cogita-
tione: r[es] sic nō ē p[er]m aut soli ē veniale. Aut sentit de-
lectatio in cogitādo: r[es] hoc p[ro]tingit dupl[er]. Q[uod] tūc aut
deliberatio rōis nō ūsentit in delectationē r[es] sic ē ve-
niale. Aut ūsentit: etsic ē p[er]m mortale: siue ūsentiat
in delectatōem ūterioris act[us]: siue ūsentiat i[nc] ipz opus
Lui[us] rō est. q[uod] nō solum consensus verus: puta cu[on]z q[uod]s
ūsentit in opus ē mortale: ūterā ūterioriū: vt cu[on]z q[uod]s
ūsentit in solā delectationē ūteriorē r[es] non in op[er]a r[es] hoc
h[ab]itatē si delectatio cadat sup obiectū i[nc]ludēs in se
deformitatē ad rectā ūdem. Si aut q[uod]s nō delectat in
cogitatione turpi puta si cui placeat cogitare de spē
pulcre mulieris absq[ue] alia deformitate concurrente
sic consensus in talem delectationem non erit p[er]m

Decimum preceptum

mortale: s̄ potius veniale. ¶ Tertia expō. Non cōcupisces. i. nō cōcupisci desideres ab uxore primi tui
 vt vbi cōcupisces tenet passim et relative. Et sic pri-
 mo ondēdū ē q̄ isto p̄ceptū trāsgredīst̄ tria ḡia hoīz
 qđ erit p̄num. ¶ Seco declarabit̄ q̄sūt illa q̄ potissi
 me hominē a delectatione carnalis concupiscētie re-
 trahere debeant. ¶ Tertio ostendetur que sunt illa
 q̄ specialit̄ hoīz in mētis puritate cōseruant. ¶ Pro-
 p̄ter p̄mūsciendū q̄ primi q̄ hoc p̄ceptū transgredīst̄
 tur sunt persone religiosæ, sicut que postq̄ deo sevo-
 to p̄tinentie astrinxerūt: adhuc delectant̄ in sp̄urciis
 carnaliū delectationis: et isti sunt filii israel: qui
 egredientes ab egypto manna celeste fastidiebāt: et
 cibaria vilia egypti appetebant. Sic et isti mundo re-
 nūciantes tanq̄ ab egypto recedētes: et per votū cōti-
 nētie paupertatis volūtarie et vere obediētie terre pro-
 missiōis appropīquātes: adhuc in deo positūs hoc
 est in statu religioso cōstituti: in quo oia delectabilit̄
 carnis et mundi p̄ voluntariū p̄tēptū in ipsis debet esse
 deserta cibaria vilia egypti appetunt et cibū celicū. i.
 suavitatē itime denotatiōis fastidisit: q̄uis in se retineat
 oē delectamētū et ois saporis suavitatē. Ut scribit̄ Sa-
 piētic. xvi. Sc̄di sūt Argines et femīe sc̄lāres q̄ statim
 cū viro aspiciunt: prauis cogitatōib⁹ agitant̄. A quo
 dehortat̄ p̄pheta cū dicit. Bñis q̄ tenebit. i. restriget
 motū et ipetū illicite cogitatōis et sensualitatis: et alli-
 det paruulos suos. i. prios mot⁹ carnaliū delectatio-
 num ad petram. i. xp̄m se xp̄i exēplis p̄formādo: qui
 nunq̄ pertulit aliquē motū illicitum sensualitatis.
 Tertiū sunt q̄ lznolint cōcupiscere: volūt tñ cōcupisci-
 qz multes sunt rā m̄les q̄ x̄giles q̄ ad hoc se lauāt et or-
 nāt ut amabiliores fiāt. q̄ nō solū i chōreis et plateis

ſetia in ecclia corda viroꝝ vulnerat dū eis nūc colo
re albo: nūc rubeo: nūc familiari colloqo: nūc ma
nuum injectione: nūc vultus ſpoſitiōe: nūc oculorū la
ſciua intuitōe illaquant: et occaſione ruine pſtāt. Scie
dum tñ q̄ talis ornat⁹ decēti mō et recta inten
tione q̄ q̄libet mulier legit̄ia bñ potest ſe ſollicite or
nare ad cōplacētiā viri ſui: non alicui⁹ alterius et hac
intētione ne p̄ eius ſteptū in adulteriū labat. Cuius
rō eſt: q̄ ſicut q̄libz xpianus toto niſu conare v̄z: vt in
oīb⁹ ſuis actib⁹ capter diuinā ſplacentiā: ita mulier
iегitima in oīb⁹ ſuis morib⁹ conari debet ad ſplacē
tiam viri ſui: vt ex hoc amor mutuus vigoretur: et fiſ
des thorū iregra ſerueſ. Ex quo p̄z q̄ tñ ſornat⁹ mul
to pericloſius frequētaꝝ a x̄ginib⁹ et viduis q̄ i mulie
ribus nuptis. Qui⁹ cauaz assignat. Aug. ex eo q̄ mu
lier nupta conat placere vniſolti: cui etiā de iure ſpla
cere tenet. i. chorū vii. Mulier q̄ nupta eſt cogitat que
ſunt mudi quomō placeat viro: X̄go aſit inupta nitid
oībus cōplacere et iō plurimorū virorum aīos pōt ſuo
cultu et cōplacētia ſauciare. a quo tñ retrahit. Aplus
dicens. 2. ad chorū vi. Memini dantes vllam offens
ionem. ¶ Prop̄ ſcdm ē ſciēdſi q̄ hō merito v̄z retra
hi a delectatiōe carnali. pp̄ multa dāna ſupi⁹ exp̄ſſa
in ſexto p̄cepto. S̄ preter hec poſſunt hic adduci alia
tria dāna cuiꝝ hoī merito p̄ horreda. ¶ Primiſi eſt
q̄ delectatio carnalis p̄uat hoīem ad oīm bonorū cō
ſortio et participatiōe. Scbz ē q̄ p̄uat hoīez cibo dīni
no et angelica refectione. Tertiſi eſt q̄ excluditho
minem a beatifica fruitiōe. que ſecundum Auguſti
num tante eſt ſuavitatis: pulchritudinis: delectatio
nis: vt ſi in ea ſolum per momentum morari liceret

Decimum preceptum.

merito p illo mille anni pñtis vte pleni deliciis cõtemnere. Ex quo pñ qñtli dispñditi sibi pñs faciant: q se pñ feda r momëtanea delectatõe etna dei contemplatione pñuant. Et ista tria dñia pulchresunt figura ta i nabus godonosor: q ppter sua pctâ a cõsortio homini electus fuit. In quo inuius pñuatio pñcipatiõis omnisi bonor q fuit i ecclia militante. Itēfenum vt bos cõedit: ecce pñuatio cibi agelici r diuini r refectio bestialis r pecoris. Itē exclusus fuit a regno septem annis in quo inuius pñpetua pñuatio diuine visionis r consortii brōp. ¶ Propter terciū sciendū q tria sunt q potissimum puritatē mētis pñseruat. ¶ Iudicium ē fortis sensu exētori r infior restrictio. qz ipsi sensus extreiores sunt quasi quidā custodes r ianitores interiores puritatis mentis. r iō sicut pñditor ille diceretur q portas castrī hostibꝫ traderet r apñret vt hostes īgredientes ipsum castrum caperent r libere possiderent ita sensuū nrōr euagatio est quasi qdam spūalis pñditio qz per hoc liber aditꝫ fātasmabꝫ apilꝫ per que castrū dei capitur. hoc ē puritas mētis corrūpitur. Et iō pro dicta mentis puritate pñsernāda: nñi sensus sūt a nōxiis euagationibꝫ viriliter reprimendi. In cuius figura. Josue. x. Preceptor Josue populo israelitico vt pedes suos ponerent super collum r ceruices quinqꝫ regū quos ceperant. Imituēs per hoc q quinqꝫ sensu in multis prothdolori regale dominium obtinentes sunt p orationis iudiciū r p volitatis īperiti tāq̄ duo bus pedibus intertibus cõculcandi r viriliter restri gendi. Secundū est fernēs r deuota ořo q sua virtute mētem sublimat: r sublimatē subtiliat r de purat: r suoferuore omnē mentis fluctuationem desiccat ppter quod talis mens deuota recte mōs mirrhe dicit̄

quem sponsus libenter visitat et in quo sponsam suaz
quodam familiari colloquio interioris suavitatis i-
ebriat. iuxta illud canticorum. iiiii. Ibo ad montem mir-
rhe et ibi loquar sponse me. ¶ Tertius est passiois Christi
intima meditatio. In omni enim tertiis impulsu meis de-
notata ad modum colubris ad Christum suolare et in forami-
nibus petre. i. Christi vulneribus nescificare. profundissime
scimus meditando amaritudinem sue passionis et deberet
resideres super riuulos aquarum sue passionis amaritus
dinem deplorando: et interiori mentis puritate deuos-
tissime contemplando. In quibus riuulis puiteat umbra
accipitris hoc est caueat pambula peruerse cogita-
tionis et statim cum incipit talibus titillari fugiat in petre
foramina: id est in Christi vulnera subtrahendo se peruerse co-
gitationi per deuotam orationem per passionis dominice fer-
uidam meditacionem: et per propria torporum rigidam castigatio-
nem. Sic enim aqua carnalis delectationis mutabitur in
vino diuine solationis et interioris deuotiois. Hoc est
vino quod letificat dum et hoies ut scribit Judicium. ix. Quod
vino nobis meritis gloriose Angelis Marie postare di-
gnatus est filius benedictus. Qui cum prete et spiritu sancto est unus
deus benedictus in seculo secundorum. Amen.

Thelos:

¶ Nota quod homo decimas omnes quod habet libenter da-
re debet. Et hoc propter tria. ¶ Primum est quod istud a domino
statuitur et precipitur. Unde exodi. xxii. dixit dominus
moysi. Decimas et primicias non tardabis michi offer-
re. Et Levitici. xvii. Omnes decime terre: siue de fruc-
tibus siue de fructibus arborum: domini sunt et illi sacrifican-
tur. ¶ Secundum est ut homo deo placeat et ut oes penus-
tria vini et frumenti et ceterorum remoueantur. Unde
Malachie. 3. scribit. Et vos confunditis totam gentem

De antichristo

in decimis et premittiis quas non bene redditis michi
et in penuria vos estis maledicti. Quia per subtra-
ctionem decimarum immittit dominus penuriā fru-
menti et vini in terram. Et sequitur ibidem. Infetrem
omnem decimam in horreum meum: ut sit cibus in
domo mea. Tertium est ne homo ad decimam partē
angelorum que cecidit in infernum dederatur. Enī
Eugu. Redde decimas alioquin dederis ad deci-
mam partem sc̄z angelorum que cecidit in infernum
Decima est quasi census quem debemus pro heredi-
tate eterna. Qui non reddit censem: perdit agrum
id est paradisum.

Compendium de vita antichristi Incipit feliciter
Circa statum et persecutionem antichristi nota-
do sunt quinqz. Primo ortus antichristi. secun-
do progressus. tertio cultus. quarto conflictus. quin-
to obitus. Circa ortū antichristi nota quattuor. Pri-
mo de qua progenie nasceretur. quia de tribu dan. vt
Hene. xl. Fiat dan coluber in via. et ideo in apoca-
lipsi dan non scribitur in catalogo sanctorum in de-
testationem antichristi. Secundo nota quomodo na-
scetur. quia de fornicatrice non de virgine. et thessalonī
2. Hisi venerit discessio primum et reuelatus fuerit ho-
mo peccati. i. in peccato concep̄tus. Tertio nota quo
modo concipietur in utero. quia operatione dyabol-
ica sicut dicit Augustinus. Spiritus malign⁹ desce-
det in uterum matris et ex virtute diuina comouebit
et implebitur antichristus. thessalonī. xi. cuius aduent⁹
erit secundum operationem satanæ. glo. non tñ sine

consensu liberi arbitrii. qz incipiet esse mal^o ex vetero
matris. iuxta illud Isaye. xl viii. Trāsgressorē ex vite
ro vocauit te. Quarto nota ubi nasces: qz in babilone
Apo. xvii. Babilō magna mī fornicationū: rsequtur
de antichristo. Tidi mulierē ebriā de sanguine mar-
tyrii r sc̄tōr xp̄i ieu. Sc̄do circa p̄gressus antixp̄i no-
ta quatuor. Ps̄drio vbi nutrīet: qz nutrīet i illis diabibus
cūnitatibus. s. Corozain r Bethsaida. Tñ illud super
istū xbo euangelii. Ut tibi Bethsaida. Ut tibi Coro-
zain. dieit aug. Jo ip̄ecat r improbat eis dñs dicens
qz ī eis cūversatur^o ēfili^o p̄dītōis Sc̄do nota a qb^o nu-
trīet: qz a spiritib^o malignis q. p̄fīcantatiōes cōti-
nue eifanl'abund r assūstet cōmītes indūs. Apo.
xviii. Tidi de ore bestie. i. antixp̄i ppter incātatiōes
quas de ore emittet exisse tres sp̄us ī mundos Tertio
nota a quibus recipiet. Ps̄drio qz a iudeis vt dicebat
eis dñs Johānis. v. infīne Ego veni in noīe p̄s mei
r nō recepistis me: cū aut̄ ali^o venerit in noīe suo illū
recipietis. Quarto nota in q̄ etate īcipiet hec oīa. qz
eccl̄iastes. viii. dr. Tidi cūcttos viuentes q̄ ambulat
sub sole cum adolescēte sc̄do. i. antichristo. Nam p̄s
missus adolescens salutis fuit christus. Circū cultum
eius nota quatuor per q̄ attrahet ad se diuersos cul-
tus Ps̄drio enī vt attrahat ad se iudeos dicet se messiā
pm̄issum in lege ver̄ dñs r ver̄ hoīem r redēfīcabit
temp̄li salomonis. 2. ad tessaloni. 2. Qui aduersat et
extollit sup̄ om̄e qd̄ dī de^o fīcte sc̄z ab ydolatrīs aut
quod collit sc̄līcīz in veritāte afī delibūs. Secundo
vt attrahat ad se gentiles ydolatras: faciet simulacra
lachrym r statuam per īcantatiōē: r in eam mittere
sp̄m malignū ad dāndū responsa r vocabit eum dñs
maon. Danielis. xi. Deum patrum suorum nō repus-

67

Monumec preptum

tabit deū: deū autem manū in loco suo venerabitur.
Hanc statuā faciet adorari. Apocalipsis. xi. Faciet
ut quicunqz nō adorauerit ymaginē bestie occidae.
Tertio vt trahat ad se christianos dicet se xp̄m ve-
nisse ad iudicium sicut promissum est in euangelio: et
ostendet se mortuumz tertia die resurget. iuxu illud
Unū de capitib⁹ eius quasi occisum in monte et plaz
ga montis eius curata ē et admirata est vniuersa ter-
ra. Quarto vt attrahat ad se omnem hominem ma-
gnū et parvū et ponet caracterēz in frōte et manu
dexterā vniuersalib⁹ ut distingant ab alienis et nēo
poterit emere vel vendere nisi habuerit signum suū
Apocalipsis. xiii. Faciet om̄es pusillos et insigas ha-
bere characterem in manu dexterā et ne quis possit e-
mere vel vendere. tc. Circa conflictuz antichristi no-
ta q̄ pugnabit contra duo genera hominum: nobili-
um seu maiorum et minorum. Maiores autem distin-
guet secundum tres gradus: scilicet clericos milites
et mercatores. Clericos et litteratos expugnabit et at-
trahet per rationes naturales. Erit enī valde instru-
etus in scripturis philosophor̄. Danielis. viii. Con-
surget rex impudens facie et intelliget propositiones
sc̄z naturales et supra quam credi posset: vniuersa va-
stabit. Milites expugnabit per distributionem ter-
rarum et dignitatuz. Danielis. xi. Multiplicabit glo-
riam et dabit eis potestatem in multis: et terram diui-
det. Gratuito mercatores expugnabit per argentuz
et aurū. Danielis. viii. In copia rerum occidet pluri-
mos. Et eiusdē. xi. Diaboli thesauroz auri et argenti.
tc. Demones enim reuelabunt ei omnes thesauros
occultos sub terris in sepulchris antiquis quos an-
ti qui abscondebant quādo moriebantur sperātes se

reddituros post longum tempus ad eosdem. quod pos-
suerunt quidam erroneous philosophi. et ideo scribitur
Job. xxi. Ad sepulcrum duces sc̄z antichristus / et in co-
gerie mortuorum euigilabit. Et eiusdem. xli. Ster-
net sibi aurum quasi lutum. Populum minorem distin-
guet triplex sc̄z insimplices quos attrahet per falsos
prophetas. In timidos quos attrahet per tyrannos
In perfectos et penitentes quos attrahet per falsa mis-
racula. Nam sicut dicit Apoca. xiii. Faciet signa ita ut
ignem faciat descendere quo ad falsam apparentiam
et ideo dicitur. Math. xxiiii. Surgent pseuso Christi et pseudo
prophete ad decipiendum simplices et tradent eos in
tribulationem magnam et occident ad cogendum pa-
uidos et dabunt signa magna ut in errorem inducan-
tur si fieri potest etiam electi ad conouendum peniten-
tes et perfectos. Circa obitum antichristi nota qua-
tuor. Primo tempus: quia postquam predicatorum tribus
annis cum dimidio. Dan. xii. dixit daniel angelo. Et sic
quo finis horum mirabilium. Respondebat angelus: quia
per tempus et tempora et dimidium temporis secundum per tres annos et
dimidium illud ebreus enim tempore nomine accipit unum annum
et per tempora accipit duos annos: et per dimidium temporis
accipit dimidium annum. Sed nota notanda est persona
interficiensque erit ipse Christus. 2. Thessalo. 2. Quem
dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. vel Michael inter-
ficiet ministerio Christi. Tertio notandum est locus in quo
interficietur: quia in loco ubi ascendit Christus in celum
secundum in monte olineti. Dan. xi. Veniet in multitudine
magna supple exercitus: ut conterat plurimos et fit
get tabernaculum suum supra montem inclitum. id supra
montem olineti: et veniet ad summitelem eius. sed mō-
tis olineti: et nemo ei auxiliabitur quando secundum occidet

De antichristo

qui erit triplex. Occiditur enim subito Job. Subito
mōrē ur interficietur absq; manū homīz. *Das. vii.*
Sine manū cōteretur. Item interficieſ publice. Job
xi. Aidentib⁹ cūtis precipitabitur. De die autē illa
scz indicii vel aduēt⁹ ātixpi: nēo scit. iuxta illis *Mar*
ci. xiii. De die illa. *rc.* Et mathei. *xviii.* Aduētū autē
antichristi pcedēt q̄tuor. Pdēlō romani imperiti di-
scessio et diuīsio in decem regna. *z.* ad Thessal. *z.* Hisi
venerit diſcessio. *rc.* Scđo iobediētla eccliarū ab ec-
clesia romana Tertio generalis cōcitatō preliorū.
Math. xviii. Surget gens contra gentem et regnū
aduersus regnū. *rc.* Quarto Enoch et Ihelie predica-
tio. Apoca. *xi.* Dabo duobus testibus meis et prophe-
tabunt milleducentis sexaginta diebus.

Sacre pageſ magiſtri Nycolai de Lira li-
bellus de decem preceptis prima concurrente cauſa
in alma parisiorm academia ſub magiſtro Pdētro
le dnu pro Anthonio baqueleri ciue gratia nopolis
tano fauſto ſydere ſuum ſumpſit periodum Anno cri-
ſiane reparationis M.cccc. xciv. hac luce auguſti. xi.

Hunc ergo cristicole denios anfractus veftrōsq;
ſam iam ligellos ſinenteſ hunc vobis properādo vē-
dicte. Iſ vester ſit manipulus qui et corpus et anima
ſummo parenti reddere potest.

